

gitationis excidunt, illinc operis noxii repentinis incuribus militari quadam instantia cōsistunt. *Uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos* (*Cant. iii*). Per ensem istic mihi longanimitas inter adversa posse intelligi videtur, quia ex transverso capulo, et prominentie parte, crucis effigiem, in qua tolerantia notatur, praeſert et ex inferiori longitudine patiendi perseverantiam portendere aestimatur. Ad hoc adjiciendum quod a summo sperula preeminet, quia totam nostram inter incommoda sustinentiam a spe superni bravii descendere haud dubium est. Hoc igitur ense femur carnalium concupiscentiarum comprimentum irremisse est, nec frustra, timoribus enim nocturnis excludens, diabolis scilicet dolositatibus arrendis, immodica vigilantia adhibenda est.

Deinde si nebula et terra omnium obscenorum motuum densitas animam irruperit, cantare necesse est animum resistentem: **326** *Nigra sum, sed formosa, filiae Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis* (*Cant. i, 4*). Nigra, inquit, ut tabernacula Cedar, utpote quae inter obscura vitæ mundialis, in caliginibus erumpentium tempestatum sub spe manentium civitatis milito, et corporalis molestiæ nubilo necessario adhuc turbor. Sed licet his aliquoties invita subjaceam, formosa tamen sum, ut pelles Salomonis, quia quiddam simile martyrum molior, dum eum quem illi contra principes potestatesque tenebrarum visibilium persecutorum, incensorum, positis corporum, in tegumentis animæ scilicet, pellibus, confligendo sortiri studiere triumphum. Hunc ego adversus carnem et sanguinem exposito vitiorum ponderem, circumstans me peccatum executiens, non sine carnis acri injuria, et animi angustia diuturnis conflictibus dimicando obtinere nitor.

Dispensative sane a Deo agitur ut, cum tentationis fuco aliquando mea conscientia offenditur, a timore suæ, quæ forsitan subriperet, elationis exci-

(28*) Nota auctoris suramam animi demissionem.

A dat, et quanto suo iudicio nitorem consuetum amississe se dolet, eo apud intimum inspectorem formosior exstet. Sicut enim lily inter spinas (*Cant. ii, 2*), et si quando earum aculeis illiditur, viu sui tamen odoris non minuit, sic mens æterni Sponsi jam amore donata, inter illas, quas rex Ægypti, diligenter maribus enecatis, sovere desiderat filias (*Exod. i, 22*), id est fluxos mollesque cogitatus, ac si inter mulierculas turpes, regiae virgo munditiae, speciei et honoris gloria excellentis emineat. Expergiscamur igitur, et omnimodum a nobis laboris exigamus rectigal, et emundandæ operam demus menti, nec vacando virtutes sponte nobis aestimemus innascituras, et sicut vulgo joculariter de presbyteris solet dici quod infusati operantur, et **B** rebrachiati comedunt. Ita nos exertas habendo manus exercendæ corporis voluptati, ac sopitos habendo divini officiis sensus somniando putemus promovere Deum; at longe aliter (28*).

Hæc tibi, o sancta et excellens omni pio exercitio anima, coactus monitu contra me ipsum vehementi impetu delatravi, et dum vitia animorum tibi multa circumlocutione distinxii, me ipsum, vellem nolle, tibi expandi. At si de virtutis studio quidquam dixi, naturæ potius ascribere debes potentia, quæ nunquam a bono prorsus est exors, quam meæ in aliquo studio experientia. *Narratio stulti*, ut ait quidam, *quasi sarcina in via* (*Ecli. xxi, 19*). Sed penes te excusatum de longiloquo presumere me audeo, qui quod ausus sum, rogatu polissimum feci tuò. Dant tibi alii pictos et copioso ornatu spectabiles libros, ego utinam utile aliquid tuis queam deferre conspectibus! Accipe igitur de tua te salute monentem, et licet me secus agere quam dico cognoscas, ne asperneris quod protua tibi salvatione deponitur. Libens quæ jussesis egerim. Præmium saltem laboris. Iusus tuas mihi orationes impende.

FINIS.

VEN. GUIBERTI ABBATIS IN LIBROS QUATUOR DE PIGNORIBUS SANCTORUM EPISTOLA NUNCUPATORIA.

327 Domno et Patri, Sancti Symphoriani abbatii Odoni⁽²⁾; Guibertus Dei Genitricis ultinam minister ac servus; laetus in Dei servitium habere processus.

Auctor instituti sui rationem reddit. — Cum plurimæ questiones super dente Salvatoris, quem nobis contigui Sancti Medardenses habere se asserunt, apud me perstrepent; cum vulgariter aliquibus sae-

D gissent, censui litteris pauca super capitulo isto perstringere, et tacitis aliorum sensibus quid animus meus inde sentiret edicere. Dum ergo rem ipsam in ipsa libelli fronte aggrederer, et quod conceperam vix pagina integra dictando eniterer, tanta pro similibus dicendorum influxit copia, ut cœpta indesinit mox desereretur materia. Cumque

alia, sed non aliena, ab hac occasione prosequerer, A 3), etc., tali oratione, ni fallor, occludam. Quod enim eorum mens in diabolicum furorem, obstinationemque deciderit, satis in eodem quem de interiori mundo vocaverim libro, probasse me memini, sin alias, ea sola quasi contrarii oppositione conclusi, quod qua benevolentia Christus in cœlo suos sibi commembres unit atque concorporat, ea rabiei similitudine diabolus eos, quibus caput efficitur, sibi conformes factos invicerat.

Auctori objectum. 1. *Quod corpus Christi in Eucharistia vicarium Christi appellari.* — Cæterum si quid senserim, ex fide sensa tota sidei securitate protulerim, si quis melius sentiat, velim. Attamen ex meis benevolis lectoribus illud in secundo libello subnotavit quod panis ac vini mysterium vicarium Christi appellari, quod ob hoc sibi minus idonee dictum visum est, quod id quod vicarium dicitur, minus eo, cuius vicarium est, aliquo modo aestimatur. Sed si dicta mea attendisset quibus..... quod est ex Virgine, et significati quod in..... constat, a me sæpen numero identitas enuntiatur, omnis ejus illico ambiguitas sopiret, cum ipsa verba Dominica inox inibi subjecta met.... ad sui memoriam id fieri imperant, nunquam de vicissitudine quæstio motaretur. Quis enim vicar... [f., vicarium] cuiuslibet repræsentandi dubitat, quod super repræsenta... [f., repræsentatam] memoriam innovat? Magis plane in causa esse videtur quod Spiritus sanctus *Pignus* dicitur (*Ephes.* 1, 14), quod Filius ipse *Splendor gloriæ, Figura substantiæ* (*Hebr.* 1, 3), et alias *Imago Dei* appellatur (*II Cor.* 4, 2). Et certe vicarium quid obsistat vocari non video, quod et ipse quotidianum appellat, ac si suggereret, sic eo in præsenti, dum dicitur hodie, utendum, ut ad illud æterne fruendum, quod consideret dexteræ paternæ, nos ducat. Quod plane sic in hoc sæculo siendum mandat ut in sæculis sæculorum, cum ad speciem hujus originis pertigerimus, fieri non egeat, sentire non possum quin opportune vicis cuiusdam speciem ipsa licet omnimoda, veritas gerat.

Hujus itaque opusculi te judicem, vir amantissime, creare disposui, quem et acrimonia nusquam torpentis ingenii, non modo litteræ statum examinare perdonauit, sed ad ipsius litteræ, ut sic dixerim, spiritum disquirendum contemplandi assiduitas assuevit. Te ergo securus elegerim, quem ad corrigenda etiam hostilia progredi non nisi ex ingenita tibi humilitate didicerim.

2. *Quia male verba interpretatus illud Sap. cap. v, 3. Quod potissimum in lib. De interiori mundo refutat.* — Porro quod te audiente quidam..... us [f., æmulus] mihi objecit, satis utique promptulus ad loquendum, sed minus providus ad id quod de latraverat tuendum. Scilicet quod contra sapientiæ librum eos qui in inferno sunt, aut futuri sunt, cor impoenitens et habere, et habituros dixerim, ubi videlicet legitur: *Dicentes, inquit, intra se, pœnitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes: Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum* (*Sap.* v,

A 3), etc., tali oratione, ni fallor, occludam. Quod enim eorum mens in diabolicum furorem, obstinationemque deciderit, satis in eodem quem de interiori mundo vocaverim libro, probasse me memini, sin alias, ea sola quasi contrarii oppositione conclusi, quod qua benevolentia Christus in cœlo suos sibi commembres unit atque concorporat, ea rabiei similitudine diabolus eos, quibus caput efficitur, sibi conformes factos invicerat.

328 Valde enim absurdum, et omni rationi inconcinnum nemo dubitat quod qui malevolus a præsenti migrat, illic recuperet quod hic, dum advivit, habere non curat; alioquin Salomonis sententia vacat, qui lignum præcism, sive ad austrum, sive ad aquilonem decidens, quoque loco ceciderit, immobiliter manere pronuntiat (*Eccle.* xi, 3). Non enim maneret, si a capitis sui alteruter; sive bonus, sive malus, conformitate statuque desciret. At quia à tanti libri sensu sesé absentare dignoscitur omnino nefarium, ita eorum pœnitentiam disseramus, ut ipsorum impenititudinem perpetuam non negemus.

In hoc sane solo eis pœnitere posse ascribimus, licet pœnitendi eis usquequaque nullus sit fructus, quod inter acerbitates suppliciorum sic peccat, pro quibus sunt puniti, fastidiunt, ut rursus exemplo cum infiatus animo tanti sui doloris occurrit, quod nulla ratione mutari possit, furor desperationis corda subvertat, et in tantum oderint quod sunt ut eos pœniteat quod minus peccatores minusque in suis voluptatibus, dum adviverent, efferati fuerunt.

Qui concinit Isaiae illud: *Sola, inquit, vexatio intellectum dabit auditui* (*Isai.* xxviii, 19). Quod in libro Sapientiæ pœnitentia dicitur, hoc apud Isaiam intellectus appellatur. Et licet apud Salomonem nec ratio, nec scientia apud inferos futura pronuntietur (*Eccle.* ix, 10), tamen sine intellectu in hoc solo non esse noseuntur, quod semper discernunt pro quo patiuntur, sed inter patiendum, quia nullus discretionis est fructus, ad obdurationis et contemptus insaniam relabuntur.

Unde est illud Job, cum terram miseriæ ac tenebrarum describeret: *Ubi, inquit, umbra mortis, et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat* (*Job* x, 22). Ordo plane esset, si is, qui pœniteret, ab ejus rei effectu, imo et affectu, de qua pœnititudinem gerit, absisteret. Nullus ergo ibi ordo est, dum pro malo cruciatus hinc pœnitet, illinc desperatur mali appetitu furens fervet. Quem furorem sempiternus ille horror significat, qui in animis spei omnis alienatione crudelibus enormiter flagrat. Quod totum liquidissime in Judæ proditoris facto perpenditur, quem dum factæ proditionis pœnitet, nequaquam tamen resumpto culpam corrigendi studio, a sua pernicie manus arcet.

Certe si ipse, qui tali quæstiuncula obligare me voluit, præsens esset, ab eo quærerem, et multo rectius quam quæsivit, quid super satuarum in

Evangelio virginum verbo sentiret, quæ dari sibi **A** in illo supremo examine, quasi sui ipsorum oleum a prudentibus, et a sponso clausa jam janua aperiri sibi petunt (*Matth. xxv, 8, 11*), cum nulli dubium sit, quod post resurrectionem, quæ illuc evidenter innuitur, nullus de suo statu seu salvandus, seu perditus, inibi dubitare sinatur. Cum enim dies quorumque mortis, dies judicii in Scriptura aliquoties nominetur (in ipso Iehim exitus nostri puncto sententiam aut salvationis, aut damnationis nostræ suscipimus) nullo modo quempiam latere potest quas hereditates in posterum sortiatur, ubi ab integumento corporis exuto spiritu, ad æternitatis seu bonæ seu malæ notitiam nullatenus caligatur.

Si ergo exutum recens a corpore suarum sortium nihil latet, et post resurrectionem multo evidentius per experientiam corporis et animæ, vitæ sequentis habitus patet, ubi nec falsa pietas, nec adulatio, non dico se promovet, sed esse non prævalet, verba ista quomodo in illa veritate constant, quæ in hujus sæculi vanitate, si apud aliquem sapientem modo depromanter, non stant? Quis enim in præsentि alienæ conscientiæ, si sanum sapiat, testimonium ferat, quod suæ, si juste penset, nequeat? Quis ergo nugaciter a Deo quidquam tunc expetat, aut ab homine exigat, qui in præsentि quomodo se metiat, ignorat? Non enim mendacia ei obtendi poterunt, cuius cuncta judicio nuda erunt.

Quod etiam alibi legitur, multi dicent: *Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, dæmonia ejecimus, virtutes multas fecimus?* (*Matth. i, 22*.) Nunquid

ignari, elementariis vocibus cum Deo cordium teste contendent? Dum ergo in absurdum littera tendit, attendendum est qui in iis sese sensus aperiat. Erit itaque non quod perspicax tunc spiritus dicat, aut cogitet, sed quod ab homine in præsenti magnis hypocitarum virtutibus, quæ putantur, stupefacto pensari possunt, vel ab iis hypocritis captata ab hominibus laude cæcatis sentiri queunt, qui ea quæ de se ab hominibus celebrantur, apud Deum constare credunt. Unde est: *Væ desiderantibus diem Domini!* (*Amos v, 18*.) Cæcus enim præmia sperat, quibus se dignum falsus miserorum adulationibus aestimat.

B Sic itaque qui in inferno sunt intra se pœnitentiam gerunt, cum per sui considerationem, et damnationis exemplum perpensa sanctorum excellentia alios pœnitere compellunt. Si enim eos qui in inferno puniuntur, Solem justitiae quia eis non luxerit doluisse sentimus, verbum Sapientis: *A mortuo scilicet perit confessio* (*Ecli. xvii, 26*). Et psalmi: *In inferno quis confitebitur tibi?* (*Psal. vi, 6*.) Et: *Non est in morte qui memor sit tui* (*Prov. xviii, 5*). *Impius quoque cum venerit in profundo malorum [al., peccatorum] contemnit.* Pravo intellectu obrui-mus. Ubi enim sancti stant in magna constantia (*Sap. v, 4*), nisi inter hujus vitæ **329** adversa? Hic impii labores eorum abstulerunt (*Ibid.*), dum eos frustra tantopere pro Deo laborare dixerunt. **C** Igitur in Scripturis pensemus similia, alioquin adversum se constabunt plura rebellia.

LIBER PRIMUS

DE SANCTIS ET EORUM PIGNORIBUS.

CAPUT PRIMUM.

Si de statu generalis omnium resurrectionis errare malum est, multo amplius ipsi Capiti resurgentí aliquid detraxisse perversum. Cum enim totius hujus spei efficientia ab ipsis exemplo dependeat, procul dubio tota sponsonis hujus consequentia insfirmatur, si in eo qui spoondit faciendi possiblitas titubaverit, aut de eo quidpiam, quod promissum est, quomodounque cassatur. Nam cum qui promittit promissa non implet, aut falsitatis arguitur, aut de eo, quod alios ditaturum se dixerat, minus posse se prohibet. Deo ergo aut potentiam inminuendo decoquere, aut quasi infidelitatem in promissis inurere, cum sit vel sic cogitari horrendum, nemo sibi sub nomine pietatis attribuat, quod impium omnium rationi probabilissime constat, quodque ad contumeliam credulitatis universæ respondeat.

Qui Ecclesiæ falsa tribuit, ipsam dedecore afficit.— Si enim pro singulari Ecclesiarum suarum excellētia sibi ascribunt, unde potissimum fidei nostræ jura succumbunt, omnino hic honor detestabilis

aestimandus, qui spebus universorum parturit declinationes et lapsus. Certe si dextram tantopere auroneres ut vires eo ornatu corporis totius enerves, multum erit hujusmodi inutilis pulchritudo, quæ pro particuliari decore, officiat universo: sicut ex emergentium frequentia surculorum interitus accidit ramo, imo in arboris corpore toto.

Ecclesiarum consuetudines diversæ nil officiunt fidei catholicæ.— Porro etiam in iis quæ ecclesiastice aut tenentur aut docentur, tanta moderatio hactenus constat inolita ut nullus promulgare præsumat, nisi quod catholicæ consonantiae sub ratione, aut exemplo examinatione censura confirmat. Sunt etenim quædam, quæ tenentur, sed non docentur, sicut sunt consuetudines aut jejunandi, aut psallendi; quæ etsi diversa sunt actu, nusquam tamen discrepant a fidei sensu, nec aliter faciens argui potest, qui a dissimiliter abstinent, aut canente per intelligentiam nullatenus abest. Alioquin, qui in simili fide diversitatem [*s.*, fidem diversitatem] frugalitatum officiorumque defendaret, ex sui singularitate privilegii

schismaticus et merito dici posset. Si ergo diversum quidpiam psallis, dissimiliterque jejunas, non est competens aut idoneum, ut hoc aliis non minora bona tractantibus importunus prædices, aut injungas. Audi Apostolum : *Qui manducat, Domino manducat; et qui non manducat, Domino non manducat* (*Rom. xiv, 3*). De similibus idem judicare in promptu est.

Absque baptimate et Eucharistia fides constare nequit, quorum ubique pars est forma. — Sunt præterea quæ tenentur et docentur, uti sunt et baptismatis, ac hostiæ Dominicæ sacramenta, quæ, quia in tantum sunt Christianitati communia, ut sine iis subsistere non valeat fides nostra, sic auctoritate tenentur semper indissimili ubique immota, ut semper et ubique eadem comitetur, præcedat, et subsequatur paris formæ doctrina. Paris, inquam, formæ, ut quod extrinsecus pronuntiatur, secundum id docentium procedat oratio. In quibus tamen duobus id refert ut sine aqua aut sanguine Christianus esse non valeat, sine Eucharistia vero esse possit, si tamen in ejus constanter fide permaneat. Quod in plerisque potest probari martyribus, sive eremitis, quorum alteri nunquam, alteri semel aut rarissime sumpta, sancto deinceps opere se ei incorporantes, longæva solitudine sanctificati sunt.

Aliquando fides sine operibus ad justitiam reputatur. — Idem est et in præceptis, ut vacantibus cæteris, fides ad salutem sufficiens tenenda doceatur. Unde Apostolus : *Ei autem qui non operatur, fides reputatur ad justitiam* (*Rom. iv, 4*). Amplior nihil omnis charitati prærogativa tribuitur, dum fidei speique præponitur, dum sola pro omnibus aestimatur, dum sola opus quasi antonomastice prædicatur : *Opera, inquit, manuum nostrarum dirige super nos* (*Psalm. lxxxix, 7*). Quæ sunt communia cuiuslibet professionis bonaæ exercitia. *Et opus manuum nostrarum dirige* (*Ibid.*), id est, meliora charismata, eminentiorem scilicet viam, nos doce. Hæc apud nos et tenta docentur, et docendo tenentur.

Præterea sunt quædam, quæ etsi inter summe necessaria saluti nostræ, de quibus agimus, non computantur, sine quibus vivi recte non potest, tamen et tenentur, et in Ecclesiis prædicantur, sine quorum plane usu, et præsentia multi vitas bene transegerunt, et transigunt, ut sunt cadavera sanctorum; ut pignora, de iis videlicet quæ fuerunt in usibus ipsorum. Hæc nobis sunt reverentiae ac **330** honori, pro exemplo præsidioque eorum. In quibus equidem ea sola authentica ratio habenda esset, ut is duntaxat diceretur sanctus, quem non opinio, sed vetustatis, aut scriptorum veracium traditio certa firmaret. Is enim quomodo putas, ut ita dicam, sancitur, cuius auctoritatis memoria ulla nescitur, nedum quod nec litteris, aut aperta miraculorum experientia solidatur? Literis dico ad roborandum efficacibus : sunt enim quam plurimæ super

A quibusque sanctis relationes, quibus potius eorum præconium apud infideles impiari poterat, quam aliquatenus illustrari. Ubi enim etiam quæ vera sunt adeo pannoso, et pedestri, et, ut poetico verbo utar, humi serpenti eloquio proferuntur, imo inconditissime delatrantur, ut cum minime sint, falsissima esse credantur.

Et quomodo talium auctorum subornandæ astipulabitur falsitati oratio, quæ ex sui indignissima cruditate etiam veritatem ponit in dubio? Et quibus super hujus inflictione nævi parsum putamus, cum non vitas, sed potius nenias aliquorum apostolorum tanta infuscatas fuligine videmus? Et harum rotatus fabularum omnis carri stridore deterior; quam ædificationem afferet piis, qui etiam incentivum blasphemiae suggerit impiis? Quid Thomæ historia, nisi strepitus aurum appelletur, cui non semel Augustinus, sed locis pluribus refragatur? (*Job xiii, 7.*) ⁽³⁾ Egebat forsitan aut Deus, aut sancti eorum, juxta illud Job, mendacio, ut pro ipso loquerentur dolos. Si ipsi sancti apostoli qui quasi capilli aut barba summo capiti cohæserunt, hujusmodi fallaciis minime caruerunt. Et nisi ex evangeliis, et suis ipsorum actibus nostræ insignirentur notitiae, aliquorum animos talium segmenta turbarent.

Quid dicam de illis, qui nullis aliorum testimoniis claruerunt, et ex eo quod scripturis qualibuscumque celebrari putantur, potissimum tenebrantur? Quid super illis agam, quorum nec initia, nec media ulti patent, et in quo omnis laus cantatur, finis penitus ignoratur? Et quis illos, ut se juvare debeant, deprecetur, quos nescit utrum quidpiam apud Deum mereantur? et nonne graviter hominis conscientia offendit, quæ èum, de quo nil magnum sperat, Deo pro se intercessorem obtendit? Nonne suæ prorsus acumen orationis, imo intentionis obtundit, qui cum quem rogat, utrum commune quid cum Deo habeat, nescit?

Certe vidi quosdam, qui cum diutissime aliquem, ut ferebant, sanctum, ex Britannia delatum pro confessore habuissent, mutato de repente animo pro martyre celebrarunt. Causas cum rogitasse, nil dignius super martyrio hominis, quam de prætermissa confessione dixerunt.

D Legi testor Deum, et iis, qui mihi præsto fuerant, cum nimia detestatione relegi : scilicet in Vita Samsonis celeberrimi, apud Francos et Britones, sancti, abbatem quemdam, quem sanctum Pyronem ⁽⁴⁾ lectio illa agnominat; cuius cum finem ut beatum putabam rite legendo prosequerer, reperi cumulum sanctitatis, hominem videlicet ebrietate madentem, puteum incidisse, siveque enectum.

⁽³⁾ Nec illud excidit, quod Lanfrancus Cantuarie apud Anglos episcopus, successori postea suo Anselmo, tunc abbati Beccensi quæstionem insert, super quodam prædecessore suo (29), qui in vincula conje-

(29) Elsego nomine:

ctus, quia pecuniis sese redimere renuit, p̄emptus A *Philippo patri criminibus obvoluto negatum est. Id Anglicus rex potestatis minime habet.* — Quid quod dominiū nostrum Ludovicum regem consuetudinario ut videmus prodigio? (8) Hos plane, qui scrophas circa jugulum, aut uspiam in corpore patientur, ad tacum ejus, superaddito crucis signo, vidi caturvatum, me ei cohærente et etiam prohibente, concurrere. Quos tamen ille ingenita liberalitate, serena ad se manu obuncans, humillime consignabat. Cujus gloriam miraculi cum Philippus pater ejus alacriter exercebat, nescio quibus incidentibus culpis amisit. Super aliis regibus qualiter se gerant in hac re, supersedeo; regem tamen Anglicum neutquam in talibus audere scio.

CAPUT II.

Antequam quis invocetur de ipsius debet constare sanctitate. — (6) Quid dicam de iis "sanctis," quorum aut finis est in malo pro patulus, aut latet utrum bonus an malus, aut inter utrumque sit scrupulus? Jesu pie! cuiusmodi sanctus cuius finis constat ambiguus? Antequam ergo eum deprecer, necesse est ut de veritate sanctitatis ejus altercer. Illud dicere audebo profanum, quod ararum pone sacraria altissimos tribunalium instar thronos obtinent, quorum tempus, natalis, ac vita, dies quoque et qualitas mortuum in nullius viventis memoria resident. Etsi eos fideles pro nomine sanctitatis honorant, sacerdotes tamen (quod pace ipsorum dixerim) non recte judicant, qui vulgus opinionis suae vento circumlatum non corripiunt, nec emendant. Si enim sine testimentiis ad gradus summos legitime nemo provehitur, illi temere falsis imo sacrilegis vocabulis insignientur, ad hoc ut cunctis mortalibus emineant, proponentur, qui forsitan in loca pœnalia relegati, aut in tartara perditum ducti, si sibi profuturum scirent, et facultas suppeteret, opem a mortalibus eum illo divite precarentur.

*Ecclesiae prælatorum est, ut debite sanctorum cultui incumbat populus invigilare. — (7) Sit itaque videre pontificum, sit Dei populi videre custodem, quatenus suis provideant, ut si æmulationem Dei habent, hanc duntaxat habere sinantur secundum scientiam, ne peccent, si recte offerant, et recte non dividant. Si, secundum prophetam, *Væ eis qui dicunt malum bonum, et bonum malum (Isai. v, 20):* quæ major perversitas, quam tales sacris altaribus intrudere, quos fortassis ab ipsis sacris aditis conveniebat extrudere? Si hi eorum corporibus post mortem miracula effluxerunt, a cruciatibus in anima liberi, ut legimus, non fuerunt, justum enim vix salvari experto didicimus; quid de illis sperare licet, quorum claritudini neque visus, neque auditus, neque scripta, neque miracula concurrerunt? et certe difficillime credendum **331** signis erat, præter illa quæ bono continuatus initio finis ediderat.*

Signa exteriora haud indicia sanctitatis. — Hæc etenim ita, ut sic dicam, amphibola reputantur ut sicut dextris sic et sinistris partibus glorias suppeditare dicuntur; qui enim filiis Israel mare Rubrum divisit, Magno Alexandro Pamphylicum. Lege Suetonium, quonodo Vespasianus impactum pedis pollice sustulerit claudum. In promptu quoque est in ortu præpotentum principum, utputa præfati Alexandri, Julii Cæsaris, Octaviani; sed et aliorum signa præmissa, et in mortibus habuisse Carolum, et Ludovicum filium ejus prognostica. Unde et nostro tempore in nostrorum, et Lotharingorum, seu Anglicorum regum occasibus, et innovatione regnum, saepius cometes emersisse conspeximus.

Ludovicus Grossus seu sextus, scrophas curat. Quod

Anglicus rex potestatis minime habet. — Quid quod dominiū nostrum Ludovicum regem consuetudinario ut videmus prodigio? (8) Hos plane, qui scrophas circa jugulum, aut uspiam in corpore patientur, ad tacum ejus, superaddito crucis signo, vidi caturvatum, me ei cohærente et etiam prohibente, concurrere. Quos tamen ille ingenita liberalitate, serena ad se manu obuncans, humillime consignabat. Cujus gloriam miraculi cum Philippus pater ejus alacriter exercebat, nescio quibus incidentibus culpis amisit. Super aliis regibus qualiter se gerant in hac re, supersedeo; regem tamen Anglicum neutquam in talibus audere scio.

*§ I. Signa et visiones non eorum quorum ministeria fiunt, sed aliorum identidem utilitati inserviunt. — Sciendum ergo plurifariam signorum dona distribui. Sunt enim quidam per quos ac si canales eadem portenta feruntur, et dum per hæc aliorum utilitati militant, ipsi eorum quæ per eos fiunt exortes habentur. Quod in loquela asinæ et angeli visione, prophætia Balaam (*Num. xxii, 27*), et Caiphæ (*Joan. xi, 51*) certissime conjici potest, quia quæ exterius sonuerunt, a se penitus aliena fuerunt. Unde et a morientibus cujuscunque meriti multa videmus futura prædicti, et de sequentis sæculi statu plurima enuntiari. Inde et secundum hunc modum verbâ infantium prorsus innocentium solemius appetiari, nam super suis ipsorum; aliorumque eventibus, ab eis solent quæsi per hebetudinem plena providentia dicta jactari. Quod sub sequenti patet exemplum.*

Infantulus videt inter agentem sacra mysteria presbyterum manu puerulum hostiæ loco tenentem. — Nuperrime, scilicet Pascha præterito, die ipsa, cum eadem festivitas ageretur, in urbe nobis contigua Suessorum⁽⁹⁾, mulier quædam ad ecclesiam proprium infantulum suscipiendæ gratia communionis adduxerat. Cumque tempus Eucharistiae consciendæ accederet⁽¹⁰⁾, et puerulus rerum adhuc omnium inscius, sub præsentia matris a sacerdotiis tergo consistenter, vidit in medio altaris, dum res divina geritur, infantulum omni specie pulchriorem inter manus sacerdotis erigi. Quod cum intueretur puerili curiositate, qua visa silere non sinitur, Ecclesia audiente, exclamat ad matrem: « Domina, inquit, nonne attendis quam pulchrum puerum super altare presbyter teneat? » Matrem vero respicientem, nihil hujus visionis attigerat. Post paululum autem, cum post elevationem demitteret sacramentum, et operaret sindone, rursus in clamitat: « Ecce, ait, albo panno involvit eum. »

Cumque cunctis audientibus hæc eadem replicaret, capacioris intelligentiæ quidam animadvertisse, innocentiam puerilem aliis oculis pulchrum illum puerulum intueri; aliis pallam materialem qua intellectualis obvolvebatur attendi. Ecce ille qui hæc vidit, huic sæculo innutritur, nec sequentem spei aestimatur melioris ad vitam. Unde scitur indubie

quod visio hæc, ejus qui vidit nec prodit meritum, A deat sanitas. Quod et novo nostris temporibus ipse monstravit exemplo.

§ II. Reperiuntur porro et alii, quibus nec propter præcedentia merita id provenit, neque iis ex sententia rationis obtingit, sed sine respectu omnis studii ac laboris, pene totius justitiae gloria accidit. Quod in sanctis innocentibus perspicuum constat, qui sine contemplatione aut Dei, aut præmii passi, quidquid Dei est obtinuere in præmio; siguli enim est potentiae facere vas in honorem, facere in contumeliam (*Rom. ix, 21*). Ipse nempe est qui objicit: *Non licet mihi quod volo facere?* (*Matth. xx, 15*.) *Cui enim vult miseretur, quem vult indurat* (*Rom. ix, 18*). Nec modernæ super hoc differtur ætatis exemplum.

Acolythus puer imaginem alloquitur; cui et ipsa dedit responsum. — Apud Sancti Quintinense (*Saint-Quentin*) oppidum, quidam itidem parvulus fuerat, parentum judicio electus ad clerum; jamque acolythi nisi fallor, gradum subierat. Is ante absidis frontem, inter altare videlicet ac absidem, quadam solemni die hora sacrificii pro officio acturus astiterat. Paternam autem cum hostiâ quæ erat offerenda gerebat. Imago denique a fronte cancelli gypsea, crucifixi Domini speciem præferens, eminebat, quæ non longe a Quintini martyris sepulcro distabat. Cumque imago **332** assisteret, et offerenda deferret, pueriliter tam verbo quam sensu ad imaginem dixit: « Vultis, ait, Domine, de pane meo? » Cui ille evidentissime respondere dignatur: « Ego, ait, in proximo tibi de meo pane dabo. » Qui his auditis morbo corripitur, et infra dies paucissimos suo quem brevi tenuerat exultus hominculo, compos trabeæ cœlestis efficitur, et ante imaginem, quæ id sibi spoponderat, seperatur.

Hæc clero Ecclesiae ipsius referente edidici, et tumulo astipulante rem vidi, et credidi, sicut primum, quod retuli, a domino archiepiscopo Remensi Radulpho audivi. Suessio quoque testatur clerus, populusque Lauduni. Dicit Seneca in libris De beneficio: « Quia qui vicem alienæ largitati restituit, mercatoribus exæquatur, qui autem grátuito impendit, Deum imitatur. » Certe, et securus dicam, quia multo magis naturale est Deo gratiam impendere quam eujuspiam merito respondere.

III. Sunt præterea aliqui quorum fides multum de misericordia divina meretur, ita ut ille, cuius cibus est ut faciat voluntatem Patris sui (*Joan. iv, 34*), illis potissimum efficientiam suæ ipsorum salutis aseribat, quos in expetendo quod ceperant fide animosiores invenit. Unde et ad multos ejus familiare verbum est. *Fides tua te salvum fecit* (*Marc. x, 52*). Quod est dicere: In tantum mihi placet fidei vestræ importunitas ut mei vice vestra ex vobis pen-

PATROL. CLVI.

Dé puella quæ postquam voluptatibus indulsisset, et peccata fuisset confessa, a summo vitæ discriminé fide sua meruit liberari. — Circa consinia, nisi fallor, Cameracensis, Adartensisque provinciæ, juvenis et puella, plurima consanguinitate finiti, ruri sub eisdem ædibus commanebant. Cumque assiduitas contubernii familiaritatem, familiaritas ineptiæ conceptæ præberet ausum, male cautam subito propinquitatem impudens vitiavit incestus. Nec mora, ingestæ libidinis juvencula persentiente conceptum, cœperunt mutuo assiduo non sine lacrymis murmurare conqueri, infamiam suorum oculosque vereri. Itaque digredi a natali solo constitunt. Sed puella proprii admodum meticuloosa reatus, concurrit ad presbyterum, et cum atroci dolore suum confitetur admissum. Quo facto, a rure illo, noctu quasi in exteram secessuri regionem, utrique commigrant. Qui extra agros illos haud procul eunt, marginem putei jam dudum desolati pervium habuere. At juvenis: *Consedeamus, ait, ut uteri gravitudinem super oram putei pausando leves.* Credidit illa dolis, et cum vecordi juveni assedisset, impulsam a pectore illam nequissimus præcipitavit in puteum.

Cumque post paululum redditæ sensibus ex casus altissimi dolo gemiseret, cœpit ad eam an viveret quasi compellande clamare. Vivam itaque sentiens querulæ vocis mussitatione captata, sensim ad eam lapides prærogare, aggreditur. Illico muliercula conticescens, in adjacentem putei angulum non tam quietura quam saxeos imbræ evitatura concessit. Et dum nec spiritum, ne motum quidem facientis, impio hauriret auditu, mortuam non minus ex lapsu quam ex lapidum collisione pulavit. Recedit itaque et ad propria facinore latiōr tecta regreditur. De puella, nisi quod incomitata excesserat, fabula rara fuit.

Igitur in sinu illius caveæ constituta, cum desperatissima pastum ne Deo quidem præstolaretur ab ipso, sensit ex eo qui capiti ejus imminebat cespite stillam laticis elabi frequentius, cui ora subjiciens eo tantillo resiciebatur illapsu, ut Sardanapali copias exæquaret. Quid differam? Quadraginta inibi ferme dies exegerat, nec alio victu quam ea quam prædictimus sovebatur ex gutta. Interea die infra quadragesimum quodam, subulci et opiliones per agros undecunque compascuos pecora circa viciniam putei ductitabant, in quibus dum discursit locis, audiunt e profundo vocem suggrauientis ibidem. Qui capita per supremum putei demittentes, humatum ruisse quidpiam inibi ex voce percipiunt, quem dñm multa vocalitate civissent, feminam advertunt. Rogitant quænam esset. Quæ et cujas esset, magna clamoris eruptione pertonuit.

Quo auditio pastores ad villam proximam Pegasea alacritate se conferunt, illam, quæ exitialiter periisse, vel extorris abiisse ab omnibus ferebatur, repassisse se aiunt. Nec mora illo reji rusticana frequen-

tia, muliebre convolat vulgus, non teneritudo puerulos, non annos pigritia pressit aniles, quin ocior quisque concurreret. Dimititur quoque qui demersam funib[us] efferat, et exspectantibus turmis exhibeat. Quia exhibita, et relato tantæ salvationis evenitu, non intra rus idem miraculi sese fama cohibuit, sed in remotas se regiones, virtus isti temporis prorsus inusitata circumfullit.

Ecce quid valuit fides in p[re]cōnitentia. Ecce quid valuit in intentione corrigendi perseverantia. Ille fidem habet in p[re]cōnitentia, qui post confessionis gratiam, ex securitate emendationis conceptæ nunquam diffidit de venia. Hæc est ergo illa fides quam in omnibus pene præcedentibus patriarchis tanta replicatione commendat Apostolus, ut etiam Raab et Iephœt connumeret (*Hebr. xi, 51, 52*), qui fidei tanto-
pere prædicatæ obscuriores admodum **333** cæteris causas habent: Est autem hujus quæ mihi videatur præcipua mulierculæ fides, fidelis et irreverberans in sua ad Deum necessitate concursus. Quæ tamen tanta apud Deum est, ut etiam iis, quorum correctio est nullatenus secutura, negare subsidium pietas superna non possit. Unde a prophetis crebro ei ingeritur: *Ne moreris, inquit, propter temet ipsum* (*Dan. ix, 19*). Et: *Propter honorem nominis tui libera nos* (*Psalm. LXXVIII, 9*). Inde et certo certius dicam Deum, qui pietas est, seipsum negare non posse (*II Tim. ii, 13*), quin et iis qui a se futuri sunt extores etiam celerius quam justis assistat, dum justos salubriter tentat, et illis quod expetunt ad suum ipsorum judicium citius prærogat.

§ IV. De Erlebaldo, Cameracensi decano, sanctitate et doctrina conspicuo. — Sunt denique et alii, qui non pro sola fide ad subitum sed modernas et supercœlestes glorias multa sancti laboris longævitatem merentur. In Cameracensi Ecclesia, ante hoc ferme biennium decanus, qui et summus ædituus templi fuerat, cui Erlebaldu[m] nomen erat, qui in multis quos circumquaque faciebat ad populum sermonibus, ad fructum veræ confessionis ostendendum, idem quod modo retulimus referebat exemplum.

Is corpus proprium gravi abstinentiæ fasce profli-gans, perpetuo cilicii squalore contabuit, in quo vix aut nunquam munditas habuit, in quo tanta vermium ingenitorum scaturiginis instar insolentia co-aluit, ut mirum haberetur quomodo id caro humana tolerare potuerit, cum eo nunquam ne quidem cubitando caruerit. Culcitra neutiquam usus, scamnum pene sine ullius sternii fulcro pro cubili habens, nunquam nudus accumbens. Igitur cum vitæ hujus propinquaret ad finem, cœpit in spiritu gravissime a dæmonibus molestari, et ab ipsis veluti per voluntaria trahi. Cumque passionis hujus causæ ab eum invisentibus quererentur, intulit hoc sibi apprime a diabolis objici, quod sibi commissum minime plene coercuerat clerum.

Morte igitur sibi obita, cum plurimis bona specie apparuisset, tum maxime episcopo, modo tali, interrogatus ab eodem qualiter secum ageretur, respon-

A dit: « Triginta, inquit, iis diebus præteritis quotidiana sum flagellorum cæsione multatus: » Ad quem episcopus: « Et tu, inquit, domine, quam ob causam? » Et ille: « Mirum, ait, est quod dixisti cum scias hominem etsi sanctum, tot, velit nolit, fragilitatum lapsibus subjacerè; sed et de iis quæ Deo, et mihi confessus es cogitare debueras, ut corrigeras, sicut mihi sponderas. Ne cuncteris ergo corrigi, quia expedit tibi ut facias. » In natali itaque Domini sibi finis obtigerat.

Hac deinde visione et aliorum aliis publicatis, cum jam secundum seriem earum, et vitæ ipsius pietatem sub spe bona de eo omnia crederentur, festum consequenter Paschale transierat. Et ecce in monasterio Brothburgensi, quod multæ religionis sanctorum est B virginum, duæ adolescentulæ clarissimæ indolis fuerant, quarum cum obiret altera ante Dominicæ Resurrectionis diem, a sodali conventa, et multis obtestationibus est obstricta, quatenus carne deposita, si spiritui ejus Deo permittente liceret, ad se rediret, et quid secum boni aut mali gereretur, ediceret. Tantopere enim mutua se dilectione devinxerant, et quæ inter vivendum omnium suorum conscientia vicissim fuerant, obeuntes non esse nolabant.

Igitur post aliquot puellæ mortis ac festi Paschalis dies, cum superstes juvenculæ dormitorium nescio quid actura petisset, ecce comes amantissima nil funebre, nil horridum præscrens, sed quod gratiosius sensibus poterat apparere, subrutilans repente astitit. Infinito illa stupore succingitur, et hæsitantí tamen ore qualiter se ageret, ipsa requirit. « Feliciter, inquit, ago; die enim sanctæ Resurrectionis recens actæ, dominus Erlebaldu[m] Cameracensis decanus, et ego cum eo, cum immensa frequentiæ cœlestis lætitia ad omnipotentis Dei faciem recepti sumus. » Dixit et excessit, sed tam cito dimissam immodico dolore compressit. Fuit autem homo iste cum sacerdotio, quo fulgebat, et in Scripturæ scientia copiosus, et mihi valde amicitia affinis, cui sicut de ejus honore supremo, ut debo, gaudeo, utinam a modo inveniar gratiosus. Hæc fides operosa commeruit, quæ pii laboris commercio Deum sibi effecerit debitorem. Hæc ab episcopo Laudunensi domino meo Bartholomeo cum D audissem, tot propemodum postea de provincialibus hujus beati hominis testes secuti sunt, qui super hac re indissimilia sonuerunt, quot jam in memoria eius recenseri non poterunt.

§ V. Sicut vera sanctorum acta honori Deo, ita et falsa dedecori vertuntur. — At quia hæc signa non tam pro sui novitate quam pro causarum ipsarum reddenda diversitatis ratione retulimus, illud adjiciendum reor, quod sicut evidentia et indubia sunt præcordialiter affectanda, ita fucis aliquibus non facta sed ficta, diris sunt animadversionibus punienda. Qui enim Deo quod nequidem cogitavit, ascribit, quantum in se est, Deum mentiri cogit. Si quis me homuncionem alicujus falsitatis accerseret, aut mihi quod non fecerim fecisse impingeret, mul-

tum mihi horrore et odio esset. Et quid eo funestius, A desperatus, damnatus, qui ipsum totius puritatis Deum fontem solo **334** ambitu fœdissimæ voluntatis attinimat?

Puer defunctus velut sanctus imprudenter colitur. — Certe vidi, et retulisse me pudet, vulgarem quemdam puerum militis alicujus, ut serebatur, armigerum die Parasceves biduo ante Pascha proxima Bellovago villa occubuisse; attinebat autem viri cujusdam prædicatissimi abbatis. Cœpit mortuo illi pro sacra illa in qua obierat die gratuita sanctitas imputari. Cumque id rustici rerum novarum cupidi celebrassent, repente oblationes et cerei ab omni agrestium pagensium vicinia ad ejus tumulum comportantur. Quid plura! Tumba superstruitur, locus ille domo ædificata præcinctus, ab ipsis certe Britanniæ finibus ad eum peregrinantum soli rusticorum, nullorum vero procerum cunei tendebantur. Videbat hæc ille sapientissimus abba cum suis religiosis monachis, et munerum comportatorum blandiente frequentia, infecta miracula fieri supportabat. Etsi in profani vulgi avaris pectoribus capi potuerunt fictitiæ surditates, affectatæ vesaniae, digitæ studio reciprocati ad volam, vestigia contorta sub clibanibus. Quid facit modestus et sapiens, qui præfert propositum sanctitatis, dum fætorem se præbet in talibus?

Crebro terti perspicimus ista susurro, et facta retrorum circumlatione ridicula, et eorum quos a rabie declamandi rabulos Hieronymus vocat menda- C ciis quotidie cernimus alieni marsupii profunda nudari. Quorum tanta nebulonitate concutimur, tanta divinorum adulatio ferimur ut juxta præfatum doctorem, scurras, helleones, et catellænos ligriendo exsuperent, corvos ac picas importuna garulitate præcedant.

§ VI. Quid de falsis reliquiis ipsomet præsente Guiberto actum fuerit. — Sed quid crimen in numerum jacimus, si non ad errorem potius improbandum speciale aliquid inferamus? Celebrissima quædam Ecclesia hujusmodi circumvagationes agebat, et ad sui reparationem damni quæstus adhibito prolocutore quærebat. Cumque super reliquiis suis sermonem plus æquo extuberat, prolato phylacterio ait: (Ego autem impræsentiarum) Scialis, inquit, quod intra hanc capsulam de pane illo, quem propriis Dominus dentibus masticavit, habetur, etsi minus a verbis creditur, ecce heros, ait (iste de me autem dicebat), quem vos in litteris plurimum valere testamini, verbo meo si necesse fuerit testis assurget. Fateor, erubui, cum audissem, et nisi eorum præsentia, quos ille auctores habere videbatur, reveritus essem, ut pace ipsorum potius quam illius qui loquebatur, agam, falsarium ostendere debuissem. Quid dicam? ne monachi quidem, nedum clerici, ab hoc turpi emolumento se continent, ut res hæreticas super fide nostra etiam me audiente pronuntiant. Juxta enim illud Boetianum: « Jure insanus judicarer, si contra insanos altercarer. »

CAPUT III.

§ I. *Tabulis ecclesiasticis quinam ascripti censendi sunt.* — Sed ut res quæ præ manibus est, liberias valeat prævideri, de iis, qui appellantur sancti primo tractandum. Certe cum pro sanctis habeamus apostoles, et quos pro martyribus suo probavit Ecclesia, certe super confessoribus senior sententia ferri potest. Martyres plane etsi scripta conticeant, solius prærogativa sanguinis extulit, nec queritur in martyre quæ vita præcesserit, cum ad vetustissimorum repurgia criminum crux ipse satis sit. Jesu bone! quidni, cum ad omnem gloriæ sufficientiam etiam sceleribus abolitis potis sit, poena enim ipsa sicut ante baptismum, ita post baptismum culpas obliterat, et vices agit lavacri, ac salvationis timo clarificationis certissimæ effectrix est. Poenam dico quam rectissima causa præcesserit, proinde in canonibus præcipitur (*Concil. Eliberit. can. 60*), ut si quis reperiatur idola destruens, et pro hoc ipso cum contingat interimi, ut non pro fali occubitu martyr habeatur. Et certe hic bona causa videtur; sed quid quod intentio causæ aliquoties depravatur. Donatistæ non imparia martyribus passi sunt, et quia extorres a charitate fuerunt, frustra tulerunt. Reliquiae Manichæorum pridem Suessionis zelo Dei plebis arserunt, sed extorres a justa causa, solummodo addemnatis corporibus sibi damno fuerunt. Super quibus in libris Monodiarum mearum laciniiosius dixi.

Monodiarum librum edidit Guibertus. — Si ergo de martyris sanctione sententia tanta ambiguitate profertur, de confessoribus, quorum finis minus aliquoties certi habet, quæ censura ferenda? Si in Martino, Remigio, ac similibus totius Ecclesiæ sensus adæquitat, quid de eis proferam, quos prælatorum æmulum per villas ac oppida quotidie vulgus creat? Cum enim alii alios summos consiperent habere patronos, voluerunt et ipsi quales potuerunt, et fecere [*f. facere*] suos. Sic poetæ cum primo opuscula nobilia emisissent, postmodum ipsorum æmulatione quique inertium ducti, et scripserunt (ut ait Horatius), indocti, doctique poemata passim. Artium repertores, et qui suis aurea sæcula duxere temporibus antiqui in deos deasque levarunt, medii tantopere numerosa numina cumularunt ut possumi, abrogatis quibusdam, quosdam seccernerent selectosque vocarent. Samaritæ relegatis in Babyloniam Iudeis deos sibi conficiunt: « Una quæque, inquit, gens fabricata est Deum suum (*IV Reg.*, xvii, 29). » **335** Babylonii fecerunt sibi Socoth Benoth, Cuthitei Nergel, et alii alios. Apud beatum Gregorium (*Pastoral. part. II, cap. 11, initio*) constat quod is, qui displicet, cum ad intercedendum mittitur, irati animus ad deterius provocatur. Sed omnes dissentunt se tales qui displiceant patronos elegisse.

Quem sanctum nescit cum quis orat, peccat. — Dicant ergo mihi quomodo sibi illum patrocinari aestimant, de quo quidquid est sciendum ignorant.

Nusquam de eo scriptum præter nomen invenies. A suppetant, credere quidem de ipsa quidquid glorificatus est, etsi tacite possumus, neutquam vero approbare valemus.

Cæterum, tacentे clero, anus, et mulierularum viuum græges, talium patronorum commentatas historias post insubulos, et litiatoria cantitant, et si quis earum dicta refellat, pro defensione ipsorum non modo conviciis, sed telarum radiis instant. De quibus ergo ne suspicio, quales fuerint, residua quidem exstat, quis hos nisi extreme demens ad pro se interpellandum provocat? Et oratio illa quid valet, ubi orantis animum ejus quem Deo pro se prætendit omnimoda incertitudo remordet? Quid, inquam, prodest, quæ sine peccato nunquam est? Si enim opas quem sanctum nescias, in eo ipso peccas, quoniam impetrare debueras, quia non recte dividis cum recte offeras. In quo plane orans dubitas, Deum nullatenus placas; sed dum de tua petitione dissidis, irritas, ad ejus namque injuriam respicis, ad quem is prolocutor dirigitur, quem non novit. Et quomodo tibi proloquasur qui tibi suspectus habetur? Et si bene nou-optinatis de eo, quid te meritum credis ab ipso? Dicit quodam in loco Ambrosius: « Super me debet esse cui me committere paro. »

De cuius itaque statu omnino ambigis, talem petere noane insani prorsus est capiūs? et quem ignoras utrum melior te sit, quare postulas ut penes Deum pro te sit? Vide Dominum usque ad translationem montis fidei meritum commendantem, et hæsitationem cordis aperte vetantem (*Matth. xxii, 21*). Ac si diceret: Si quid magnum proponitis, quantumcunque illud est, si vel parum hæsitationis, amittitis, et multo tolerabilius est de suo merito quemque dissidere quam de eo in quo spes tua penes Deum pependerit, patrono tuo videlicet, desperare. Quia enim minus tibi attribuis, illum adhibes, et certe nosti quia si interpres tuus falsitatis arguitur, quidquid impetrare potueras, perdes.

Apertis argumentis corpus B. Virginis glorificatum asseri non potest; nefarium tamen est credere illud corruptioni obnoxium, reliquisse Filium. Ratio suadet in cælum suis assumptum. — Sed quid in iis diu versor cum tanta-sit in totius sanctæ Ecclesiæ ore pudicitia⁽¹⁰⁾ ut etiam Matris Dominicæ corpus resurrectione glorificatum dicere non audeat, ob hoc videlicet quod necessariis argumentis comprobare non valeat? Et cum vas illud omni creatura post Filium præclarus, quod Dominum majestatis universorum contulit, quod nunquam ulli ne angelicæ quidem naturæ licuerit, irremuneratum, in honora-tumve dimisisse ad experientiam corruptionis credere nefarium sit (præsertim cum quod corpori suo glorificando debuerit, materno corpori, ex quo est quod est, redhibere obnoxius sit), resuscitatum nequaquam dicere audeamus; nec ob aliud profectio, nisi quod probabilibus indiciis id asseverare non possumus. Etsi enim alias in dissertatione sacræ paginæ ratio aliquoties sola conveniat, rationem autem adhibita Scripturarum in se exempla contineant, hic tamen etsi ratio eam ad integrum corpore resuscitato clarificatam opportunissima undecunque comportet, verum quia evidenter probamenta non

A suppetant, credere quidem de ipsa quidquid glorificatus est, etsi tacite possumus, neutquam vero approbare valemus.

Ratio plane procul dubio evidens videtur, ut cum multa quorumcunque sanctorum corpora cum ejus Filio resurrexisse credantur, illa, cuius caro non altera quam Filii est, præsertim quæ nulla Patris nisi sola sancti Spiritus in conceptu ejus sementa cognoverit, quomodo sub legibus antiquæ maledictionis in pulvere terræ resederit, quæ auctorem benedictionis singulariter electa protulerit, cum sine detimento, si dicere audeam, carnis Filii esse non possit, si Matris carnem sub communī sorte dimiserit, et privilegium peregrinæ carni contulerit, quod Matri suæ, ipsius veræ carni, negaverit? Latenter quidem id minime sentire vetamur, quia tamen testimonia non adjacent, asserere prohibemur.

Recusat auctor incerta atque incognita sanctorum acta conscribere. — Si de illa cuius gloriā metiri omnis creatura non prævalet, ea quæ præmissa sunt docere non possumus; de iis quorum salus et perditio incerta sunt, quid nisi silentium sempiternum imperare debemus? Porro sunt quædam de aliquibus scripta, quæ multo deteriora. nonne ne subulcorum quidem essent auribus inferenda. Certe cum plures sanctis suis summas antiquitates attribuant, moderno tempore eorum scribi vitas expostulant. Quod a me profecto sæpe peccatum est. Ego autem in his quæ obtutibus subjacent, fallor; et de iis quæ nemo unquam viderit, quid veri profiteor? Si dicerem quæ dici audivi, et etiam sum rogatus ut super laude herum tam ignobilium dicerem, quin etiam ad populum declamarem; et ego, si quæsita dicerem, et illi, qui talia suggerebant dicere, publico pariter cauterio digni essent.

§ II. *De sanctorum reliquiis quarum nullum prorsus est dubium. Constantinopolitani et Angerienses monachi caput S. Joannis Baptistæ habere testantur.* — Sed iis, quos sui ipsorum auctoritas exauclorat, omissis, eos, quos certitudo fidei exsequitur, attingamus. Certe et de ipsis **336** error est infinitus, aut hi illum, et eundem alii habere se asserunt, verbi gratia⁽¹¹⁾, caput Baptistæ Dominicæ cum Constantinopolitani habere se dicant, Angerienses monachi idem se habere testantur: Quid ergo magis ridiculum super tanto homine prædicetur, quam si biceps esse ab utrisque dicatur? Sed abrogatis ludicris seria attendamus. Cum ergo constet id quod inusquam geminari potuerit alterutros habere non posse, perspicuum est hos, vel illos, plurimæ falsitati succumbere. Quod si in hac re quæ tota pietati commilitat, mutua ad se versus arrogantia mendacioque confligunt, pro divinis dæmoniaca agunt. Alterutri ergo qui decipiuntur atque decipiunt, id ipsum profecto quo se jactant, indebitè colunt. Quod si indignum aliquid ab eis colitur, ecce quanto discrimini series ei obsequentium universa addicitur. Quod si Joannis Baptistæ non est, alicujus vero sancti est, non mediocre tamen mendacij malum est.

Nullum de corporis S. Firmini existentia in Ambianensi Ecclesia, sed in Dionysiano monasterio evidens testimonium reperitur. — Quid de capite Joannis ago, qui de innumeris sanctorum corporibus itidem in dies audio? (12) Plane decessor meus Ambianensis episcopus, cum corpus Firmini martyris, ut putabat, quatenus de theca in thecam efferret, nullum inibi pitacium, ne unius quidem litterae testimonium, quis ibidem jaceret, invenit. Ab Atrebateni, et ipso Ambianensi episcopis, audivi quod referto. Qua de re urbis episcopus plumbeæ laminæ mox inscripsit, quod illic conderetur: *Firminus martyr Ambianorum episcopus*. Nec mora in monasterio Sancti Dionysii idem actitatur. Parata ab abbate ornatori capsæ dum inde extollitur, dum cum membris caput evolvitur, membranula in martyris naribus reputatur, in qua quod esset Firminus Ambianensis martyr exprimitur.

Igitur Ambianensibus cum nil, in tanto astipuletur negotio, aliis autem e regione cum vel vocem testimonia qualiacunque suppeditent, ratio, quæso, cuiuslibet judicium factura consedeat? Quidquid in plumbea a Domino episcopo scriptum est lamina nonne jure cassabitur, cui in conscriptione illa nil prorsus testificatur? Et certe Dionysienses illi quomodo cunque vel mutiunt, qui saltem litterulis ut cunque subnixi sunt. Qui ergo venerantur quod nesciunt, etsi sanctum quid sit, nunquam tamen sine magno periculo sunt. Si alias, in enormi multum sacrilegio. Quid enim magis sacrilegum quam pro divino excolere non divinum? Quæ namque Deo pertinent divina sunt. Et quid Deo pertinacius quam illi qui Deo unicorpores sunt?

§ III. S. Exuperii loco, Exuperii rustici corpus subinfertur. — Audi quod querimonias nostras elucidet, et de iis quæ sunt prælata dijudicet. Odo quidam Bajocensis episcopus, Roberti comitis Northmannorum naturalis filius, et Guilemi senioris Anglorum regis naturaliter frater, sanctum Exuperium prædecessorem suum Castro-Curboilo cultu per maximo honoratum desiderantissime requirebat. Cumque Ecclesiæ cui inerat ædituum centum denariorum libris munerasset, ut eumdem ab ipso recipieret, ille male argutus aucupato cujuſdam rustici Exuperii nomine tumulo eruit, et ad episcopum detulit. Interrogat episcopus utrum sancti Exuperii quod intulerat esset, necne, quin etiam sacramentum ab eo exigit. Hoc, inquit, jurejurando tibi asseverabo, quod corpus Exuperii sit, de sanctitate autem nunquam, quia multis id prænomen aserbitur, quorum sententia longe peregrinatur a sancto. Igitur hoc modo episcopus æquivocatus a fure quievit. Oppidanis autem mercimonium de patrono suo quod fecerat custos inclaruit. Qui conventus ab ipsis, respondit: Revisite signa seretri ejus, et nisi illibata videritis, luam pœnas.

Ecce quantum totius religionis dedecus coemptio episcopalnis esclavit, dum, promoto tam profane rustico Exuperio, sacro Dei quo intrusus est altario

A accessit, nunquam fortassis desitura contagio. (13) Tanta indissimiliter facta ubique loci memoriae meæ sese subjiciunt, ut ad referendum tempus viresque deficiant, cum non de integris eorum corporibus tantæ, quantæ de membris et membrorum particulis fraudes fiant (14), dum ossa vulgaria pro sanctorum pignoribus venundanda dispergiant. Hoc plane fit per eos qui, juxta Apostolum: Quæstum existimant pietatem (*I Tim. vi, 5*), dum quod esset, si saperent, suarum conducibile saluti animarum, hoc excrementa efficiant crumenarum.

CAPUT IV.

§ I. *Defuncta sanctorum corpora non auro aut argento includi debent.* — Sed hæc omnia a perveritate radicis emergunt, quæ non est alia quam quod eisdem adimitur quod communi sorte debuerat omnis commereri humana natura. Si enim certo certius de terra hominis origo consistit, et persolutio mortis debito in eamdem ex primæ damnationis legibus recidit, præsertim cui dictum est: *Terra es, et in terram ibis*: Deus, mea sententia, nec præsenti, nec secuturo cuiquam dixit: *Aurum vel argentum es, in aurum vel argentum ibis*. Ut quid, præcor, homo a sua natura, imo a Dei imperio eruitur, ut quod conditionaliter nulli competit, aureis vel argenteis conchulis inseratur?

Si vir sapiens alia præter terram humanorum corporum sciret receptacula, non diceret: *Quod grave jugum super filios Adæ a die exitus de ventre matris eorum, usque dum redeant in matrem omnium* (*Ecli. xl, 4*). Nota quām concinne dictum sit, matrem eorum et matrēm omnium. Si mater mihi dicitur, quæ ventris loculum, et hunc immutabilem, qui alterari non potuerit, præbuit, consequentius et mater ipsa est, quæ materiam essendi mortalibus dedit, et plusquam mater est planè, quia, quod secundis non licet matribus, iterato nos recipit. Quocunque enim apparatu sarcophagorum amoliri a te tactum terræ volueris, velis nolis, terra sis. Et quæ dignitas ut quis auro argento claudatur, cum Dei Filius saxo vilissimo obstruatur? Quod a sæculorum primordiis ne superbissimis quidem regibus constat inolitum; nec unicūm memoriae meæ suppeditatur exemplum; et cum infinitas thesaurorum copias sepulcris immergerent, (15) nunquam legisse me memini quod loculis aureis seu argenteis marmora pura mutarent, Quæ Dei æmulatio est, sed non secundum scientiam (*Rom. x, 2*), ut fides nullum fructum afferrans, sed quæ multum pariat indecens, nostro tempore commentetur, quod nulli unquam religioni, nullis usquam divitiis exhibitum a sæculo comprimus.

E tumulis erui corpora sanctorum Guiberto non probatur. — (16) Certe si sanctorum corpora sua, juxta naturæ debitum, loca, id est sepulera servassent, hujusmodi quos r̄ecensui errores vacassent. Per hoc enim quod e tumulis eruuntur, membris

tim hoc illucque feruntur, et cum pietatis obtentus occasio circumlationis extiterit, ad hoc subeunte nequitia detorqueri copta est intentionis rectitudo; ut pene quæ simpliciter fieri consueverant corrumperet universa cupido. Si tanti loco meriti Tobiae mortuorum sepultura ascribitur, ut inter cæterarum beneficia humanitatum Raphaelis specialiter fere testimonio collaudetur, et ante Dei oculos gratae admodum delata dicatur (*Tob.* xii, 12, 13), quid impietatis et culpæ putamus obtineat, qui corpora naturali debito privans quavis levi occasione molestat? Et quæ non dico levior, sed importunior occasio quam ut discipulus præponatur magistro? ille lapidi intrudatur, hic auro claudatur? ille nec pene subtili sindone obvolvatur, hic palliis aut series, aurove textili subcingatur?

(¹⁷) Apud splendidissimum papam Gregorium, hi qui corpora Pauli apostoli, Laurentiique martyris inscii conspexere gravissime sunt puniti. Quid de iis iudicii proferetur, quibus avaritia sola in causa est, et sanctorum corpora faciunt irrequieta dispergi, imo, ut sic dicam, pro sola oblationum unctione quotidiano ostentui haberi? Solent namque pyxidibus eburneis aut argenteis nuda sanctorum ossa contegere, et ad tempus et horam pretiosse ingerente retegere. Spiritus Samuelis, qui, ut spiritus naturali alacritate vigebat, per Pythonissam inquietari se quia evocabatur, queritur (*I Reg.* xxviii, 15), et ossa materialia quæ hac illaque dispersioni patent, si possint justissime non querantur? Jacob et Joseph tantopere de sepulchris mandant (*Genes.* xlvi, 50; l, 24), et omnes sancti sepulcra sibi præparant, de reportandis ad genitale solum ossibus operam gerunt, in domo sua, id est in parentela, inter scilicet contribules suos non sepeliri, quasi pene damnari metuunt: quid aliud videtur nisi quod corpora ad resurrectionis gloriam immutanda omnimodis magni pendunt?

Si nemo, id est ratione se agens, carnem suam odio habuit (*Eph.* v, 29), quin escæ ac potus obsonia quotidianæ indigentiae comministret, quanto magis illud, in quo necessitati luxuria nulla communicet, ut in haustu victualium aliquoties contingere solet, præcordialiusque quamvis sumptuoso tristis hujus, ut ait poeta, ministerii ambitu, spem ad melioris vitæ statum porrigena exstruere debet, ubi liber ab hieme sacerulari, et præsentium tutus ab imbre turbarum, vocem archangeli surgere jacentis exspectet? Si hujusmodi vocat Apostolus dormientes (*I Thess.* iv, 12), ego tales existimò inquietare nefarium, præsertim cum in hac ipsa quiete neminem qui evigilare compellat alium præstolentur, nisi eum qui faciat de mortuis viviscentes.

Dicat quisque quod sentit, securus plane ego inferam, (¹⁸) non Deo, non sanctis ipsis unquam fuisse placitum ut eorum cuiuspiam debuerit reserari sepulcrum, aut dirimi per frusta corpusculum. Apud gentiles respectu humanitatis omnino inopi-

A bus pollinctorum, et vespillonum generaliter obsecabantur officia, et vulgaris sandapilæ, et certe quorum spes, intreunte corpore, pariter interibat, et nos eorum busta suffodimus, membra dividimus, quos sane plurimis documentis super hac motione irascerem comperimus!

Plane Gregorius (lib. xxxi, epist. 30), eum Pauli apostoli caput ab Augusta, nisi fallor, Tiberii petetur, (¹⁹) se prorsus id non audere respondit, illa quam superius dixi super ejus repertoribus animadversione prætensa. Eadniundus apud Anglos non ignobilis gloriæ rex et martyr existit, cuius in suis tutione corporis zelum vellem sancti æmularentur cæteri, qui in statu dormienti simillimo huc usque persistens a nemine videri se dignatur aut tangi.

B Nostra enim ætate, ut ea quæ in ejus passione leguntur taceam, (²⁰) abba quidam ejus loci plus æquo curiosus, utrum, uti vulgabatur, caput ejus post abscissionem corpori esset unitum, præmissis jejunis cum **338** quodam suo monacho admittente tentavit; sed tentationem illam tanta confessim punivit infirmitas ut in neutro ulla deinceps remaneret manuum utilitas.

C Si sic quietum suis tumulis fore quemque licet, super corporum, pignorumve sacrorum mutatione sine concambio alteratio tota sileret, nec illum, illi eundem habere se dicerent, si illibata universorum, ut justum esset, monumenta manarent, et dum omnes in sibi attributa terra immoti quiescerent, fraudes, quas prælibavimus, super eorum multifida distributione non fierent, nec indigni dignorum loca fenerent.

§ II. *Non peccant qui reliquias cuiusdam sancti pro alio venerantur.* — Quæritur quoque ab aliquibus utrum eorum reliquiae cum alteræ pro alteris honorantur, et non sint ejus, cuius esse putantur, aliquid perniciosum colentibus importare credantur. Quod ego non aestimo: cum enim Dominus de eis dicat, *ut sint, inquit, unum sicut et nos unum sumus* (*Joan.* xvii, 22), cum ipsorum universitas sub Christo capite sit quasi quædam identitas corporis, et unus cum Deo sit spiritus ipsi adhærentis, inter eorum ossa qui sancti sunt, non est error si alia pro aliis excolantur, qui commembres in sui auctori corpore dignoscuntur. A quo sensu non discrepare videtur, quod quatuor coronatorum festivitas sub aliorum quinque martyrum nominibus ex Romana auctoritate recolitur (die 8 Novemb.).

Qui certe sanctum existimat, colitque, quamvis talis non sit, fructum recipit orationis apud Deum.

— Sed ad hæc forsitan quivis quærat utrum Deus simplices quosque exaudiat, cum per eos invocatur quos esse sanctos non constat. Cui respondendum, quia sicut Deum, qui eum, de quo est incertus exposcit, irritat; ita eum si fideliter sanctum illum credens, qui non est sanctus exoret, placat. Verbi gratia, ponamus aliquem qui eleemosynam putet esse peccatum: si ergo is scienter eleemosynam faciat, revera prosector ex conscientiæ intuitu pec-

cat, cum tamen aliorum vere sit bonum quod faciat. Ita plane si sanctum quis aestimet, quem sanctum quidem dici audiat, sanctum vero esse non constet, si eum præcordialiter, et secundum fidem interpellet, apud Deum, qui causa et fructus est orationis, intentio deprecantis tota desigitur, quoquā modo animus per simplicitatem super suo intercessore errare videatur, et quod sub spe boni honoratur, nunquam a boni remuneratione casatur.

Si enim recipias prophetam in nomine prophetæ, id est qui solum, sine re, aut justi aut prophetæ no-

A men exhibeat, tu prophetæ aut justi meritum præmiumque sortiris (*Matth. x, 4*), quo ille justus ac propheta fraudatur, qui solum utriuslibet nomen habitumque prætendit. Et certe multi parum literati in suis creberrime precibus mentiuntur, sed auris divina intentiones potius quam verba metitur. Si enim, cum debeas dicere : *Adsit nobis, Domine, virtus Spiritus sancti*, si cum singulis oves, non tibi officit. Non est Deus grammaticæ curiosus, vox eum nulla penetrat, pectus intendit.

EXPLICIT LIBER PRIMUS.

LIBER SECUNDUS.

De corpore Domini bipertito. principali scilicet ac mystico.

CAPUT PRIMUM.

Igitur iis, ac si procēcio futuræ disputationis, explicitis, ad fundamentum quod in initio jecimus, pretiosos fideli eloquii lapides apponamus, et nucleus difficillimæ et a multis mihi propositæ quæstionis terendo, et quasi dentibus effringendo quæramus. Ob hoc nempe densissima tractatus præteriti veluti radera exhausimus, ut licentius circa nodum, utinam Deo favente, solubilem, elaborare possemus.

Cum quidem super sanctorum reliquiis, quid cogitandum, quid agendum sit hucusque dixerimus, illud dispositioni nostræ omnimodo supersedit quod dentem Salvatoris, quem novennis forsitan exigente natura emisisse potuerit, quidam in vicinia nostra se habere contendunt. Nec desunt alii qui umbilici superfluum quod nuper natis abscinditur, sunt qui circumcisi præputium ipsius Domini habere se assérunt, de quo magnus Origenes, & Fuere, ait, quidam qui de ipsa Domini circumcisione non erubuerunt libros scribere.

339 Duobus ergo sequentibus omissis, primo capitulo quod nos propinquius urget hæreamus. Illoc enim abrogato, liquidius exinanientur et cetera. Etsi probari potest hoc in terra resedisse de ejus proprio, miror quam vicissitudinem nobis non laerit dimittere in corpore figurato, figurato, inquam, quod sic umbra sit secundum speciem ut non discrepet a virtutis efficacia secundum præcedentem veritatem. Præcedens autem, ipsa est personalis veritas, in quam refertur et identificatur significatum. Quod enim ob sui memoriam tradidit faciendum, indubiam suæ proprietatis presentiam refert. Quæ tamen hic præsentia, si aliud esset quidam ipsa proprietas, non major esset quam annuli conjugalis penes uxorem præstantia. Ad uxoris enim memoriæ, annulus vicissitudo fieret mariti. Alterum ergo sicut nascendo de Virgine, patiendo in cruce aliquantula temporum mora præcessit, dedit causas

B alteri, quod ad ejus, ut sic dicam, vicariam identitatem sub ejus exemplo successit.

Inde a me potissimum illud primum veritas appellatur, de quo ista quæ agimus tractabilia nobis sacramenta manarunt, quia qualemque recipiat veritatem illud quod a primo sub figura demittitur, primum tamen principaliter verum est, quod causam subministrat illi, quod ab eo derivatum est. Illud enim procul dubio veritas principalis et est et dici potest, in quo nil aliud adumbratur quam capi intuentum atque tractantium tam sensibus quam intellectibus valet. In altero autem, etsi omnis habenda veritas est, principale tamen non est, quia a principali inflectitur quod est, et ad id reciprocari sibi semper convenit, cuius species ac relativum est.

C Speciem vero non particularitatem, sed figuram, quam usus exterior prætendit, accipio, cum sit hoc totum quod est præcedens suum. Unde et in psalmo Spiritus principalis Pater appellatur (*Psal. L, 14*), non quod secundum divinam essentiam Filio et sancto Spiritui principetur, sed quod Filii ac sancti Spiritus ab ipso origo deducitur. Unde qui in psalmo principalis dicitur, personarum tamen ultimus nominatur, cum ex ipsius ore Filii in tribus vocabulis primo ponatur, ut a propheta evidenter innuatur, in natura illa quod nil prius, nil posterius habeatur, licet grata levitas substantiis subsistentiarum quasi origines supponere machinetur, cum neutrum in divina essentia capi posse videatur, cum sola essentia, dum de divinis agimus, dici convenientius aestimetur. Cum enim subsistencia ab aliquibus substantiæ origo dicatur, qui vigilat diligenter attendat quomodo in Deum substare ac subsistere cadat, cum humani capacitas ingenii, et linguae humanæ licentia nil præter essentiam de Deo habilius dicat

CAPUT II.

§ I. His per excusum dictis, tandem repetamus omissa. Illud itaque principale corpus, quod materiam sequentibus præstitit sacramentis, si sui resi-

duum in terra dimisit, parte proiecta ad superos, quæ necessitas fuit nos quasi alterius corporis in hac vita oppignerare mysterio, cum satis omnino esset de propriae carnis ejus gaudere residuo? Et certe sine ullo intellectualitatis acumine, sine ulla experientia contemplandi, carnis nostræ adjacebat obtutibus, Dominicæ carnis quas prædixi particulas intueri, et digitis attractare, nec opus erat per yini panisque materiam, rerum videlicet apparentium, sidei, juxta Apostolum, nostræ substantiam exercere (*Hebr. xi, 4*). Plurimum enim animus exercetur, et quasi extra suæ habitationis castra egreditur, cum ex intentione visibilium invisibilia speculari docetur. Gratiosum plane est, et cunctis desideriorum æstibus affectandum, rem quæ est excellenda ipsam sine typis, sine figurarum vel amini- bus, præ visibus habere, ardere præcordiis, ulnis cordis astringere. Et cum Deum non lateat amorem eorum quæ videntur et sensibus adjacent, affectuosis in hominum sedere ac hærere judicio, nunquam decuit ut qui in ejus semper possumus delectari proprio, impenetrabili multis subtilitaté fatigemur potius quam jucundemur umbratico.

Cum ergo sufficeret tantillum illud residui, si tam en tantillum dici potest, quod toti mundo præponderat, ad gaudii universalis fideique tenorem, quid Jesus Dominus in figurata rursus hostia carnem suam mortalibus dat ob sidem? Certe securus dicam; quia frustra ad sui monumentum vicarium dimisit corpus, qui tot portionum, quæ sui sufficerent facere mentionem, in terra reliquerit munus. *Hæc*, inquit, *quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis* (*I Cor. ii, 25*).

Scire velim quam de se haberi memoriam affectat, et cur alia, quibus magis inter suos celebretur, inducat, cum non dico tot ac tantæ partes, sed ad totius mundi concursum corporis ejus, quod de sancto Spiritu Virgo conceperit, minutia in atomi modum vel una sufficiat. Videtur autem mihi quasi sit dicere: Cum nihil in terra resideat, unde mea apud vos memoria recalescat, ubi enim nihil sensu- litati vestræ præstat, quod **340** intellectualitati præsentiam meam innovando exhibeat, dignum est ut tale quid vobis a me fiat, unde me vobis pro me restituam, et de me apud vos præsentia quam amasti et adhuc desiderasti, nihil immiuam. Quid aliud prælibatus sermo, si vigilanter attendas, resonare videbitur?

Duo ergo erunt corpora nobis ad hanc memoriam inculcandam præstituta? Nonne apostolis, sed contra solum Judam agens, loquitur: *Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis?* (*Joann. xii, 8*.) Sed ne hoc contrarium æstimetur illi promisso: *Ego autem vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi* (*Matth. xxviii, 20*), sciendum procul dubio quia hoc intelligentum est de tutela, in quantum Deus est, spirituali, illud de præsentia corporali. Quod si de præsentia hac agitur, profecto qui dentem ejus, vel

A umbilicum, seu quod legitur circumcisum sibi arro- gat, usquequaque mentitur. Quod enim dicit, *me, quidquid humanus unquam fuit, complectitur*.

Quod si particulas illas illum esse negas, partem pro toto, et totum pro parte poni posse forsitan ignoras, synecdochice nempe non solùm loqui Scripturas, sed et ipsos quosque illitteratos et vulgares hac figura sermonum uti, nulli non perspicuum. Si enim tibi casu quolibet pedem, manum vel ultimum unguem atteras, et interrogeris quid habeas, nonne illico infers: *Læsi me, inquis?* Et quota pars unguis ad totum? Si te læsum non diffiteris cum per minima tui particula quatitur, illud *me* quod semper ab ipsis haberi non posse fatetur pari sensu tenebitur. Si amicos, animarum nostrarum dimidium, et propinquos sanguinis, carnem nostram appellare solemus, cum singuli dicimus *me*, quid aliud quam totum quod est in nobis et ex nobis exprimimus? Certe si sanguinem minuas, capillum tondeas, reseces unguem, et rogaret quis cujus essent hæc, aut tua esse, aut de te responderes. Si de agro aut corio fieret subcisivum, non ideo non esse de agro aut corio quod excisum fuerit, nisi insanus asseret.

§ II. Quod in sumptione corporis Christi efficiat meritorum inæqualitas. — Audi adhuc antequam ad arctiora contra te progrediamur, quod partem tuam premit, ab eo ipso Domino alibi dicitur: *Qui manducat me vivit propter me* (*Joan. vi, 58*). Ecce, si eum superius diximus: *Ego robiscum sum* (*Matth. xxviii, 20*). Et: *Me non semper habebitis* (*Joan. xi, 8*); diversa sonare, ita primum illud *me* aliud significat quam secundum. Est enim dicere: Qui exterius meum, carnem videlicet et sanguinem, manducat, vivit ex eo ipso quod interiorem hominem illuminando vivificat. Cum ergo fieri non possit ad littoram, ut totus ab aliquo manducetur, nisi pars pro foto accipiatur, secundum interiorem sensum indifficiliter id agitur, præsertim cum fides corporis ita habeatur ut quod minutatim porrigitur, totum in suis minutis teneatur. Sicut enim de manna in Exodo legitur quia: *Qui plus collegerat, non amplius habuit; et qui minus paraverat, nihil minus* (*Exod. xvi, 18*); sed cuique prout ederet poterat est impensum, ita hujusmodi sacramentum, prout in quoque sese capit intellectus, aut minuitur, aut excrescit: minuitur secundum propriæ obscuriorem intelligentiam sidei; ubi tamen minor non est utilitas sacramenti; excrescit autem, secundum capacitatem fidelis ingenii, in quo eadem quæ in simplicibus manet æqualitas ad salutem sacri cibi, omnibus, juxta pietatis a Deo indultæ mensuram, in nullo clauda est sufficientia tanti doni.

In omni autem materiali re majoritas et minoritas ideo esse dignoscitur, quod quorumque in quibusque naturis quantitates corporum æquas magnitudines habere non possint, et quod in majorum modiū enormi crassitudine continetur, in minorum tenuitate neutram capiatur. In hujus vero sacrificii mystico apparatu longe aliter se modus habet,

præsertim cum in illa dispertitione, licet non dis-similis aliis quantitatibus disparitas habeatur, secundum tamen interioris oculi pensum, non plus refert ab altari qui totum quidquid conficitur imbi sumit quam qui portiunculam omnino perminimam. Si enim multos in ara proponas panes, putas quod singuli illi singula Dominica corpora faciant, et non magis numerositas quantacunque fuerit hostiarum ad unam internæ contemplationis redigatur effigiem?

Panes qui in pyxide in scio sacerdote super altari remanserunt, non esse sacros, quia requiritur offerentis intentio. — In quo etiam illud adnotandum, licet proposito minus conveniat, quia aliquos in hoc ipso errasse cognovi, quod sacramentarios illos panes super aram, dum solemnia aguntur, in pyxide quis, ignorante sacerdote, dimiserit, et divina re exacta remansisse comparerit. Casus ille ad cleri judicium, qui illi Ecclesiæ serviebat, delatus, hunc habuit censuræ finem, quod videlicet quidquid erat in pyxide, quæ super aram, dum fierent sacra, resederat, pro consecro sacramento haberetur, et communicaturis pro eucharistia præberetur. Quod absurdissime facit, hebes est qui dubitat. Quo enim crantis intentio, imo memoria aut notitia quidem nulla porrigitur, qua ratione sacrari posse creditur?

Certe si ipsi pallæ corporali sacerdote in scio subjiceretur, aut in quavis parte calicis gutta, præter id quod ab ipso propositum est, 341 peperdisse post exactum mysterium videretur, nihil profecto inibi ad sacramentum pertinens a sapiente aliquo sentiretur. Nihil enim ibi sit, nisi in eo quod fides ex postulantis attingit, nec quidquam quod sacrum fiat aliunde contrahitur, nisi id solum cui verbum Dominicum, quod solummodo sacramentum consicit, coaptatur. Quod facit infidelis aut catechumenus post Evangeliū in ecclesia, hoc facit panis improvide appositus, aut in aliqua parte calicis fortuito stilla dependens inter sacra.

Qui Eucharistiam sumit, totum Christum, hoc est hominem et Deum, manducat. — Sed iis semotis, ad ea quæ cœperam redeundum. *Qui, inquit, manducat me, vivit propter me (Joan. vi, 58).* Si ergo Christum ita manducari intelligas, ut in distributione illa per membra, membrorumque segmenta in ora suscipientium cedere credas, verbi gratia, ut iste digitum, ille digiti pariem percipiat, sicque per singulas partes corporis, et item partium frusta procedat, profecto huic sensui verbum Christi non consonat. Quod ergo dicit, *me*, universitatem substantiæ, quæ tunc erat, significat, imo id quod ex utraque natura erat. Ac si diceret: Qui manducat me in quantum homo sum, vivit propter me in quantum Deus sum. Cum enim sit Deus in duabus ex duasque naturis, ex altera nostrum mortale viviscat, ex altera nostrum vitale clarificat. Hinc est quod corpus et sanguinem; quodque singulariter tradit, ut quod corporis nostri humilitati eximendæ ab ærumnis naturalibus attinebat, per suum corpus in

A nostros usus præbitum induceret; et juxta quod in Levitico legitur: *Anima enim omnis carnis in sanguine est (Levit. xvii, 14),* per sanguinem suum animarum nostrarum interna lustraret.

Quod luce evidentius ostendit, dum ad exhibitionem corporis nil aliud infert, nisi: *Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur (I Cor. xi, 24).* Quod tamen et ipsum additamentum apostoli Pauli est. Ad sanguinem autem, tanto laxius tractat, quanto animam corpore pretiosiorem existimat. Hunc enim et pro eis quibus loquebatur, et pro multis effundendum prohibet in remissionem peccatorum (Math. xxvi, 28). Si ergo sanguis ad diluendas a peccatis animas exponitur, profecto patenter ostenditur, nullum animabus inesse peccatum, nisi quod ipsarum animarum appetitu ac consensu peragitur; sicut enim manubrium sine ferro nil explicat, ita corpus sine animæ voluntate præter originale non peccat.

B Si adhuc exempla rogitas, præsto plane erunt simillima. Cum enim dixisset Joannes: *Multi ex Iudeis crediderunt in eum, adjecit: Jesus autem non credebat se eis (Joan. ii, 23, 24).* Juxta beatum namque Augustinum, non se eis credit, quia, etsi credat, non nisi tamen baptizato eucharistiam corporis sui commitit. Dicit et alias: *Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me (Joan. xii, 44).* Alias etiam: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem (Joan. vi, 54), etc.*

CAPUT III.

§ I. Ab altaris sacramento manant cætera sacramenta. — Quia igitur de libertate corpore Domini, vero videlicet (quod superius principale diximus, unde hæc sequentia sacramenta manarunt) ac mystico, quod figuratum supra appellavimus, quo omni luce purior Veritas sub panis ac vini umbra consicitur, loqui coepimus, antequam de dente, et reliquiis Salvatoris disserere adoriamur, quæstiones quæ exinde fieri solent sub præmissis testimonis ventilare quidem volumus; nescio tamen si definire possemus.

D Quæritur utrum corpus illud, quod ab altari sumitur, speciem viventis Domini aut mortui gerat. Vivente autem eum scimus, semper cohabitantem in se habuisse personaliter Deum; nomen vero Dei Filii, et cum nomine ipsam rem non amisisse, nequidem mortuum. Cum ergo se asserit manducandum, ostendere plane videtur suæ personalitatis individuum. Personaliter autem Deus ac homo est; Deum ergo et hominem mandibilem fieri quæ permittet ratio? In eo enim verbo quo dicitur: *Qui manducat me (Joan. vi, 58),* sic necessario intelligi debere videtur. Temperantius autem illuc: *Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet (ibid., 57).* Quæ itaque alteratio intersani capit is homines ex hoc versari debet? Si Christi anima Deum sibi habuit insessorem, mysterium illud simplicis creaturæ, quod pure sacris officiis adhibetur, quis audebit dicere quin Deum habeat

vivificatorem? Qui enim de sancto Spiritu et virgineo sanguine cretus, individuam Dei ac hominis personam exhibuit, panis ac vini substantiae ad sui nobis representationem affluentissimum totius divinitatis illapsum inviscerare non debuit?

Sacramentum illud omnia delet peccata. — Si aqua baptismatis non modo vivifica per Spiritum, sed vivificans appellatur, illi naturae, quae in divinum universa mutatur, a superna praesentia, a perfecta Dei inhabitatione examinata credetur? Illa per cloacas ruitura, Spiritu secundante, diluendorum temporalem, imo horariam accipit potentiam peccatorum, haec hostia, sive ad salutem hostium sumpta, sive a peccatoribus et indignis præsumpta, ad thronum gloriae semper refertur, nunquam desitura provehitur, **342** fidenter dico, in ejus corpore a quo prodiit, nullas unquam indignitates, non indignas humilitates usquam ab improbis perlatura suscipitur. Si enim a quolibet digne percipietur, quid aliud quam summo illi Capiti cohaerentium per sui ipsius quam suscepit carnem illico commembbris efficitur? Quo namque magis modo in corpus Jesu quisque trahicetur, quam si communicando huic carni ac sanguini intimetur?

Ab indignis suscipientibus nil laesionis accipit Christus. — Porro si improbus illud sumas, te ipsum, quia sacra sacrilege suscipe, profecto condemnas, et in eo quod corpus Domini nequaquam dijudicas (*I Cor. xi, 29*), id ipsum quidem, quantum tibi attinet, vilipendis atque dedecoras, sed a tuis injuriis summam illam excellentiam impenetrabilis usquequaque tuetur immunitas.

§ II. Objectio 1. *Christum ab iisdem non suscipi falso nonnulli putabani: quos infra confutat Guibertus.* — Sed nemo ægre ferat, si ex persona cujusdam aliter sentientis paulo longius videar disputare. Profide, inquam, aut persidia suscipientium constare putatur, aut quasi desicere sacramentum, qui infideliter, aut contemptui ducens illud sumit, in quantum non reveretur, nec honorificat, si fidelis est, in quantum disredit, si sit infidelis, et mente resusat corpus Domini. Ergo sensu meo non video quomodo animabus aut corporibus talium possit aptari. Si enim in sacrativo canone pro iis solum oratio prætenditur, qui orthodoxi, qui cultores fidei catholice sunt, et maxime qui famuli ac famulæ Dei sunt, quod meritum obtendi sufficeret, nedum cum additur: *Quorum, inquit, tibi fides est cognita, et nota devotio,* quid hic habet infidelis, quid reprobis Christianus? Si pro vobis, o apostoli, et cæteri sancti discipuli, et pro multis effunditur sanguis ille in remissionem peccatorum, multis videlicet, non aliis quam electis, habent quamcunque, sibi tamen pessimam pravi quilibet facultatem exterius suscipere sacramentum, sed rem sacramenti non habent. Suscipiunt quidem quod visible solum est, sed quia ad vitam nequaquam nutriuntur ex eo perpetuam, illis exinanitur quod invisibile et utile est. Et quomodo illi tanta res adaptatur, quæ in vitam æternam per-

A cipientibus datur, si ad gehennæ incendium irrecuperabiliter præparatur?

Si bonæ fidei catechumenus qui nondum baptizatus est, divinis sacrificiis jubetur absistere, ei qui infideliter aut impudenter accedit ad ista, quomodo poterit prodesse, imo non ad cumulum damnationis obesse? Cum evangelizantibus diceretur ut hospitaturi dicerent: *Pax huic domui, adjungitur: Si ibi fuerit filius pacis, requiescat super illum pax vestra.* Sin autem, ad vos revertetur (*Luc. x, 5, 6*). Si prædicatoris beneficium, reprobis infructuose dilargitum, ad ipsum reciprocatur cuius est meritum, in corpore inepte irrationaliterque suscipientis et in anima sordide tractantis, putas tantum munus tam foedo carcere claudetur, squalentibus adeo locis indebetum? Si Spiritus sanctus disciplinæ effugit factum, nec habitat in corpore subdito peccatis, imo corrigitur a superveniente iniquitate (*Sap. i, 5*), divina ista substantia, quæ Filii Dei corpus, per ejusdem Spiritus plenitudinem et Filii personæ identificationem, efficitur; illi spurcissimo cordi se quomodo inferet, cujus sanctus ille Spiritus habitationis impatiens sordes ferre non prævalet?

§ III. Objectio 2. — Sed dicit quispiam: Ergo si sacramentum non est, nec rem sacramenti habet quisquis est qui tale quid suscipit, quare damnationi subjacet? Ad quod ego inferam: Si panis ille nihil in se sacrum præter quam panis communis haberet, ille tamen qui id sumit corpus esse Dominicum aestimaret, et ad id impudenter accipiendum sese ingereret, non minori procul dubio judicio succumberet quam si Jesu verissimum corpus esset. Videatur ergo mihi sentire profanum, ut tanta dignitas, quæ loco indebito nihil utilitatis, imo nefarie huic proditioni causas totius maledictionis importat, tali intrusione damnetur. Ad cujus honorem nullo modo pertinet, si gratia hæc, quæ totius munditiæ nutrita est, turpis conscientiae contagis obruat, et miser homo sub hac præsumptione mulctetur.

§ IV. Objectio 3. — Putasne quod, si quispiam infidelis id sumeret, corpus Domini esset? Et quomodo irrisorie aut ignoranter sumenti corpus Domini est, cui super ipso mysterio nulla fides est? Etsi a puerulo aut quolibet insensato, qui utrum sit sacramentum discernere nesciat, præsumatur, huic tali, quod corpus Domini insolenter suscepit, imputatur? nullatenus assentior. Dicam, sed sine præjudicio melioris sententiae, nulli imputari debere bene sumptum aut male hoc corpus, nisi qui primum potuerit vel ex parte agnoscere fidem ejus. Certe naturaliter fatuis, et amentiam incurritibus peccata etiam gravissima, quæ dementia et fatuitate committunt, ad damnationem imputare nullus audet, nec eum addicere peccato quis debet, qui malum, conscientia discernente, non perpetret.

Plane indubium est innumeros episcopalis et secundi ordinis existisse viros, qui et **343** hæc sacra populis celebrarent, et fidem veritatis internæ sacerorum eorumdem nullatenus haberent. Putas ergo

cum ista gererent, nec pretium eorum quæ exterius videbantur actitare tenerent, quod, quantum ad se pertinebat, aliquid cœleste consicerent? Minime: nec panis ac vini penes ipsos substantia mutabatur, quia Dominicorum verborum, per quæ mysteria consummantur, actum eorum exteriorem fides mentium nulla consequitur, quæ spiritualis transformationis arcanum sola specialiter promeretur.

§ V. *Objectio 4.* — Sed ad hæc, in quo vel præcipue divina virtus eminet, gratia ista, quæ sicutos sacerdotes effugit, fideles populos, quibus ista geruntur, non deserit, dum corpus idem, quod non est corpus apud illos qui id ipsum infideliter administrant, sit sacramentum et res sacramenti iis qui, licet infideli, fideliter tamen astant, verbi gratia, si baptismum subeat Judæus quispiam, quod crebro contingit mente perfida, lucræ causa, nunquid immunitatem peccatorum assequitur? Et qui ad tantam puritatem sicutus malevolusque procedit; is ipse Spiritus sanctus, cuius potentiae fuit sanctificare baptismum, nullo modo prævaluit indulgere peccatum qualemunque, vel minimum; quod quidem si potuisse, non potentia profecto, sed impotentia, et hæc injusta fuisset. Sane recordi et impoenitenti condonare reatum, nihil aliud est, ut mihi videtur, quam criminosis atque superbis favorem indulgendo præstare malignum. Et quomodo Deus erit, si scelera sua perseverantibus in eis impune remittit? sicutus certe baptisma subiit, et illud nempe quod sanctus Spiritus ad imprecationem cujuscunque sacerdotis indubie imbuit et efficax fecit, et tamen inefficax reperit, qui sicutus accessit.

Ecce luce clarius sit evidens quod ubi fides non est, sacramentum etiam sit impotens. Nec mihi quis objiciat quod etiam ethnicus hæreticusque baptizat, quia alia auctoritas est in dando quam confessionis divini nominis in suscipiendo. Ad dantem enim et sacrificantem ministerium exterius refertur, ad Christum vero efficientia reportatur, cui, sicut dicitur: « Hic est qui baptizat (*Joan. I, 33*), » perhibetur etiam, quia solus sacrificat. Si ergo dantes, id est ministros, singularis, quia eam sibi retinuit, Christi commendat auctoritas, in confessoribus utique discernendis, dum in hoc versamur sæculo, constat multa dubietas. Unde psalmus: « Statuit, **D** inquit, aquas quasi in utre (*Psal. LXXVII, 13*). » Si aquæ spiritualia dona sunt, de quibus alibi dicitur: « Flumen Dei repletum est aquis (*Psal. LXIV, 10*), » vel etiam ipse baptismus, hæc cui vult Deus infundit, cui vult obserat, pro intentione videlicet ac merito accedentis, et cohabet, et dat.

§ VI. *Objectio 5.* — His etiam aliquid, non minus quam superiora, poterit valere subjectum. Seimus et ex multiplici canone tenemus Simoniacे ordinatos, sive præsules sive presbyteros, nihil a suo ordinatore recipere, sed et cum aliis ideo ordinaverint, aut sacrificaverint, quod a nemine acceperint, seu facere, seu dare non posse. Huic tamen tam negotioso periculo conditio divina se ingerit, ut si ab illis,

Aa quibus Simoniaci nesciuntur, sacrum quidpiam per eorum manus impositionem accipitur, per fidem suscipientis, et pestem illam ignorantis, virus totius illius hæreseos vacuetur, in tantum ut quod Simoniacus ipse non habet, cum videbitur etiam non habita præstitisse, ratum ex sola accipientis fide constet. Ponamus quoque e regione sanctum aliquem totius Simoniacæ clavis expertem, cuius secundarii, archidiaconi scilicet, aut decani Simoniacæ conducti ad eum ordinandos inducant, a sancto quidem illo, quantumlibet sanctum legitimumque sit quod dat, nihil accipiunt, sed tanquam exanimes ad solem nec vident, nec sentiunt.

Si hæc ad sacrificii divini comparationem perminima ob unius peccati immanitatem et detrahuntur et dantur, et divinæ pro gratia suscipientium censuræ mutantur, in illo sacrosancto mysterio a damnatis justus non discernitur? Scio nec in iis beato gentium Doctori me obvium præbeo dicenti: « Qui manducat et bibit indeigne, judicium sibi manducat et bibit (*I Cor. XI, 29*), » quia qui de Dominicis corporis veritate non dubitat, et id ipsum atrocis aut flagitosi animi improbitate, ut sic dicam ecclesiastico verbo, communicat, in quo tantæ personalitati non deferit, nosse velim quid sacri, quid utilis ab altari referit? Esto: Ecce vel sacramentum; etsi insolenter et stolidè, non tam sumptuum quam præsumptum. Etsi hoc certe conceditur, quomodo tamen rem sacramenti inde referat, non videtur: quod si res sacramenti deest, sacramentum sumpsisse quid prodest?

Sacramentum trifarium usurpatum. — Sacramentum autem trifarium dividitur. Pro jurejurando namque ponitur, et pro re quoque sacrata dici solet, pro mysterio etiam accipitur. Sit ergo res sacra, sitque mysterium, hoc totum sit, sublata re sacramenti, indigno supplicium. Dicemus itaque quod hujus tanti munericæ cœlo ac terræ adoranda majestas potentissimo pectori scelesti cujuspam se libenter immergit, ob hoc scilicet solum, ut dannandi hominis miserum **344** cor exurat? Absit hoc a piissima benigni Jesu anima! Corde credo ac ore confiteor quod ad hæc sancta præsumpta accedens dignissime puniatur, sed nullatenus prosiferi audeam quod tantæ veritatis dignitas locis infamibus teneatur. « Etsi novimus, ait Apostolus, Jésum secundum carnem, sed nunc jam non novimus (*II Cor. V, 16*). » Jam ergo in paternæ coequalitatis proventus assessu, ad contumelias tolerandas iterum redigetur, ut vitioso, qui quondam quo caput reclinaret non habuit (*Luc. IX, 58*), obsolescere modo cogatur hospitio? Audeo et bonam fidem ad Deum habeo. Unde et tutius dico Jésum Dominum crucem potuisse portare facilius quam humanam conversationem tolerare foedis in moribus. Ad hoc igitur eum reciprocata miseria referat, ut ad referendos nostri generis rursus errores redire invideat? Impossibilitatem suam forte fastidit, et ad consueti quondam corporis molestias quietis impatiens-decedere gestil!

Addiscere velim ab aliquo, quid sit: « Qui manducat me, vivit propter me (Joan. vi, 58). » Quid est *manducare*, quid est *me*? Amphibolum est, et bene ac male manducari potest Dominus absolute, Apostolus conditionaliter ponit. Sed quid manducatur? « Panis, inquit, quem ego dederam, caro mea est (*ibid.*, 52), » et psalmus: « Panem, inquit, angelorum manducavit homo (*Psal.* LXXVII, 25). » Manducare mihi nihil aliud videtur, quam ad seipsum Jesu vitam exemplificare, et hoc est quod dicit « me, » ac si diceret: « Me » non manducat, qui non se mihi uniendo concorporat. Mihi non credatur, nisi verba Dominica meis consonare probentur. « Panem, ait, nostrum quotidianum da nobis hodie (*Luc.* xi, 5). » Ex quorum persona id loquitur? Eorum plane qui dicunt, et dicere possunt: « Pater noster, qui es in cœlis (*Matth.* vi, 9). » Quorum, putas, Pater? utique electorum, qui Dei Patris moribus assimilari contendunt: « Estote sancti, ait, sicut [al., quia] ego sanctus sum (*Lev.* ii, 44). » Hi, inquam, filii clamant: « Panem nostrum, » ac si dicerent: Te opere ac veritate satemur Patrem nostrum, da nobis panem, non exterorum, sed proprie nostrum. Cujus est haec oratio? Indubie salvandorum, dicunt enim: « Adveniat regnum tuum (*Matth.* vi, 10), » id est, coalescat sancta Ecclesia, quæ speciale Dei regnum est; quod alias dicit non esse de hoc mundo. Si enim de mundo esset, mundus suum diligeret (*Joan.* xv, 19). Ergo panis iste qui et dicitur angelorum (*Psal.* LXXVII, 25), quis audeat dicere quod alicui pertineat reproborum? Soli itaque sorti conceditur electorum. « Qui igitur manducat me, vivit propter me (*Joan.* vi, 58); » id est, nemo carni et sanguini meo communicat, nisi quem inspiratio mei interna vivificat.

Pensa, si vis, quid homo damnandus hic habeat, quem sibi diabolus ad gehennam vitiis innutriendo mortificat? Nam hujusmodi hominem, quod tamen Dei solius discernere sit, cum sit provisus ad mortem, quomodo vel semel in vita, digne sacrissimis participare valeat, nullatenus video. Quem enim pani (qui in vitam datur æternam, et qui pignus salutis æternæ vocatur) constat procul dubio fieri non posse concorporeum, tantum reor in hoc sæculo a veri sacramenti omnimoda susceptione discordem, quantum in futuro ab ipsius re sacramenti esse constabit extorrem. Dico namque, nec sanum quis sapiens dissisteri poterit, quod qui semel illud digne suscepit, ullo modo exsors ab æterna, cuius certissimum pignus est, salute non erit. Vides itaque eujus, ex toto, usui pertinet eus iste.

§ VII. Objectio 6. — Si animum insolentem ambiguitas adhuc ulla remordet, lege beati Cypriani librum De lapsis. Illic, nisi fallor, invenies aliquos, qui in persecutione conciderant et de sacrificii cruento gustarant, tempore pacis indulxerunt ac si innocentes Ecclesiis se immiscuisse fidelium, ac æque ut ex eis idem Dominici corporis suscepisse sacramentum, aliquos nescio mares aut feminas nitidis,

A ut tunc temporis moris fuerat, linteolis extulisse domum et arcis suis indidisse servandum. Nec mora cum id sumendum reviserent, in favillas ac cineres reperere redactum. Pusiones etiam ipsi qui genitricum ulnis ad Eucharistiam ferebantur, postquam ipsam de sacerdotis manu ore susceperant, tussitantes rejiciebant, si tamen et ipsi quidpiam de immolatio cruento sorbuerant. Quid igitur corpus Domini ad favillam? Quæ causa ei proprium puniendi corpus, cum eos qui a corpore suo desciverant, potius ultum iri debuerat? Certe qui tantum suo corpori honorificentæ alias ac humanæ tuitionis attribuit, nunquam si corpus suum esset, in cineres redigi permettere debuit.

Dic mihi, quivis, quare Dominus abiturus e mundo B vicarium quo frueremur interim nobis corpus efficerit? Placit inferam; propter commune solatum, suique memoriam, fidem quoque exercendam. Si ergo tria hæc causa videantur, ubi hæc ipsa deesse probantur, vices inibi Christus omnino cassas habere putatur, præsertim ubi solatio nulli est, memoria desit, cujus fides exerceri debeat, imo velit, non habetur. Hoc non modo in ethniciis, sed in aversis a Deo Christianis aspicimus, quos infidelibus deteriores vocat apostolus (*I Tim.* v, 8). Ubi ergo fides non est quæ adjuvetur, et devotio quæ id exigit, nescio quas ibidem vices Christi corpus efficiat. Vide itaque quia solis fidelibus, et hoc ad 345 partem salvandorum pertinentibus mysterium istud attineat. Cæterum qui procaciter id usurpat, bonis enim ac malis interim facultas ista suppeditat, nescio utrumne vel ipsum sacramentum sumat; scio tamen quod, ex eo quod aestimat sacramentum esse, se damnat.

§ VIII. Objectio 7. — Quid quod a muribus, canibusque absumptum audivimus, quod negligentia custodum putre aut mucidum disperit, quod casibus diversis addicitur, quod denique flammis aduritur? An corpori sacrosancto quod mures abroserint, quod canes prolambuerint, applicabitur, ut quod ad animæ potius quam corporis usum fidei nostræ vix magnanimitas emeretur, hoc gratuito murium canumque dentibus appareatur? Dicemus ergo quod vilium bestiolarum dentes fortuitu molant, quod tantis affectibus totque cum lacrymis Christiani præsulēs, cum piis gregibus, Christo tamen præponit, immolant? Hoc, quæso, omnibus sanctis omnino obliteretur a sensibus.

Superius constat utcunque probatum, ad fidei veræ subsidium hoc muneric a Deo præstitum; et quod solius fidei merito attribuitur, nulla creatura, nisi vere fidélis hinc pascitur. Et cum hoc unico cibo vera quorumque fides alatur, nullatenus constat esse sacramentum, nedum præstare rem sacramenti, postquam ad impias animas et animalia bruta transigitur. Quod si hoc mysterio nostræ redemptiōnis ascribitur, res nostræ credulitatis adversariis valde ridicula pronovetur. Si enim occidentari possunt, qui super Dominico corpore libenter

disputant, et id figuram, non veritatem esse volunt, quod bestiis et hominibus commune sit idem, facili argumentatione nos subigent, et ex solo pudore hebetudinis nostrae convincent, dum nostra sacramenta hominibus ac bestiis communia dicent.

Ad fidem ergo ubilibet reperiatur, sacramenti veritas habeatur, ad incidentes bestiarum seu quorumlibet aliorum discriminum casus, quia non est fides cui haereat, substantia quæ prius fuerat habetur, potius quam nœvus illi, unicæ sinceritatæ, tantæ turpitudinis inuratur. Si enim, dum uritur, dum putreficit, dum roditur, lambiturque, eadem ubique majestate procedit, tanta gloria nulli miseriæ non subjecta decedit. Et licet iis videatur addicta periculis, non tamen vacant a gravibus animarum suarum exitiis, qui tantæ rei præstituti videntur esse custodiis, et corpus Domini vere produnt, qui id observantia digna destituant. Quod tamen sacramentum non est, dum transit in externa pabula; illis vero est proditio totius veri mysterii et crimen desertionis horrendæ quibus rei hujus erat attributa diligentia.

§-IX. Objectionum summa. — His ultra quam putaveramus digrediendo tractatis, hæc nostris super hac re sermonibus clausula supponatur, ut nulli humanæ, imo terrigenæ creaturæ cibus iste, in quantum supersubstantialis dicitur, in alimentum nisi vere fidelium, et ad vitam prædestinatorum æternam devenire posse credatur. Quod si devenerit, nihil aliud quam pure panis esse putetur, ne hoc tamen dictum repetere piget, quia si infidelis aut prorsus indignus accedat, ex eo quod impudenter ad ea quæ sibi non competit se ingerit, se concremat, nec tamen credi licet quod tanta dignitas adeo fædæ habitationi cohæreat, sed sicut baptismus sanctus est et benevolos sanctos facit, ita malevolis, præter suæ fraudis crimen, nil aliud quam publica unda facit. Hæc pro meo captu dico, et ad fidem, Deo teste, dico. Si quis aliter sentiat, videbit ut sanum sapiat.

GAPUT IV.

§ I. — Contra hæc, minus temperanter asserta, breviori, quia temperatori, ratiocinatione respondemus.

Verissimum quidem est quod eucharistia proprium veræ fidei sit alimentum. Sed contra illud quod indignis, non modo res sacramenti, sed non esse sacramentum dicitur, non solum auctoritate, sed, etiamsi ipsa deesset, plurima ratione renitimus.

Reselluntur objectiones. Ab dignis et sceleratis totus suscipitur Christus. — Primo si quidem, quia inconveniens valde est ut mutabilitas et alternatio tantis mysteriis ascribatur, ut quod Petro et sacramentum et rem sacramenti præstiterit, hoc Judæ sub eodem momento neutrum constituerit, ut baptismatis aqua, quæ, post sacramenti perfusionem subterraneis admistalaticibus, nil jam resert [differt., E.P.] ab aquis communibus, in nullo præponderare yidea-

A tur, dum quod isti quasi pro sua dignitate aliquid est, isti pro indignitate sua nihil illico fiat; et tantæ majestatis eminentiam miseri homuncionis malignitas repente destituat. Ille quippe qui, in præsenti agens, non minus Judæ quisque persecutoribus quam Mariæ suisque complicibus se tractabilem præbuit, qui etiam retro abituros (*Marc.* viii, 33) ad suum discipulatum dignanter ascivit; qui etiam nunc Patri conregnans solem suum bonis æque ut malis impertit (*Matth.* v, 45); qui etiam, juxta Danielis librum, sicut fidelibus sic perfidis angelicam custodiam delegavit, quod in Michaeli Hebræorum principe, eni Græcorum priaceps obnitebatur, ostendit (*Dan.* xi, 13); nunquam credendum est, quod in hoc tempore quemquam a suis sacramentis excipiat, præsertim cum tempus miserendi sit (*Psalm.* ci, 14), quo neminem a sua largitione sequestrat.

Innumeris ex iis quæ objecta sunt (si admitterentur) errores atque incommoda scaterent. — Quod si extores eos a dono isto nunc faceret, in judicio quid ab eis exigere, quibus nihil super hac gratia in præsenti commisisset? Etsi apud improbos sententia ista constaret, **346** quod scilicet improbitas eorum sacramenta subverteret, frustra mens eorum de sua fœditate metueret, quæ corpus Domini pro sua nequitia ad priorem substantiam redire sentiret; verbi gratia, ecce nescio fragilitatis meæ conscius utrum odio an amore sim dignus (*Ecclesiæ.* ix, 1), cum ad sacramenta illa accessero; quid spei, quid fructus inde me relaturum credere potero, si propter peccata mea tantam rem annullari desperata mente cognovero? Et quis in carnè positus aliquoties non de sua electione dissidat! Quoties ergo miseria mihi meæ humanitatis ingruerit, accedenti ad Dominicam mensem corpus Domini nec sacramentum, nec res sacramenti mihi erit? Consideret itaque sapiens quantæ inconvenientiæ ex hac opinione generentur, et firmissime sine prava ulla interpretatione sentiat, quia: « Qui manducat, juxta Apostolum, corpus idem indigne, judicium sibi pro certo manducat (*1 Cor.* xi, 29). »

§ II. Quis sacramenti gratiam percipiāt, solus nō vit Deus. — Remotis igitur pessimis et quæ infiniti erroris causa sunt indaginibus, hoc solum cogitetur quod sacramentum et res sacramenti dignis, sine re autem sacramenti, simplex sacramentum constet indignis. Qualiter autem versetur in indignorum animis atque corporibus, ipse solus novit, cuius substantia quocunque disperdiatur, quidquid inde contingat, nec perire, nec uspiam obsolescere possit. Cui illud parabolicum Salomonis non inconcime coaptatur: « Sortes, inquit, mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur (*Prov.* xvi, 33). » Quæ sortes, nil melius quam soli Deo cognitiæ, intelligentur hujus munericæ disperditiones. Intra sinum ergo latent, quia clausæ mutuo sub diuinis mysteriis se continent. Ex quo vigilanter et pulchre a Domino temperari dicuntur, quia multi sine re sacramenti hæc suscipere aestimantur, qui, Deo eorum

correctionem prouidente, vitæ exinde æternæ nutritiuntur, dum aliud longe in Dei sedet arbitrio quam hominum temeritas arbitratur, cum proba initia sine improbo demutantur, aut bona initia termino ignobili decoquuntur. Temperat igitur superna pietas, quæ judicare; imo præjudicare non metuit sibi ipsi incircumspæcta severitas.

Sortes itaque mittuntur in sinum (ibid.), quia singit singillatim corda hominum (Psal. xxxii, 15), sed intellectualiter, postquam intrabimus in sanctuarium Dei (Psal. lxxii, 17), discerni faciet opera singulorum. Unde non modo diligentibus, sed quo-cunque etiam nunc detineantur in criminis, dilecturis aliquando Deum, Spiritus sanctus in suis proventibus cooperatur ad bonum (Rom. viii, 28), etiam in suscipiendo hujus eucharistiae donum.

Objiciat mihi qui vult Cypriani, quos mihi opposuit contensiosus ille, cineres, et senis illius, de quo in Gestis seniorum legitur, visiones, qui sacramento redeunte ad aram indignis ab angelo videbat prælibari carbones, quia super hoc mea nunquam vacillare poterit fides.

§ III. *Nulla læsione aut turpitudine afficitur Christus, cum a sceleratis bestiisve manducatur, vel species sacramenti corrumpuntur.* — Porro si de muri bus aut bestiis agitur, aut de eo quod casualiter uspiam consumi videtur, nos non aliter asseverare præsumimus, nisi quod substantiam a Deo speciei illi inditam adimi nulla ratione credamus. Scripserunt quidam falsi oculos nostros super tanti quæ videtur corruptione mysterii, et oculos Cleophae et Mariæ Magdalene a Domini notitia aliquantisper abstentos inferunt. Quæ argumenta nescio si mihi et pluribus aliis unquam satis erunt. Hoc tamen scimus quia ex ea parte, quæ species est, hujusmodi quasi infortuniis subjacere putatur; ex ea vero qua veritas est, suo principali quod paternæ dexteræ considerat insertum nullo detimento mutilatur. Ex his ergo accidentibus, quæ apud infideles derogationi mysteriorum nostrorum patent, nec auctoritatibus defensari prevalent, hanc qui non despiciunt sententiam teneant, ut hoc residuum quasi de hoc specialiter sit dictum, igni reservent, et eum a mortuis redivivum sic habeant, ut quidquid de eo est, non alibi quam in glorificato ejus corpore sentiant, nec magis horreant murium ventres quam scelerosorum, quæ magis Deum exacerbant, mentes, quia quoque trajiciatur, ad suum redeundo principium, ab omni injuria contutatur, nec hereticum dici debet, si quis pro defensione tantæ rei, ne locis vilibus depinetur, sententiam paulo liberius æquo præbet.

§ IV. *Idem prorsus in sacramento, qui et in cœlo.* — At quoniam de conformitate Lujus quod in sacra mensa conficitur corporis antilibavimus, hoc diffinire debemus, quod corpori illi omnino conveniat quod jam apud Patrem immortale incorruptibileque conregnat. In quo mihi nullus objiciat quod cum idem Deus et Dominus mysteria eadem traderet,

A dixerit: « Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur (1 Cor. xi, 24). » Et: « Hic est sanguis qui pro vobis et pro multis effundetur (Matth. xxvi, 26; Marc, xiv, 24). » Quasi illud quod traderet, juxta statum, quem habebat tunc temporis, determinandum esse doceret; sed hoc falsum aestimet, quia qui ex unitione deitatis semper fuit immortalis (mortem enim non suscepit ex debito, sed adhibuit ex proposito) hæc ipsa tradidit in statu incorrupto, quem statim ostendit in monte Petro, Joanni et Jacobo (Matth. xvii, 2).

CAPUT V.

Nec passibilis, nec mortalis est in Eucharistia Dominus. — Sed quia quemdam de amicis meis approbi me litteratum audivi plurimum ab hac exorbitare sententia, ut dicat: « corporis illius mysterium, quod sacerdotis et populi sive, Dei verbo præcedente, in altari conficitur, carnis Christi passibilis et mortalis habere figuram, » dignum mihi videtur ut latiori paulo disquisitione tractemus, et minus omnino quam tantæ eruditionis viro 347 competenter, competenter et astute eum super recta sentire monstremus. Si enim, quod superius breviter dixi, circumspice attenderci, longe alia de Domini nostri Jesu passibilitate aut mortalitate dissenseret. Procul dubio namque, si illud quod ab ipso Salvatore dicitur: « Nemo tollit a me animam, sed ego pono eam (Joan. x, 18), » debita subtilitate discuteret, nunquam adeo improvide Domino notam passionis et mortis inuraret. Plane ab homine animam tolli possibile constat, cui in patiendo atque moriendo casualis experientia horis et momentis omnibus astat. At vero is, de quo crebro retexitur, quia nondum venerat hora ejus (Joan. ii, 4), (cui nimis eventus horarum et horæ eventuum immutabiliter subsunt) animam ponit, quia per se sumptam, et a se creatam quando vult, et quomodo vult, emittit. Hominibus etenim extorquetur, ab eo autem, qui quidquid est a se est, et in quo nihil sit nisi quod voluntarium est, sponte sumpta, sponte resolvitur. Quæ enim illi foret moriendi necessitas, quem in sua secunda nativitate sancti semper est Spiritus in concipientis utero comitata libertas? D Unde solvisse dicitur quæ non rapuit (Psal. lxviii, 5), qui poenas peccatorum non a se commissorum solus inter mortuos liber luit (Psal. lxxxvii, 6).

Si peccandi nobis per corruptionem naturæ contracta necessitas, moriendi nobis necessitatem consequenter indicet, is, qui neque originali, quia de Spiritu et Virgine sancta natus est, neque quam non addiderat macula fuscatus est, qua lege peccati titillari potuit, qua quoque poena ad persolvendum naturæ peccataricis debitum adactus est? Ubi ergo originis atque actus culpa vacare dignoscitur, quas exactiones mors et passibilitas habere permittitur? Si enim per peccatum mors nostræ humanitati inducit (Rom. v, 12), ubi peccatum non est, mortis efficientia annullari probatur, quia procul dubio

sublatio causæ, effectus exinanitionem facere nullatenus dubitatur.

In primi hominis primo statu, si peccati cuiuspiam non incessisset eventus, nullus profecto passionis aut mortis intervenire potuisset occursus, nec accessisset in progeniei ejus propagatione genitorum qualiscunque vetustas, ubi concupiscentialis inobedientiae nulla animum demoliretur atrocitas. Quid enim ibi novum, quid alacre, quid integrum, ubi rodit anxietas conscientiae mordacis affectum? Si enim, juxta Salomonem: « Animus gaudens ætatem floridam facit (*Prov. xvii, 22*), » et is esse cognoscitur paradiſus, quem ab initio Dominus plantaverit (*Gen. ii, 8*), intellectualibus videlicet angelorum et hominum animis primo inseverit, licet plerisque angelorum, se omni naturæ hominum perfectoriæ stationis loca, sed mox desitura præbuerit, ut nimirum nullo modo de suæ mentis ac corporis impassibilitate continua gratulari quis possit; quid de mente et corpore Filii Dei censendum est, ubi in identificatione personæ non modo homo, sed et plenitudo divinitatis corporaliter insita est? (*Col. ii, 9*) cum etiam de puro homine, et qui sine peccato vivere non didicit, dicatur quia vita ejus quasi quoddam regnum Dei, pax est etiam in præsenti, et gaudium in Spiritu sancto. (*Rom. xiv, 17*).

Primus, inquam, homo ante peccatum, si dicere audeam, passibilis et impassibilis, mortalis etiam et immortalis fuit; quia ad passiones et mortem per peccatum suo, sed non libero, abusus arbitrio C) labi potuit, et si intra veram se libertatem non peccando continere voluisse, impassibilis procùl dubio perseverans mori nullatenus potuisset. Cui secundus homo, Jesus scilicet Dominus, pene pari quodammodo forma successit, tanto impassibiliiori natura quanto liberiore editus, imo ineffabiliore Dei pariter et hominis genitura. Unde enim passibilis dici posset, cui omnimoda peccati in origine et actu remotio pœnam, quod est passio et mors, accedere nullatenus sineret? Si impassibilis primus homo, per peccati continentiam, et immortalis esse valeret, Dei Filius unitam sibi nostræ fragilitatis substantiam multo impassibiliorem, et, ut sic dixerim, immortalarem reddere non deberet? Sine concupiscentia ergo ex solo sancto Spiritu intra virginalem concretus uterum, naturaliter impassibilis et immortalis in mundo natus est.

Ita, inquam, impassibilis et immortalis, ut sicut ille primus per inobedientiam ad passiones et mortem se sponte demisit, ita et iste secundus ob restitutionem iustitiae ad dolores ferendos et mortem, quorum in nullo erat debitor, sese ultro deponeret. Nisi enim is pro hominibus pœnas, quas non meruerat, lueret, eos qui merebantur et suppliciis obnoxii erant, nullatenus liberaret. Passibilem ergo volo credas et mortalem ob hoc solum, quia pati atque mori pro humana redemptione voluit, non quia aliquod naturæ debitum in patiendo atque moriendo ex traduce primi parentis attraxerit.

A) Passus est itaque et mortuus, quia voluit, non quod ex Adam lege debuerit. Quam ergo similitudinem Christi passibilis et mortalis sacrificio Domini corporis et sanguinis irrogas, quem certis ex sui ipsis ore sententiis immortalem impassibilemque scire debueras? « Nullus, inquit, ascendit in cœlum, nisi Filius hominis qui est in cœlo (*Joan. iii, 15*), » et alibi: « Ego in Patre et Pater in me est (*Joan. xiv, 10*), » et multa horum similia antequam ex hoc mundo transiret de sua cum Patre consubstantialitate commendans. Si filius hominis in cœlo est, et ibi unum cum Patre est. Dicit enim alias: « Ego, inquit, de supernis **348** sum (*Joan. viii, 25*); » quod non est aliud quam si dicaret: Ego in Spiritu principali, quod est Pater, sum: Quam passibilitatem, quam quoque mortalitatem illi inferre conaris, qui sicubi Scripturarum passibilis, et mortalis appellari invenitur, ob hoc procul dubio solum dicitur, quod pro voluntatis arbitrio morti se exposuit, non aliqua necessitate succubuit?

B) Non est igitur passibile et mortale in Christo quippiam, quod vivis illis sacramentis compare debeas; dum, si fideli et non pericaci intentione perpendas, nihil omnino nisi incorruptibile et immortale, nisi quod sponte mori voluit, in ipso reperieras. Aliud est enim quod ex libito et grataanter facimus, aliud quod angariati, et quasi debitibus urgentibus adimplere compellimur. Sed super hoc dictum sapienti sat sit.

CAPUT VI.

§ 1.— *Quemdam confutat auctor asserentem quotidie in altari Christum crucifigi.* — Relatum quoque mihi a quibusdam ejusdem amici mei necessariis, quod non modo consulendo, vel cum familiaribus litteratis, ut assolet, conferendo, sed palam, in mediis videlicet frequentiis omnino ignororum et rudium, disputando soleat dicere quod in confectione hostiæ salutaris Jesus Dominus quotidie crucifigatur in altari. Quod nos catholicos et omnes pie sapientes tanta animadversione convenit execrari, quanta eumdem Dominum nostrum auctoritate oportet de sunima impotentia vel æterna miseria expiari. Quid enim de Deo indignius est miserabiliusque sentire quam quod Deus fiat miser æternus pro nostra beatitudine? Quid vero impotens Deo imputare poterimus quam quod quotidianis ejus suppliciis ad nostræ reparationis adminiculum indesinens egeamus?

Certe, si sic se res haberet, ut vitæ Auctorem quotidiani suspendii atrocitas trucidaret, nihil in cœlesti præmio adeo felix, adeo gloriosum esset, quod non tam diuturnæ calamitatis contemplatione in ipsis remunerationis Christo sponsore vilesceret. Et quis non mortem illam magnæ inutilitatis argueret, quam non modo numerosis, sed ineffabiliter infinitis in dies vicibus repeti constaret? et quid quod in singulis quotidianis ecclesiis, quin etiam altaribus plura sacrificia delibantur? Ergo tot patibulis impotentissimus ille, si ita est, Salvator di-

cetur affigi, quōd missas ubique altarium constituerit A celebrari.

Certe si nulla suppeterent Scripturarum suffragia, tōtam tamen hanc recordam ratio obrueret universa. Etsi enim ipse ecclasiasticæ institutionis actus, qui sit inter sacrificandum, similitudinem Dominicæ passionis innuere nō dubitetur, et in Domini nostri fieri commemoratione credatur, nefas tamen est ut ob hoc ipsum quotiescumque sit, crucifigi dicatur. Quamvis namque significantia quælibet significatis aliquoties præponantur, non tamen eadem sūnt quæ umbratice prænuntiant, et quæ veraciter subsequuntur; verbi gratia, in baptismate trina mersio triduanam Domini significat sepulturam, nec tamen dicimus quod quotiescumque alieni baptizatur, toties ubilibet Christus sepeliatur.

Licet plane hostia illa memoriam nostrām quotidianis accessibus in sui refricet veritate, nil tamen iteratæ injuriæ Deo infert, nunquam deinceps-morituro pro passionis imagine. « Christus sane resurgens ex mortuis jam non moritur; mors illi ultrā nō dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel; quod autem vivit, vivit Deo (Rom. vi, 9, 10). » Quod si resurgens non moritur, et tamen omni die per omnes aras, juxta tuam sententiam, crucifigitur, illud apostolicum semel scire velim quomodo a tua prudentia intelligitur, quo peccatum, id est hostia pro peccato factus, mori dicitur. Et quomodo Deo vivit, qui millies répetitis ubique terrarum appensionibus sic vexatur?

Si, juxta Petrum apostolum in hæc ipsa verba tractantem: « Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, ut nos Deo offerat (I Petr. iii, 18), » qui tot pœnarum casibus addictus est, ad Deum offerendo quomodo quemquam levat? Si semel moritur, et saluti æternæ ex eo nos reparat, dignum est utique et competens divinitati mysterium quod celebrat. Si autem mortuus postquam resurrexit perpetua sese ut sic dixerim crucum illatione carnificat, miser factus beatitudinem quam non habet nemini plane suppeditat.

« Non enim, ait Apostolus, in manufactis Sanctis [al.,] manufacta Sancta] Jesus introivit, exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis: neque ut sæpe offerat semel ipsum, quemadmodum pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno, alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi; nunc autem in consummatione sæculorum, ad destinationem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est honiibus semel mori, post hoc autem judicium, sic et Christus semel oblatus est ad multorum exhauienda peccata (Hebr. ix, 24-28). » Ecce vides ad lucidum, nisi tuæ mentis cæcutiens ex peccato reperiatur obtutus, quomodo tuis verbis apostolicis occinet erroribus. Sèd rogitare te velim utrum Novum Veteri, an Vetus Novo apud te præponderet Testamento. Non ambigo pui dicas Novum. Quod si Novum præemine

A existimas, quid auctoritatem mortis Christi per quotidianas ejus crucifixiones in tantum evacus, ut multo magis authenticus pontificis in Sancta quotannis ob sui charitatem videatur introitus, quam indesinens omni dié nostri Salvatoris interitus? 349 Si enim, secundum Scripturas, passionis ejus primæ efficax supplicium crederes, nunquam ejus improperium, quod pro te si sanum sapias pertulit, in suspendiā etiam sæculo coæva distenderes.

Quod autem idem sacrificium quotidiani iterationibus frequentatur, non ejus pœnaliter crucifixioni in dies repetendæ refertur, sed quod diurna excessum varietate malitia quotidiana tanti mysterii representatione diluitur. Non enim eum qui B hoc semel opus explicuit eadem semper resculpendo vexamus, sed fluidam memoriam ad eorum menti originem innovandam revocamus, quæ sine ulla iterandi necessitate omnium saluti quondam acta comperimus.

§ II. Interrogandum etiam censeo utrum corpus illud, quod semper, ut dicis, crucifigitur, id ipsum sit quod de Virgine natum constat et quod in cruce pependerit. Scio quod respondebis id ipsum. Ergo si id ipsum creditur; et huic passibili et mortali, ut doces, conformari debere creditur quod in altari consicitur, doceri velim utrum idem corpus sit, an aliud, quod passibile et mortale a te traditur, ei illud quod paternæ jam dexteræ impassibile et immortale consedisse dignoscitur. Si dicas idem non esse, certe duo corpora Jesu Domino inducuntur. Aliud enim erit quod passioni et morti constabit obnoxium, aliud plane quod ad incorruptionis jam pertigit firmamentum. Cum ergo sacri panis et calicis mysterium corruptibilis sit carnis indiculum, in perversam dualitatem secernitur Salvatoris substantiae individuum. Porro si hoc te dicere pudeat, et unum esse fateris corpus, passibile scilicet in altari, et quod Patri in gloria cœlesti consideat. Vide, secundum præfatum Apostolum, ne Christum factum incorruptibilem, atque immortalem, iterum crucifigas, et ostentui habeas (Hebr. vi, 6), imo quod veritati convenientius esse cognoscitur, te ipsum universis de Deo digna sentientibus ridiculum exhibeas.

D Haec tibi, ut opinor, tractata sufficiunt, si animum correctioni admoveas; si vero obdurari delegeris, hæc forsitan non improbanda fidelibus ridebis, ut fabulas. Desistant ergo querere Dominicorum trutinatores statuum, utrum hoc, quod inter nos sit sacramentum, conveniat passibili an impossibili, Christo mortuo an viventi.

§ III. Tale Christi corpus in sacramento, quale post resurrectionem. — Aliter enim neutquam intelligi debere perpendunt, nisi ut in ea qualitate accipi debeat, in qua, cum corpus idem manducandum discipulis proponeret, erat. Si enim, inquit, in conviviis quæ post resurrectionem exercuit cum eis, hæc ipsa mandasset et hoc corpus suum esse

dixisset, nemo corpus aliud rite intellexisset nisi quale tunc fuerat cum ista dixisset, imo inter cœnandum dixisse recolitur, non se de genimine vitis bibiturum donec illud in regno suo cum eisdem bibere videretur (*Marc. xiv, 25*), quod regnum non aliud quam passi jam corporis clarificatio est. Unde est: « Spiritus nondum fuerat datus, quia Jesus nondum fuerat clarificatus» (*Joan. vii, 39*). Qualis ergo tunc erat cum talia ediceret: « Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum in me manet» (*Joan. vi, 57*), et: « Qui manducat me, vivit propter me» (*Ibid., 58*), tale existimat ipsum, quod vitalem ex altari esum præbet.

Sed cassa de Jesu mortui similitudine quæstio est, quia qui mortuus est, in sua ipsius morte non aliud quam Dei Filius est. Qui enim ab origine mundi, antequam temporaliter násceretur, occisus dicitur, et quæ cum patribus acta sunt egisse legitur (*Apoc. xiii, 8*), sicut, ut ita loquar, antequam esset, fuit, ita mortuus semper idipsum quod vivus fuit, unde nil inter viventem et mortuum discerni debuit. Ipse apud Judam apostolum secundo populum de Ægypto eduxit (*Jud. v*). Et Paulus Christum in deserto ab Israélitibus tentatum dicit (*I Cor. x, 9*). Mysteria autem eadem per omnimodam divinitatis affluentiam vivificari, sin alias saltem sacrativus ipse canon evidenter ostendit. « Sanctificas, inquit, vivificas, benedicis et præstas nobis. » Per quæ omnipotentem efficacia reddit.

§ IV. *Nil reliquiarum suarum in mundo Christum reliquisse contendit Guibertus.* — Hæc itaque sepónamus, et ea quæ de dente et umbilico Salvatoris omissa fuerant, repetamus. In quo primum illud est attendendum, quod sicut de sancto Spiritu dicitur: « Expedi, inquit, vobis, ut ego vadam; si enim non abiero, Paracletus non veniet» (*Joan. xvi, 7*), ita qui hujuscemodi reliquias sibi arrogant, verba, ut mihi videtur, veritatis infirmant. Quid est enim si non abiero? Plane nisi præsentiam corporalem subtra-

A xero. Paracletus ergo non venit nisi ista subtrahitur, quasi nisi quidquid corporeum ipsius est a memoria abrogetur, ad contemplandi animus fidem nullatenus sublevatur. Superius dictum est, quod ad exercitationem fidei nostræ, à principali corpore ad mysticum Dominus noster nos voluit traducere, et exinde quasi quibusdam gradibus ad divinæ subtilitatis intelligentiam erudire.

Quasi ergo de extrinsecæ visionis crassitudine ad imaginationis tenuorem contigitum, ac si de canabo subduxit ad linum, dum de specie sua corporali ad agnitionem hujus **350** mysterii nos promovit, ut de tractabili carnulentia resipiscentibus alterum quiddam pollicens, imo continens, species effingeretur altera. Dum enim rudis, et formarum allegoricarum inscius quispiam duo illa materialia, panem ac vinum scilicet, in altari proposita contemplatur, et in iis corpus Jesu ac sanguinem sentire docetur, ad quantum putamus summam divinæ curialitatis educitur?

Quod si hoc tam operosum fieri mandavit Deus, sic tamen ut primi parte corporis non careret mundus, ergo tria corpora habet Deus. Erit itaque, primo, conceptum corpus ex Virgine; secundo, illud quod sub figura agitur in pane et calice; tertio, quod impassibile, imo glorificatum jam assidet paternæ dexteræ. Cui sententiae, si velit quilibet refragari, dicens idem esse de Virgine natum crucique appensum, et illum incorruptibilem in paterna projectum, fallitur, quia etsi eidem existit personæ proprietas, longe dissimilis tamen in qualitatibus naturarum invenitur essentia. Glorificato etenim nulla deinceps mortis poterit passionisve suæ dominari potentia. Sed hunc libellum congruentij jam termino succudentes, aliud initium adoriamur, et hæc ipsa quæ in præsentiarum mittimus, et alia quæ, Deo inspirante, nos adjecturos credimus, resumentes, contra eorum non reliquias, sed blasphemias accingimur.

LIBER TERTIUS.

Contra Sancti-Medardenses, qui dentem Salvatoris habere se asserunt.

CAPUT PRIMUM.

§ I. *Cum falsa Deo aut sanctis adscribit, honori divino derogat devotio. Error ubi religio creditur difficillime corrigitur.* — Penes Deum ac sanctos ejus omnimodis est approbanda devotio, sed, cum sibi tantum devotio arrogat quantum nullatenus religionis ratio subministrat, unde pius quilibet divinorum cultor præmium opperiri potuerat, fit miserabile quidam, ut inde pœnam nequissimi erroris insumat. Cum enim de Deo aut colitur aut dicitur aliquid, quod ipsius veritatis testimoniosis indubie obluctetur, nimirum accidit ut tanto deterius quanto incorrigibilius mens exorare probetur, dum sub pietatis

D colore peccat. Nil enim pejus quam mala agere, et haec ipsa quæ inconsulte geruntur, pro exercitio boni operis aestimare. Unde ergo et quando error iste corrigetur, qui non solum error non creditur, sed etiam divinæ dignationis prærogativa putatur?

Omnis peccati correctionem animo delinquentis inducit aut timor, aut pudor. Timor, aut divinæ aversionis, aut extremæ animadversionis; pudor, aut mordacis intra conscientiam reatus, aut timidi ob vulgi fabulam ad homines vultus. Ubi ergo nec cogitationum animus ambage turbatur, nec facies ex cujuspiam visione suffunditur, resipiscendi pro-

fecto materies nulla suggeritur. Quidquid vitupera-
bile, et etiam alienationis a Deo plenum, et Eccle-
siasticis auctoritatibus omnino obvium, dum quasi
prædicabile jactitatur, et privilegio cuiusdam singu-
laritatis ascribitur, nunquam ad regulam veri studii
ullo modo castigatur. In quo namque alicujus pia-
culi conscientiae penetralia metus urget, spes cor-
rectionis plurima commovet; ubi vero cultura san-
ctitatis obtenditur, in quo tamen mentis intentio a
justæ credulitatis æquitate diducitur, nunquam ad
lineam emendationis assurgitur.

§ II. *Dentem salvatoris habere se contendunt monachi S. Medardi Suessionensis.* — Inde est, quod finitimi nostri Sancti-Medardenses monachi antiquo penes corda hebetum coaluere mendacio, dum ea sibi super dente Salvatoris, quem novennis pro natura ediderit, attribuunt; in quibus spei universalis columen atque fastigium quasi phalarico jactu destituunt, et dum se celebrare appetunt, fidei communis præcipua munimenta provolvunt. Cui enim post fidei agnitionem spei vigor obruitur, quid aliud quam radix totius boni appetitus et exercitationis exciditur? Si succum integræ credulitatis habuero, et sanctorum actuum undeunque thyrsos emisero, arefacta spei radice, quæ caudex atque ramusculi humectantur; **351** nil in omni arboris machina quod delectet aut expedit exspectabo. Si bene seris, si bene proveniunt incrementa sementis, totamque grando dilapidet dum falcem mittis, quid ex hoc emolumenti prosequeris?

Probat Guibertus dentem nusquam in terris Christum reliquisse. — Velim a vobis agnoscere quænam de resurrectione sentitis. Ut in fine saeculi sienda reticeam, Dominum ipsum, eujus dentem præ manibus habere vos traditis, nequaquam resurrexisse negatis. Si resurrexit, particulariter, quæso, resurrexit an totus? Si totum resurrexisse testamini, ubi quas vobis assumitis partes erunt? Si partim, quæ de nobis resurrecturis edixerat promissa quid proderunt? Plane si probari potuerit in seipso quæ nobis de nobis spoponderat non implesse, ambiguitatem non minimam nostris videbitur spebus inferre. Inferendum enim ac si proposito aliquis argumento putabat: Quid, inquiens, cæteris sequentibus, qui in seipso fidem dictorum suorum non explicat, faciet? (²¹) Capillum de capite nostro non peritum dixerat (*Luc. xxi, 48*), et ipse, corpori suo quasi subcisivum efficiens, particulas terræ mandat, residuum cœlo inferens se resurrexisse pronuntiat? Qui istis implendis sibi constat insufficiens, qui sua ipsius colligere sit impotens, nostra membra per humanam incuriam hac illaque dispersa quomodo colligit?

Dum ecclesiam vestram peregrinis opibus vultis attollere, et de vestro statu longe nobiliora, longe ab aliis excellentiora jactare, ad id extremæ vesaniæ ad vestri sensus reprobi cumulum erupistis, ut non solum, quod dictu nefarium gestimatur, dici tamen operæ pretium est, prophetica dicta, sed ipsum Do-

A minum Jesum mendacii velitis accersere. Si a Propheta dicitur: « Non dabis sanctum tuum videre corruptionem (*Psal. xv, 10*), » profecto Propheta isdem non immerito falsitatis arguitur, quia Deus ipse sine dubio perpetuae corruptioni addicitur. Et quid magis corruptelæ sine spe recuperationis expositum quam Deus ille est, quem a resurrectionis gloria et incorruptione constat extrusum?

Deus meus, quid infortunii accidit denti illi, nunquam ego eum fatebor cum reliquo corpore de sancto Spiritu in alvo virginea procreatum, sed aliunde adventantem Dominicis hæsisse faucibus, ac si de externæ surculo arboris insitivum. Corrumpitur ergo dens ille, quia, ut verbum ipsum ex seipso resolvam, dum a suo corpore abrumpitur et eo clarificato fin terra relinquitur, et sempiternæ misericordiæ addemnatur, dum, sin alias, vel in fine saeculi cum cœlo terraque cremabitur. Igitur aut arrogantiæ, aut mendacii arguemini, et non qualiscunque mendacii, sed ejus, quod in divina blasphemos, et si obstinatus repugnetis, circa catholicam vos doctrinam reddam hæreticos.

Major itaque nobis suggestur spes, quam patri et auctori spei nostræ Jesu Domino, dum per ipsum colliigi a corporum nostrorum dispersione nos credimus, in quo ipsum labefactari conspicimus! Et ecce vestri gratia nos plus quam Jesus hic. Nos igitur omnimoda regeneratione manet; Jesu autem in tantum particularis est facta, ut aut nunquam in semperitnum, seu usque ad communem resurrectionem perfici restet. Tunc forsitan venturo Jesus denti locum aperiet, aut hiulca adhuc fauce dentem tunc vagabundum hucusque recipiet; sicque dentis ac umbilici, et si qua sunt alia, iterata clarificatio, sicut fuit olim secunda circumcisio, sicut.

§ III. *Sancti-Medardenses vehementer insectatur.* — Attendite, falsarii, quam parvus ignis hic vester quantum viorem veritatis Christianæ consumat. Si nulla, præter propheticum quod præmisimus, suppetent testimonia, præserit cum id ipsum beatissimus Petrus contra Judæos super Dominicæ resurrectionis assertione protulerit (*Act. ii, 27*), sub hoc arcto positis vobis saltem super isto capitulo multum esset respondere conveniens. Prophetam etenim adeo egregium, et tanti principatus apostolum refellere cum vehementis insanis sit, miror quomodo dicere præsumitis, unde evidentissime tantis auctoribus contratis. Certe si multimodæ vobis rationes aliae concurrerent, quæ quoquo modo vel ad momentum hoc asseverare valerent, magnopere tamen hoc aggredi conscientiae vestrae horrere deberent, quæ contra ullos longe inferioris gloriæ viros, super hac re neutiquam merito vel mutirent.

Quod si dicitis corruptionem non esse, est plane, etsi nondum corruptus est, corrumpi necesse. Et quid valeat deteriore modo corrumpi quam clarificato corpore universo perpetuae desperationis squâgori dimitti? Et quomodo audetis rem adeo ineptam asserere, cum eum non negetis surrexisse, quomodo

contigit dentem proprium aliqua oblivione prætermisso? Quod si a memoria excidit, aut eum sponte remisit, in resurrectione quid faciet, cum aliorum membra coadunans ipse in sui parte perditum ibit?

Eadem ratio de umbilico accedente Salvatoris. — Ponamus itaque quasi posse fieri vos tanto munere locupletes. Velim ergo respondere dignemini: in cuius corporis jus in resurrectione cessurum dentem, et cætera quæque putatis? Non minus etenim de umbilico et cæteris quæ de ipso habere dicuntur, quam de dente apud nos agitur. Quod plane de uno **352** dicitur, redundat ad cætera. Ubi igitur se conferent quæ de Domino Salvatore servantur, cum ultimus dies ille ingruerit? Si ad pristinum redditura sunt corpus, quo se recipient, quæ loca sese iis recipiendis aperient? An edentulus Salvator clarificatus hucusque mansit, ut locum denti superventuræ servaret? Et certe denti tantillo locus conveniens in virili quod est Dominica fave nequaquam competit. Esto. Quo se umbilicus, quæso, reponet? Nunquid duæ clarifications in eodem corpore celebrantur? Res est quæ nusquam legitur, quæ nullis testimoniis approbatur. Quid ergo infertis, qui omnia sententiæ vestræ circumstantia infirmari et ridicula fieri perspicitis?

§ IV. Porro ipsi Domino, ut prophetis superseedam, cur nævum tantæ infidelitatis inuritis? Si ipsum in præsentiarum haberetis: *Quis ex vobis arguet me de peccato* (*Joan. viii, 46*)? Quod infirmius, quodque insensibilis in homine exstat, non peritum in nobis perhibuit, et ad sui ipsius confusionem, et nostram omnium dissidentiam, vestra prudentia tantum sibi residuum, non de capillis, sed de ejus carne et ossibus astruit? In qua dissidentia tamen nequam emergit utrobique respectus, quia sic sentire, sic dicere et divinorum dictorum fidem patenter impugnat, ac infirmæ cujuspiam considerationis oculum non parvo cogitationum turbine densat, dum in se Dei promissionem non expleri posse quique metuunt, quam in semetipso nequaquam præmisso subaudiunt. Si enim cuilibet promittas copiam, cum tuam tu ipse supplere non possis inopiam, certum est ejus cui sponderis penes te labefactari fiduciam.

Dico quod infirmis aut versipellibus animis aliquando queat officere, sed quia Dei misericordia nullius circa nos super tali contitu videmus, non dico acui, sed potius cæcūtire versutiam, hoc non vestræ cautelæ imputabitur, quæ juxta legis vetitum, tam male profunditatis cisternam effodere non veretur (*Exod. xxi, 35*), in qua brutorum quocunque animalium præcipitum aperitur. Certe etsi nemo ibi laedi, Deo auctore, et sæculo nostro minus hanc doctrinam appretiante, permittitur, non minor tamen impudentiæ vestræ reatus intenditur, quia a vobis indesinens subministratur occasio, qua quis improvidus periclitetur.

§ V. In quo illud vobis permaxime objectatur,

A quod cum hæc in evidētia omnium docere soleatis, nunquam tamen, cum quasi signum cui contradicitur sit, cui généraliter à prudentioribus in dies ob̄sistī audiatis, nunquam, inquam, exagium mēlioris sententiæ perquisistis, nec quam esset à Scripturis absonum attendistis. Si enim vel tenuiter ipsas de suæ ac nostræ statu resurrectionis sententias tentassetis, nec mora plane scintilla hujus quā dicimus ad liquidum eluxisset veritatis. Et quid est furiosius quam ad aures Ecclesiae promulgare, quod non possit ullius disputationis assertionē constare? Paulus ascendit Jerosolymam, et confert cum Petro et cæteris Evangelium ne forte in vacuum curreret, aut cuicurrerit (*Gal. ii, 1, 2*), et vestra prudentia in quibus hæsitat addiscere erubescit? Ad Horatianum illud adverteite mentein:

Cur, inquit, nescire, pudens prave, quam discere malo?

HORAT. *Ad Pis.*, 88.

Nec tantæ tamen hæbetudinis per vos estis, ut ad plenum capere non possitis, quod ad paternum solium pars una commigret, altera corruptionibus addicenda a tanto exsul corpore substet. Quæ ratio patiatur, ut partem tanta gloria maneat, partem infelicitas æterna subducat?

C Si nulla opem verbis nostris suppeditaret auctoritas, sufficere valeret adeo partium suarum impatiens in tam sacrosancti corporis majestate diversitas. Si enim in nostris purorum hominum corporibus in resurrectione, quando immutabimur, tanta erit uniformitas, ut, glorificata universitate membrorum, ne quidem quantum capit atomus in aliquo residet ulla de pristica vilitate indignitas, in illo quæ dementia aestimare nos faciet inconcinnum quidpiam, qui personaliter et Deus et homo est, ut aliquid in illo sit dignum, aliquid secludatur a digno? Si ore Doctoris gentium, in quo loquitur Christus, nobis promittitur quod ipse reformaturus sit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ (*Phil. iii, 21*), qui partem corporis sui sub inutili humiliitate, sine ulla rationabili occasione dimisit, quomodo corruptionis humanæ despicabilitatem, ad suæ claritatis prævellet conformitatem, qui quasi impotem se præbuit ad id resumendum quod sui D fuit?

Videte ergo ne dum membra Dei quasi pro honore et genio, ac speciali prærogativa ecclesiæ vestræ vobis arrogatis, ex eo quod in hac sententia vestro vos honori commilitare putatis, Deum usque ad terram, ut sic dixerim, humiliolis, de cuius vos dente jaetatis. Si honorem ex Deo queritis, quem Deum, quæso, eum putare poteritis, quem apertissime videmini arguere falsitatis. Si vester honor ad ejus, ex quo honorari cupitis, redundat infamiam, quam excepto **353** honori redhibetis gratiam? Et quomodo est vestrum rationabile obsequium, si id colitis, et aliis colendum ingeritis, quod nullius præfert fidei argumentum? Obsequium plane rationabile, dicit Apostolus (*Rom. xii, 1*), in quo non sine

verissima redditione causarum libere exercetur animus. Nam cum quemvis quispiam veneratur et prædicat, et venerationis ac prædicamentorum causas ignorat, multa facilitate labefactatur, aut claudicat.

Et certe cum apud omnes jactantiae hujus percrebreat opinio, rarissime tamen credulitas quorumlibet sapientium suppetit isti verbo. Cum enim ratio super hac re vestra undecunque titubet, vix reperiatur nisi rudis et inscius, quem ad credendum informet, et ubi omnis arguti animi dissidentia occurrit, quis ad tractatus hujuscemodi promulgationem nisi impudens et perversus erumpit? Solus hanc pudor garrulitatem cohibuisse debuerat, ne documentum quod sanis constat probabile non esse capitibus, hebetudini quisque disertus ascribat. Quod si qualibuscunque intellectibus rationes nequaquam oblatæ sufficiunt, ecce pro partibus vestris paratus sum mihi metipsi, quæ vestro possint dogmati munimenta adniti, objicere, et postmodum sine ulla simulatione objecta, tota etiam puritate refellere.

CAPUT II.

§ I. *San-Medardensium objectio 1.* — Sic itaque vestra procedere putatur opinio, imo talibus emergere argumentis vestra videatur assertio, non quod tale quid unquam ratiocinationis a vobis audierim, sed quod tale aliquid per animi conjecturas mei adversus hanc meam disputatiunculam dici, imo oblatrari a quolibet posse putaverim; nihil enim a vobis dignum probi alicujus auditione percepi, hoc vos consuetos interrogantibus respondere cognovi. Nunquid non secundum ætatulæ morem naturaliter dentes novennis emisit? Quibus, inquam, assentior; sed multæ aliæ rationes se ingerunt, quæ longe diversiora quam referatis ferunt. Hæc dicens, quæstionis pelagus motare verebar, illud Boetianum menti subjiciens: « Jure, ait, insanus judicarer, si contra insanos loqui intenderem. » In eo namque quod cujusque menti pro voluntate præponderat, non multum sibi providet qua ratione respondeat; hæc solum incubat cordi, quatenus diversæ partis intuitum obstinatis clamoribus subigat. Probum enim videtur improbis tantopere alia pro aliis absurdissime intonare, ut quod ratiocinando non prevalent, saltem valeant strepitibus obtinuisse continuis, quasi viciniora victoriæ. Age ergo, et pro vobis nostra exerceatur oratio.

§ II. *Objectio 2.* — Si Deum et Dominum nostrum dicis ob sui memoriam, et suis ac suorum sequacibus, quod in mensa sua sit reliquisse mysterium, ut consolationem, quam suis suæ præsentia cohabitacione præstabat, absens vicario munere præpararet, nos ita non capimus, ut pro perfectoria præbitione mysterii, ad gaudii universalis cumulum datæ corporis illius, ut sic dicamus, superfluæ portiones idcirco debeant absentari, perfectorium plane ideo

A. dixerimus sacramentum, quia et ipse idem panem nominat *quotidianum* (*Luc. ii, 3.*), solummodo vide-licet quandiu, juxta Apostolum, cognominatur *hodie* (*Hebr. iii, 13*), necessarium. Hoc itaque sic ad ejus memoriam celebrari dicitur, ut istorum habendorum nequaquam ratio denegetur, quia etsi generalis est utilitas per sacramentum Christi corpori couniri, non debet tamen privatorum gloria suorum privilegiorum majestate privari. Sicut enim privilegia singularorum legem non possunt facere communem; ita communis gloriatio suam privato cuiilibet nullo modo detrahit claritatem.

§ III. *Objectio 3.* — Si Christum pro sæculo passum visibilis reportat memoria sacramenti, quæ tamen figura soli cuiilibet perspicua est sapienti, cur Deus ad eorum consolationem, pro quibus ista suscepit, hæc à sua carne decidua, et quasi sui corporis excrementa haberri non permiserit? Si illius in cruce de latere sanguis et aqua profluens, forsitan terram aut saxum attigit, si absorptum aut attritum quoquo pacto aboleri contigit, quomodo putas ea, quæ vocasti superius subcisiva, ac si nostræ fidei refricandæ vades, sub potiori colenda honore non potuisse dimitti? Sacramenta igitur illa rite nobis ad ejus memoriam prosunt, quia nobis etiam unionem cum Jesu Domino suscipiendo pariunt; hæc autem animis minus intellectualibus fidei, ut sic dictum sit, tractabilis invisibilia rudimenta conferunt.

§ IV. *Objectio 4.* — Sunt ergo quidam hujus agnoscendæ veritatis gradus, ut dens ac umbilicus ille visibilis tractabilisque simplices erudiat, quod sit in altari mysterium (29°), imag... tiones [f., imaginationes] exerceat, jam quasi ad tertium cœlum contemplatio ad eum, qui paternæ dexteræ consideret, sese exacuat. Quia ergo esui communi caro et sanguis convenire non poterat, 354 mutatur a Domino in usibus humanis habile sacramentum. Sacramentum itaque ipsum aliud quiddam exhibere videtur quam caro aut dens, qui a resuscitato residuus perhibetur. Residua enim ipsa carnis quondam exhibitæ veritatem insinuant, carnis autem significatæ mysterium, eorum sit efficax, quibus per ejus usum carni divinæ incorporentur et vivant. Est ergo dens ac umbilicus probabile sub temporum nostrorum extremitate susceptæ olim dispensationis indicium, et generaliter animarum saluti commilitat sacramentum.

§ V. *Objectio 5.* — Quod si controversia putatur post resurrectionem illud esse residuum, controversiae itidem ascribitur baptismus post baptismum. Baptismus nempe quem Christus exceperit, gloriosior videri potuit quam sequens, cum ipse longe melior præcedente successerit. Sic et Christus cum resurrexit, si ad nostræ mutabilis mentis monumentum aliqua post se sibi attinentia dimisit, futurus post judicium gloriosior hæc eadem glorificata inserere sibi non poterit? Dicimus enim quia etsi resurrexit, non tamen resuscitatum corpus, ad eam quam post

(29°) Hie aliquid deest.

judicium habiturum est immutabilitatis gloriam provexit. Si namque esset integre clarificatum, non remansisset latus quod Thomae ostendit apertum (*Joan. xx, 27*) ; nec vulnera patula hucusque persisterent pedum ac manuum, quae paternis illata concessibus sic conservat, ut in die judicii tam iis, qui eum pupugerunt, quam omnibus reprobis conservata producat. Ubi ergo cicatrix non obducitur, perfecta nullatenus semimutato, ut sic dixerim, corpori clarificatio adhibetur, et ubi perfecta adhuc corruptelarum integratio nondum est, quod minus factum in eo ipso constat; aliquo modo supplendum est.

Quid autem de supplemento tractem, cum forma ipsa servi, quae justis ac reprobis æque erit, ipso judicante, perspicua, post judicium tota in divinam transferetur formam! Unde et illud est: *Et transiens, inquit, ministrabit illis* (*Luc. xii, 57*): Quem transitum nos non intelligere debemus alium, nisi quod totius humanæ, quod in eo apparet dispensationis ministerium, in divinæ illius majestatis redigetur statum, imo dominium, in quo transitui electorum suorum visioni comministrat, dum suæ satiatem contemplationis eis nunquam fastidiendæ suppeditat.

Ubi igitur in divinitatis speciem, formæ servi translatione est futura, ubi cicatricum obductio, per immutationem legitimam adventura, quid cunctamur dicere quod residui, quod nos habere credimus, resumptio sit illico secutura? Dum plane vulnerum concavitas æquata superficie complanatur, quid mirum, si quod ad fidei nostræ solatium nobis interim est commissum; eidem unde derivatum constat corpori compingatur? Certe si quid majus aut minus apud Deum esse potest, non majus apud eum aestimatur cicatricum hiatus obstruere, quam reliquias humano affectui ex consulto ingenitæ provisionis applicatas, invisibili qua dispersa recolligit sibi contractione subnectere.

§ VI. *Objectio 6.* — Si Filius Dei ipse super Iudeis inimicis suis ostensum sibi a Patre testatur: « Ne occidas, inquit, eos, ne quando obliscantur populi mei (*Psalm. lviii, 12*). » Dum præsentia Iudaici populi, quem præ oculis habemus, memoriam in nobis refricat Christi crucifixi, et libros veteres, qui de ipsis scripti sunt, et ad ipsos ex suis ipsorum, quæ ibi prænuntiata sunt, infortuniis, nostrarumque proventibus fortunarum magis reddunt authenticos, quis super dente illo, quis itidem super umbilico nostram poterit obscurare sententiam? Quin sicut mysticum illud corpus ad sui nostrique unionem dignoscitur institutum, ita quidquid de illo, quod principale vocamus, non quod præcedat majestate, sed tempore, residui in terra haberit dicitur, ad probationem ejus quam suscepit dispensationis, et ad solidationem fidei infirmorum valere cognoscitur?

CAPUT III.

§ I. *Respondet objectioni 1.* — *Quid fides.* — Ad hæc inferre poterimus: Si de principali suo corpore

A quasi ad experientiam suscepti quondam hominis superesse quid creditur, fidei catholicæ pene virtus universa convellitur; nam « si fides sperandarum substantia rerum est, argumentum quoque non apparentium (*Hebr. ii, 4*) » quomodo in corde credentis cuiuslibet sperandæ res subsistunt, vel substant, cuius cogitationum intelligentiae de invisibilibus ad visibilia remeant? *Quod enim* « videt quis, quid sperat? (*Rom. viii, 24*) » Si fides ac spes solummodo ex intellectualitate appetenda consistunt, sicut ex acie interiori foventur atque proficiunt, ita ex consuetudine corporea et sensualitatis affectione lentescendo deficiunt.

Si Salvator non nihil corporis reliquisset, fidei exercitationem impediret. — Fides itaque substantivum B quidam debet esse in animo cujuspiam, ut quæ in spiritu contemplatur, quasi aliquid solidum intramentem teneatur. Quo ergo fidei acumen intenditur, imo quid speratur, quid creditur, **355** ubi res sperata, res credita in conspectu materialiter aspiciens appenditur? Quæ exercitatio animi illic fiet, ubi in iis quæ intuitui subjacent consideratio se exercet? Ut quid, nisi se primo subducat, Paracletum non venturum denuntiat, si idcirco corporis sui reliquias in terra dimittit, ut incarnationis suæ credulitatem humanis magis pectoribus inserere possit? Qui carnis præsentiam ideo discipulis absentaturum se prohibet, quatenus intellectui copiosor se spiritualitas repræsentet (*Joan. xvi, 7*), credendum nullatenus quod verba sua ullo pacto infirmare voluerit, in eo videlicet quod secundum vos in terra residuum facere de se voluerit.

Plane indubie suis sermonibus contrassisset, ut qui Paracletum non venturum dixerat, nisi ipse abisset (*Ibid.*), partem inter nos ejusdem corporis, cui mens humana rursus intenderet, reliquisset. Esset quippe facere, nec minus, ut ita dicam, eadem facta deficeret, si corpus proprium, ut nos ad spiritualia castigaret, substraheret, partemque alia subtracta parte dimitteret. In verbis Dominicis nil repugnans, nil absonum reperitur, tota evangelicorum dictorum congeries immutabili semper unanimitate vestitur.

§ II. *Respondet objectioni 2.* *Capilli, sanguis, aqua, etc., quæ e corpore Salvatoris deciderunt, haud periere.* — Igitur si de sanguine et aqua quæritur, et quod in terra sint obliterata objicitur, non aliter plane ex hoc respondebitur quam de capillulis infantiae, corpusculo utique grandescente, deciduis, quæ, quo defluxerint, in quidve versi fuerint, sicuti de aquæ et sanguinis quæ prælibavimus illo profluvio, non nemini fixa sententia est. Putas ergo perditum ierint? Si dens tuus, quem tu tibi arrogas, adhuc usque in miseriis non subsistit, cæteri dentes, quos sub eadem natura cum emisisse constiterit, qua putas incuria, hac illaque disjecti credentur? Tuo quem habes denti fortunatior aura subrisit, dum aliis tabido secundum verborum tuorum consequentias squalori addictis, auro et niveis lapillis coornatus obrutilat. Et mirum quia, cum plures emiserit, et

pār universis reverentia debeat, obrutis reliquis, tu unicus unicum hunc habere te jactas.

Si igitur capilli, dentes, aquae fluxus, et sanguinis quadrididi vulneris cruor, qui indubie ad terram usque distillare potuerit, in terrenis ruderibus in finem corrumpenda desiderint, resurrectionis humanae status, ac nostrae promissio ex ore Dominico ad sui similitudinem conformitatis, non video quomodo constare sine enormi fallacia possint. Et certe multo tutior quam stultior dico, quia, si in aliqua promissorum quis suorum portione declinat, ambiguum omnino efficitur quod de cætero rectitudinem pollicitationis adimpleat. Et si tantum de ejus corpore, qui auctor est promissionis, corruptum iri conceditur, facili disputatiuncula annullari poterit, quidquid in eo factum vel de nobis siendum praedicitur. Si enim ex perceptione presentium munierum firma est exspectatio futurorum, et qui in suæ proximæ locutionis fallitur, textu orationis procedente neglectui ducitur, perpendendum procul dubio constat, quia si constanter in sui ipsius restituitione quod spopondit exhibuit, omnes eos quibus sponsorem se præbuit, fidei dictorum suorum indubitanter adnexuit. Quod si in promissorum veritate titubare dignoscitur, quidquid in verborum ejus statura præeminet, totum incontinentia fluitante subigitur.

§ III. Respondet objectioni 3. Infantis Christi defluentia corporis qui colligeret nemo. Quare. — Sed illud potissimum obtendi sufficeret, etiam si nil quod ad haec posset responderi suppeteret, quod Domini Jesu puerilæ tempore prosector nullus essei qui ejusmodi defluentia ex ejus capitulo sacrosancto colligere affectaret, præsertim cum de eo nemo majus quidpiam tunc temporis æstimaret, quam de æquævo aliquo qui tunc esset. Et quis de humani generis [f., corporis] reliquiis tunc tractaret, cum post mortem alicujus aliquid de ejus corpore reservasse apud Judæos profanissimum esset? Et quid apud eos pollutius quam mortui hominis ossa contingere, cum ad singulos quosque contactus excubare aliquandiu pro castris, et aquas jubeantur expiationis adhibere. Præter tabulas Testamenti, auream urnam, Aaronique virgam, nil quod a veteribus accepissent monimenti usquam exstitisse dignoscitur. Et quis ea, quæ illi puero attinebant, servanda duceret, in quo nil a communi respectu dignius autumaret?

§ IV. B. Virgo minime id præstitit. Ipsius lac assevari dicitur in ecclesia Laudunensi. Quod improbat Guibertus. — Quod si objicitur beatam Virginem Matrem id potuisse servare, et quasi superstitione ipsius posteriorum cultui voluisse traducere, ita suscipietur, (2^a) sicut Lauduni apud nos lac ipsius benedictæ in columba cristallina hucusque retineri dicitur. Quod quantum a vero, et etiam a verisimili exorbitet, facili argumento liquet, quia neque ipsa asservarit, præsertim cui nunquam in Jesu infantia tantum otii, tantumque securitatis exstitit, ut sui memoriam tanti penderet, quatenus de sui in futura sacula lactis productione curaret, cui vix

A intra natale latere solum, vix vivere tunc licet. Et quis tantæ arrogantiæ vel signum in ejus benedictis moribus, in ipsius adorando habitu 356 reperire potuerit, in cujus ore nil nisi ancillaris humilitas unquam sonuit? Quæ res quoque tanto minus poterat, non diœ in plurimas ætaies, sed nec in aliquot annos sub ulla constare custodia, quanto magis idem coagulum semper decoquitur naturali inconstantia.

B Esto autem. Et quæ vetustatis exempla illi matrissimæ, ac nullius laudis avaræ menti suppetebant in talium observantia pignorum, ut quod nunquam fieri viderat, nec eatenus factum audierat, prima quasi imaginem eujusdam ventositatis inciperet? Et si per cumdem Spiritum, ex quo conceperat, non nosse non poterat, quod is, quem genuerat per fidem, suæ dispensationis mundum omnem impleturus erat, quid dentulus, quid umbilicus ille, quid denique cætera custodiri debuerant, quæ in tanta Filii sui claritate non amplius, si ex aliqua veteri consuetudine servari possent, valitura putabat, quam meridiano valet lucerna sub sole?

Certo itaque certius sæculorum Dominam novrimus nunquam næniis talibus studium impendisse. Næniae plane essent, si is, qui se Deum et hominem sæculo plenis fide prodigiis publicaret, segmentis atque minutis hujusmodi ad nihil omnino utilibus celebrari appeteret. Quod si ipsa non fecit, quis ergo fecisse potuerit, cum id temporis nullus, qui hoc appretiaretur, nedum aliqua charitudine appetoraret, exstiterit?

CAPUT IV.

§ I. Respondet objectioni 4. Integre Christi corpus in resurrectione fuit glorificatum, licet non aliter quam antea appareret. — Sed iis paulisper amotis, ad propositum redeamus. Si ergo corpus Domini post resurrectionem dicitis necdum integre immutatum, necdum plene clarificatum, quia non obduxerit foramina cicatricum, ostenditis, fateor, in hoc ipso hebetudinem indubie sensuum vestrorum. Si igitur clarificatus integre non est, quia eas non obduxit, ergo non dicam integre, sed ne ad modicum quidem vel immutatus vel glorificatus est, qui nulla vel immutationis vel glorificationis suæ signa post resurrectionem discipulis ostendit. In nullo enim ab ea specie quam videre pridem fuerant soliti, alteratus ipsis apparuit. Ergo quia nihil eis novæ claritatis resuscitatus obtendit, dici ab aliquo potest quia nihil majus a Patre resurgens, quam antequam pateretur, emeruit.

D Certe nec ipsa qua in cœlum concendit hora quidpiam novioris aspectus objecit, ut in ipsa declaratione resurrectionis non alium seipsum ostenderet quam idem ipse fuerat antequam obiret. Si enim insolitum aliquid splendescendo proponeret, nunquam quod caro rediviva foret, crederetur, sed potius ut suspiciati sunt, quod alter, aut spiritus esset. Unde est: « Ego sum, Nolite timere (Joan. vi, 20). » Et: « Spiritus carnem et ossa non habet, sicut me

videtis habere (*Luc. xxiv, 59*). Dignum itaque fuit ut simpliciter in ea quam assueli fuerant specie, adhuc eisdem rudibus appareret, ne de inusitata claritate ad externæ opinionis errorem animos minus capacium derivaret.

Quare Dominus vulnerum cicatrices resuscitatus apostolis ostendit. — Qui itaque in subobscura habitudine quasi sponte suscepta, jam gloria imminutus, apparuit, quid mirum si inobducta clavorum loca eis exhibuit? Quibus tamen? Apostolis plane primum, et postmodum Thomæ, et hoc utrisque hæsitantibus, hoc et semel. Vide si duobus Emmaus pergentibus, vide si in creberimis per dies quadraginta pro argumento conviviis aliquid obducendum prodidit; vide si mulieribus pedes ejus tenentibus, si cuiquam alias cum ostento passionis apparuit. Quid ergo fuit dubiis cicatricum antra contrectanda porrigerere, nisi identitatem propriæ personæ non consuetudine faciei, sed recentioribus mortis suæ signis ostendere? (24) Quid post resurrectionem vulnera illa reservata portenderent, si etiam hucusque manerent? An ut Patrem ac si virum obliviousum per eadem dispensationis pro hominibus susceptæ commemoret? Esio. Certe alia curanti Patri sola sine vulneribus caro suæ dexteræ assidens commonere sufficeret.

§ II. Respondet objectioni 5. In die judicii eorumdem vulnerum notæ in Christo nonne conspiciuntur? — Sed objicis quod vel in die judicii visuri sint reprobri ac impii eum videlicet quem pupugerunt. Si eum, cui te injuriam irrogasse memineris, sine ullo illius quam intuleris injuriæ monimento conspicias, nonne confessim perpetrati in eum facinoris temet videndo commemoras? Et quid tibi lacerum faciet latus, quid in manibus pedibusque fixuræ clavorum, ubi Filii hominis parebit signum? In illius gloriæ throno quomodo conveniet quinquipertiti vulneris horror? Et certe cum discipulis comedens ac bibens manibus mandenda tractabat, nunquid sanies hianti ulceræ tunc fluebat? Absurditas infinita.

Qui, pro veræ testimonio quam resumpserat carnis, manducavit sæpen numero cum suis, non necessario, sed dispensative (*Luc. xxiv, 45*); qui januis clavis intravit ad ipsos sola potentia, non natura (*Joan. xx, 26*), interstitia namque parietum non penetrant pondus carnis ac ossa, nec ætheream habitationem talis naturaliter patitur. Corpulentia, quod totum virtuti resurrectionis ascribitur; qui se longius iturum singit **357** dum a duabus præfatis remanere compellitur (*Luc. xxiv, 28*), non potuit ad horam signa passionis recens actæ cuilibet dubitanti proponere, ex quo sui ipsius tum natura, tum persona probetur? Nonne illa coram Petro, Jacobo et Joanne in monte transfiguratio perfunctoria exsistit, (*Matt. xvii, 2*), ut probaret quem post resurrectionem statum habuerit; quem tamen ut erat, cum resurrexisset, pro infirmitate videntium ostendere supersedit? Ac si diceret: Quia vobis non expedit ut immutati corporis claritatem vobis redivivus

ostendam, non enim competenti intellectu caperetis eam; hanc modo vobis superstes expono, ut eam perpendiculariter ac recolere addiscatis; cum naturæ glorificatæ excellentiam habitu humiliore, quia obscuriore, contexero.

§ II. Respondet objectioni 6. Explicat quomodo Christus in judicio extremo formam servi immutabit. — Porro de translatione servi formæ in divinitatis formam, si sic intelligas ut in alteram speciem demutetur, et tunc cum obductione cicatricum dens et umbilicus ille, et si quid est aliud residui, quasi veteri truncu insitivus surculus apponatur, dicimus plane quia, si sic se res habet, duas resurrectiones Christi erunt, et bis immutabitur. Si tantus error coalescit in capite, quid poterit de membrorum resurrectione quis credere? Transitus illum de forma in formam Christi nil aliud intelligimus quam absorpta morte in victoria (*I Cor. xv, 54*), et exacto impietate ejus, diviso videlicet ab ira vultus ejus, appropinquat cor illius (*Psal. LIV, 22*); stulto scilicet impi ne videat gloriam ejus, admittuntur electi soli ad videndam gloriam divinæ visionis ipsius. Hinc est quod Juda exeunte dicit: « Nunc clarificatus est Filius hominis (*Joan. XIII, 52*) », Tunc plane transit ad hanc clarificationem, cum de forma servi, quæ justis et injustis communis est, transire nos facit, scilicet solos electos ad æternam sui visionem. In hoc transitu eis ministrat (*Luc. XII, 37*), cum reprobis abdicatis ipsos suo vultu exsatiat. Christus itaque transit, cum post judicij diem etiam servi formam a reproborum contemplatione secludit, et electorum obtutibus sese videntem aperit, imo eos sibi videndo transigit!

CAPUT V.

§ I. Producunt San-Medardenses quoddam miraculum tempore Ludovici Pii patratum. Id non probarentem Salvatoris extare inibi. — Igitur iis contra hujus sententiae executores emissis, illud advertamus quod in Sancti-Medardensi ecclesia miracula pluris pretii super illo dente declamat. Primum, nisi fallor, et quod potissimum memoriae succurrit, id est, inter capellanos Ludovici Pii imperatoris in ejus ipsius praesentia super isto tractabatur. Cumque valde a monachorum sententia resilirent, nihil de corpore, quod Virginis uterus fudit in terris, rese disse ferentes, ad missarum solemnia constat ventum. Illic in sacris mediis phylacterium ab altari dicitur substitisse suspensum; quod sibi, et aliquibus, qui viderunt, exstissee aiunt argumento. Sed quod, quæso, argumentum? Quæ superna, quæso, vox, quis, precor, angelus detonuit, dñtem Salvatoris tunc esse quem tenellus ediderit? Sed quid ad me angelus, quid vox? Si throni et dominationes istud assererent, nulli vere fidelium, sed fidei scientiam habentium animi assentiri ullo modo deberent. Qui, ut superius diximus, et millies repetendum dicimus, si capillum de nobis non peritum asseverat, si quidpiam in terra habet residui, in se credentes potius exemplo suo desperare quam doctrinis cre-

dere mandat. Et certe martyrum cineres nunquam nec ossa toto orbe circumlata recolligit, qui sua fieri post resurrectionem putria hac illacque permittit.

Sed perpendere libet quam hebes miraculum ipsum fuerit, dum animadvertis non prævalet quorsum suspensio illa intenderit; quod enim ab æra in aerem volucritat, de sacro, ut sic dicam, ad insacrum se subrigens, altaris sanctitudinem ac si impatienter se ferre demonstrat. Et si verbum idem, quod est suspensio, velimus attendere, quod videtur suspensum, putatur ambiguum; sed quid loquor ambiguum, cum ambiguum proprio sit quod esse et esse non possit. Hoc vero nullatenus, nisi seipsum velit inficiari, qui est veritas Deus. Adeo autem surditatis inepta miraculum, quod in argumento rei hujus ne multum quidem faciat, cum stulte scriptum sit, stultior est qui retractat.

§ II. Deus ille sancti cuiuspiam esse potest. — *Fides saepius causa miraculorum.* — Sequuntur et alia non minus dubia, quæ idcirco dixi dubia, quia ad id approbandum omnino sunt muta. Hoc enim, cui signum ascribitur, sanctum aliunde esse potest; hoc autem quod dicitur, esse non potest; et si esset, talium signorum testimonio, quia dens sit Dominicus, portendi non posset. Sancti ergo cuiuspiam dens ille credatur, cuius merito forsitan tale quid concedatur; et si certe nullius sancti esset, vel fides plane credentium exigeret ut quod speraretur obtingeret. Multa enim fieri possunt, non tam ejus merito, per quem prærogatur, quam illius cui impenditur.

358 § III. In Lunensi urbe puer nuntiat piratas adesse in portu dum vigiliae Natalis Domini agerentur. (*Isa. xl, 4*). — Quod in Lunensi urbe (50) ante annos aliquot contigisse cognoscitur. Vigiliae Natalis Domini à fideli populo inibi agebantur. Interim piratica classis portui allabebatur, qui appellatur Veneris, urbem depopulatura repentinis iucursibus, dum res noctu divina protenditur. Interea dum citatis myoparonibus vadoum præproperant scindere rostra sajum, in ecclesia cathedrali puer primam nescio an secundam primi nocturni lectionem pulpitum lecturus ascendit. Cumque benedictione suscepta adoraretur legere: « Consolamini, consolamini, popule meus, » illico ex ejus ore Spiritus sanctus subdistinguendo subjecit dicens « Ad portum Veneris Salandræ (Salandræ autem naves dicuntur à saliendo vocatae). » Quod cum ab omnibus non mussitando, sed strependo repeli ac corrigi juberetur, puer saepe numero eadem replicavit. Mox decanus Ecclesiae concepta dicti sententia, populos in arma consuscitat, et portum Veneris adire mandat. Illic ingenti classico appellente littoribus obvia turba resistit, et urbem nec mora pervadendam ex Deo armata, hoste fuso, præmuniit. Ergo sicut ad meritum proloquentis pueri neutram pertinuit, ita multoties non per eum, a quo

A putatur, exporrigi fit, sed in illum, qui mercutur accipere beneficij fructus, excurrat.

§ IV. De quodam scortatore aquis absorpto. — At signorum illorum tenuis mihi valde videtur auctoritas, imo scripti illius vilis admodum probatur indignitas. Nam in eorum libello qui super dente hoc, et sanctorum loci miraculis actitat, de monacho aliquo refertur, quod scorto soleret muliere abuti, quo tamen noctu dum pergeret, aquas tranare propinquas necessario oporteret; in quo transitu, inter undas eum peccati sui pondus enecuit. Qui abbatis judicio a cœmeterio fratrum extorris est habitus. Sed abbatii, ut pagina illa refert, nescio quis sanctorum inibi, ut dicitur, apparuit, eique, ut dicitur, dixit: « Confer, ait, cum cæteris, quia in obedientia tua mortuus es. » In qua, quæso, obedientia? An abbas ei præceperat ut se periculo fluminis ingerens, impudicæ concubitum sectaretur? Certe quoquo pacto eatenus abbatii alias obedisset, in hac profecto re obedisse dici non potest, quia obedientia nusquam nisi in bono, nisi per abusionem, intelligi potest. In qua igitur obedientia mortuus est? Sane si de obedientiæ nomine dubitatur, audiat Apostolum de ipso Filio Dei: « Ex iis, inquit, quæ passus est, didicit obedientiam (*Hebr. v, 8*). »

Potest itaque conjici, quia quibus præter modum totius rationis talia adnexa sunt, fide et idcirco susceptione penitus indigna sunt. Et certe videamus gemmulis ac pernulis [*melius*, perulis, id est margaritis. Gal: *perles*] peregrinorum littorum undecunque ornatum, ex antiquitate dentis memoriam non dentem esse traditione susceptum, et quid intra idem phylacterium lateat non experimento præsentium, sed sibi succendentium sola ratione probari. Venerantur ergo ipsi bisarium illa quæ nesciunt, dum eos prorsus latet quod auro illo ac lapide clauditur, et nullo modo constare prævalet quod continere theca ipsa putatur.

§ V. Nullas corporis Filii sui reliquias posteris conservavit B. Virgo. — *Matri suo Salvator prime non apparet, quia certo resurrectionem ipsa tenebat.* — Imputabitur itaque Mariæ, quod quæ apud illos haberet dicuntur, sola servare potuerit? Ergo eam, quæ ex Deo supra omnem angelicam humanamque naturam statum Filii sui futurum agno eri, nimirum quæ supra omne quod est post Filium Spiritus sanctus, imbuerit, quomodo resurrectionis ordo latuerit? Si enim latuisset, dignum profecto fuisset ut, resurrectionis suæ fidem facturus, ipsi primum appareret. Ipsi vero quare appareret, quæ resurrectorum indubie scivit antequam pateretur ac resurgeret? Et sane dictum scitur: « Tuam, inquit, animam pertransibit gladius (*Luc. xxix, 57*). » Unde et eventum, et de eo loquentium verba conservans, conferebat in corde suo (*ibid., 49*). Cui enim fidus nemo habebatur, cui tantam rem crederet, non inconcinnum utique erat, ut sua apud se sensa et

(50) Vulgo, *Luni*, Etruriæ oppidum ad mare situm.

experta contegeret. Cum ergo neque ipsa futuri status ejus non ignara, neque ullus qui eum a communi hominum massa secerneret, haec posteris reservarit, supervacanea omnino habeantur quæcumque quis de corpore tanto præsumperit. Constat namque apud nos Apostoli quantum brevis tantum rata sententia, quia corpus idem annuntiatum est ab angelis, prædicatum est in mundo, assumptum est in gloria (*I Tim. iii, 16*).

Ex reliquiis sanctorum quæstum persequi, profanum

A est. — Porro de cæteris definimus, quia si in canonicibus cautum est ne quando martyribus consumetur si quis inter-confringendum idola perimat, alio enim forsitan errore diducitur, ut nullus quamvis bonum ad speciem habitu efferens, pro sancto facile habeatur, nisi quoquo pacto ex divina revelatione prophetatur. Quæstum autem ex sanctorum vel circumlatione, vel ossium eorum ostensione quærere, quani profanum sit discite, si velitis æque sanctos avaritiamque taxare.

LIBER QUARTUS.

De interiori mundo.

CAPUT PRIMUM.

359 § I. *Res terrenas abdicare debet qui contemplationi se addicit.* — Interioris mundi statum, quem visio externa non capit, imaginatio ulla non concipit, sola nimirum virtus contemplationis attingit. Ubi enim nihil materiale, nec quod sensualitati subjaceat invenitur, uno plane intellectualitatis acumine penetratur: illo procùl dubio uno oculo, illo uno colli sui erine, id est unica et indivisibili cogitationum intentione et cohibitione, qua sponsa in Canticis sposo potissimum placeat dignoscitur (*Cant. iv, 9*). Cujus intuitum sicut in iis tractabilibus habere non possumus, ita locorum corpora, et loca corporum in illius consideratione sentire neutiquam pervalemus. Sicut in qualibet pagina, si sententiam contemplativam attenderis, aliis oculis litteras, quibus sententia continetur, inspicis, aliis hoc ipsum, quod sola ratione colligitur, contemplaris.

Ad hæc autem vis imaginationum nulla se confert, quia ubi nec temporalitas, nec temporalitati obnoxia moles aliqua menti se ingerit, nihil visum, aut quod videri possit, exterius in se admittit. Quæ enim nonnisi formas et corruptibilem consuetudinem recipit, semper tenuitatis impatiens usitatarum rerum recordatione grossescit. Quod si ad quamlibet speciem subtilitatis velit eniti, non nisi externæ visionis extrusa frequentia ad intellectualia discernenda valet intendi. Inde et clauso ostio jubemur orare Patrem (*Matth. xi, 6*). Hoc et primum, et secundum, et tertium cœlum, de quo Apostolus (*II Cor. xii, 2*). Hoc igitur modo cum spiritualitas quasi ad quoddam æthereum cœlum et sola, et a terrenis omnibus incomitata progreditur, specialiter spiritualibus spiritualia comparat, dum intellectuali subtilitate incorporeas illas species mundi interioris examinat.

§ II. *Visiones in sacris Scripturis menti solum corporeas ingerunt imagines.* — Sed quod dicimus præpedire valde sacrarum in Veteri ac Novo Testamento visionum videntur historiæ, quæ ad illum evectæ statum nonnisi corpore earum imaginum viæ re-

B portant. Cum enim in Dei visione Ezechiel, et ventum turbinis et aquilonem, nubem magnam et ignem involventem, splendorem in circuitu, quatuor animalia quadrifidam habentia speciem (*Ezech. i, 4, 5*), cum etiam ædificium in monte metiri consiperet (*Ezech. xl, 5*), quid aliud quam effigies corporalitatum præscriptas aspexit? Ibi limina, ibi portæ, ibi vestibula et fenestræ, ibi vir sub specie æris, ibi calamus funiculusque mensoris. Quid plura? Ibi aut corpora aut similitudines corporum contenantur, nec aliud quidpiam pervidetur, quod non formas præsentium undecunque resculpat. Hoc Isaias, Jeremias, Daniël, et si qui alii, quibus se conspicabilem præbuerit Deus, non veritate, sed signis ac figuris enuntiant, dum solium Dei se vidisse declamat, et solii speciem saphiro, ac chrysolitho comparant.

Cum ergo divinam formam aut igni comportent, aut in humanas habitudines per membrorum singulorum schema distribuant, non est ibi quod de vera omnipotentis Dei simplicitate dicatur, cum quidquid de illo incirconscripto agitur, corporalibus angustiis comprehendendi posse putetur. Nil enim ibi est quod secundum puritatem sempiternæ essentiæ dicitur; est autem quod figuris et ænigmatibus adeo præstringatur, ut de ejus natura nil proprium, sed quod membris ipsius allegorice attineat, prædicetur. Signis igitur ac figuris eum universa constant, et in Veteris Testamenti auctoribus nihil quod de Deo essentialiter credatur, inveniri queat, præter illud: « Ego sum qui sum. » Et: « Qui est misit me ad vos (*Exod. iii, 14*), » cætera quæ de eo feruntur tantopere humanæ consuetudinis dicta factaque redolent, ut in omni præter peccatum passione nostris moribus vel motibus morem gerant.

D Hæc quidem apud antiquos pene omnia figuraliter contigisse cognoscimus, testemque Apostolum hinc habemus (*I Cor. x, 11*). Sed et in Novo Testamento non longe secus ac alias se res habet, dum quæcumque **360** in Apocalypsi dicuntur, a formis in nullo extrinsecis dissentire videntur. Vide ergo quam die Dominica et cujus ac si circumscriptio formam viderit. Et summopere tamen attendendum

quod dicitur : « *Fui in spiritu* (Apoc. i, 10). » Quid est sui in spiritu? Scilicet in spiritualium contemplatione. In spiritu enim non fuisset, nisi quod spirituale est, conspicuum habuisset. Si ergo nihil nisi spirituale conspicuum sibi fuit, quid est quod nisi formas corporeas dicere non potuit, quas duntaxat praœ oculis habuit?

Attende itaque divinæ descriptionis nonnisi humanum modum; attende gladium his acutum, candelabra, et stellas; et, ut ad habitum redeam, lanæ albæ capillos, pedes aurichalco-compositos. Ita universum volumen evolue; nusquam nisi humanitus dicta reperies; nusquam non dico substantiale, sed essentiale aliiquid de Deo ibi profertur; si quid autem prolatum ibidem constat, multo allegoriarum vlamine palliatur. Quidquid quoque illic de statu sanctæ Ecclesiæ præcantatur, coloratis sermonibus inumbratur, et licet qui viderit, in spiritu fuisse dicatur; quæcunque intrinsecus spiritualitas deliteseat, nihil nisi corruptibilis speciei et corporale proloquitur.

§ III. Quæ in mundo, nil nisi materialia suggerunt. — Igitur quoniam qui de præsentium visione ad interna videnda commigrant, nil aliud quam quod in mundo consueverant videre reportant, putari ab aliquo posset quod eadem formæ apud spiritualia haberentur, quæ apud superos, imo apud inferos, quod nos sumus, haberi videntur. Quæ uniformitas specierum si ita est, quod nullatenus credendum est, ergo inter corpus et spiritum nec distantia nec dissimilitudo est, imo, ut brevius omnia contrabani, certe nec ipsa spiritualitas aliiquid est. Si enim nullus sæculum inter utrumque gradus, si de altero in alterum quasi de corpore transitur in corpus, nunquam de præsenti hoc qualicunque bono transiatur in melius. Bona enim sunt a Deo condita, sed imaginaria; his utimur interim, donec frui detur iis quæ, ob transibilitatem herum, vocantur æterna.

§ IV. Qui visiones retulerunt suas, corporeis rebus similia exhibuere. — Denique et prælibato sensu adiuti videtur, quod apud beatum papam Gregorium omnes qui de exteriori isto ad interius illud redditum rapiebantur, nonnisi iis similia quæ hic assueverant, videsse se recoluerunt. Si enim pontes, si fluvios, si fetores sulphureos, si amoenos præterea campos, si aureis laterculis exædificatas domos quique retulerint, hoc nimirum de similitudine præsentis status intulerint. Nec secundum solam dialogi seriem hæc aliquibus apparuisse putaveris, et non potius per omnes quas me non dico legisse, sed etiam audisse meminerim visiones.

Quid enim quod Beda in Gestis Anglorum duim hinc timoris, hinc gloriæ plenæ suæ genti aliquando manifestatas revelationes intexit, nulla nisi nostris usibus convenientissima dicitur. Illic enim et montes, et castella, inclemencias aeris, et plumbeas damnatorum arcas, laceras in pœnis pösitorum tibias, quædam loca putoribus exhalantia suppicio punitorum apparata, principis cujusdam virilia

A quotidiano animalis nescio-cujus morsu corrosa, pecuniarum quoque montes, pallia et oloserica, pan nos opipare textos, multisidam supellectilem, iis in illo examine ad suæ perversitatis argumentum opponenda, qui libenter accipiunt munera, ut scilicet pervertant judicia. Nec desunt exempla moderna, cum si qua videri de animarum statu hodieque contingat, a modo quem prædiximus nulla disparilitate differat.

§ V. Itidem Dominus in Evangelio materialibus uititur exemplis. — Super hæc autem omnia, Jesus ipse Dominus quid nisi materiale supplicium minitari videtur? Ubi enim ligari manus et pedes mandat, in tenebras quoque exteriore projici imperat, ibique fletum affuturum et stridorem dentium pariter denuntiat (Matth. xxii, 43), quid aliud quam consuetudinarias nobis passiones ostentat? Et certe si vexari criminosas, sive levius peccatrices animas, eodem materiali supplicio quo corpora aestimamus, non bene, juxta Apostolum, spiritualibus spiritualia comparamus (I Cor. ii, 43). Quod tamen exemplo proposito satius comprobamus

C. Quam multi ob terrena acquirenda suppliciis et laboribus diversis sese immolant. — Vide hominem infinita quæstus cupiditate detentum, cruentissimis ut cupita acquirat ambienter addici laboribus, quanta fame sese discruciet, quantis insomniis, quantisque sudoribus, ut certe celeri vitam terminaret exitio, si id tolerantiae alieni intorqueretur invito. Quod perpendere ex captivorum patientia, qui pro pecuniis cruciantur, est liquidum. Nam tormentis adeo enormibus illos excarnificari videmus, pollicibus genitalibusque suspendi, dentes scrcipe erui, unguis ligno 361 coarctante comminui, calcis sale illitos caprarum lingua sublambi, et hæc omnia tanta æquanimitate, imo animi jucunditate perpeti, quanta thesauri spe repositi animum in suis angulis exultantem conjiceré valeas deliniri.

D. Certe turrim miræ magnitudinis ignibus candescens experimento didicimus, lingua quemdam sua madenti prorsus extinguere solitum, ob id studii solummodo exigentem nummi pretium. Si ergo corpore tantis profligato miseriis animus spei occultæ gaudio debriatus ab eadem molestia conquiescit, cernere in promptu est quia, sicut caro vexationibus agitur, anima aliquantis per a tantis vacante turbibus, ita corpore nullatenus molestato anima multoties sola tristitia conceptione mactatur.

E. Sancti martyres spiritualibus comparant. Aliter autem desides et hypocritæ. Sancti viri qui ponderent quotidianas mortificationes. — Corpora itaque corporalibus, spiritus spiritualibus, ut præmisimus, comparantes, alterutrum sine altero cruces suas pro loco et tempore tolerare conspicimus. Qued in sanctis martyribus, exterioris sui hominis doloribus interior gaudente, constat evidenter expositum. Altrinsecus autem super iis quos acrimonia consumit acediæ, perspicuum est quantis lacerum pectus disjiciatur angoribus, plane, ut putatur,

corpore extrinsecus requieto. Vides in hypocritis in medias, frigorum tolerantias, interdiu vix nocte solvendas stationes, noctu quasi pervagilis orationis excubias, et haec levissima dicit gloriae inanis aviditas. Identidem quoque in sanctorum mentibus efficit quotidianas suarum carnium mortes breves ac momentaneas exspectationis supernae suavitas. Constat ergo probatum, quia sicut poena forinseca reddere dignoscitur cadaverosa corpuscula, sic spiritualis alacritas, aut latens mentis vitium, nostra aut sovet, aut torquet interna.

CAPUT II.

§ I. Quas prophetæ sanctique viri a Deo accepere notitias, saepiuscule aperire nequiverunt. — His itaque sub ista distributione dispectis, quomodo animarum supplicia a tormentis corporalibus distare putanda sint, et quare ipse Dominus, ac sancti quique de statu illo adeo carnaliter non dico senserint, sed dixerint, pariter attingamus. Si enim de sensu eorum agitur, sensa propheta, ut seriem præmissæ locutionis exsequar, multo spiritualiora fuerunt, quam ipsi suis insinuare auditoribus, non dicam, potuerunt, sed debuerunt. Dicam tamen, quod et indubie asseram, quia nec potuerunt, nec debuerunt. Si enim possent, quæ ex parte de Jesu nascituro, et mysteriis Ecclesiæ noverant, ad publicum propaglassent, si ea quæ partim sibi interluxerant, exprimendi licentiam habuissent.

Unde Psalmistæ vox est : « Incerta, inquit, et occulta sapientiae tuæ manifestasti mihi (Psal. L, 8). » Si incerta apud ipsum, de cuius semine erat nasciturus, erant, dubiæ sententiae si ferrentur, quid proderant? Porro si occulta pro sui incertitudine, minus sunt utique manifestanda. Quo enim quidpiam occultius est, eo, si incertitudo sese objiciat, promulgari periculosius est. Quæ ergo sibi quidem manifestata, sed cæteris incerta ac occulta noverat, digna admodum dispensatione silere decreverat. Unde Apostolus : « Audivi, inquit, arcana verba, quæ non licet homini loqui (II Cor. XII, 4). » Quod bifarium intelligere possumus, et est ac si diceret : Nec per se licitum est homini talia dicere, nempe loquentes scribere solemus, non homini loqui, id est alteri cuiquam explanare.

Humani arbitrii non est Dei contemplationem, et sacrae Scripturæ notitiam habere. — Non itaque potuerunt, quia non debuerunt. Spiritus enim prophetarum nisi eos sicut quis equum freno cohibuisse, mysterium quod mente conceperant, mysterium non fuisset. Prodere sane non poterant quod sub tanti dictatoris sigillo tenuerant. Si enim humani arbitrii aut potentiae humanæ non est contemplationem Dei, aut sacrae Scripturæ, cum velit, habere, sic eis nullatenus licere potuit, de futuris mysteriis aut sentire quantum vellent, imo nec ipsum totum penetrare quod dicerent. Sicut nempe in visionibus quæ ex Deo sunt multoties de nostris eventibus edocemur, quæ tamen quomodo aut quando eventura sint inibi colligere non valemus, ita parti-

A culariter eorum tacta sunt corda, ut nulla eisdem suppeteret quæ viderant explicandi potentia. Impotentia autem eorum nil aliud quam indebitum est. Unde est quod de Domino dicitur quod nullum signum potuit facere in Capharnaum (Luc. iv, 23). Non potuit ergo, dictum intellige, non debuit; indebitum enim erat ut eis signorum beneficia impenderet quos fidei suæ applicare non poterat. Unde et margaritas ante porcos poni veluit (Matth. VII, 6), quia divini eloquii candor spurcis mentibus minime congruit.

§ II. Probat iterum de scientia Dei, quæ in contemplatione hauritur, fandi facultatem humanam non suppeterere. — Igitur, ut ad seriem redeamus, quid a prophetis corporaliter de Deo non tam sen-

B sum quam dictum est, humanæ intelligentiæ constat condescensum, quia nec ipsi verba, quibus divinæ essentiæ modum comprehendenderent, invenire potuerunt; nec ulli animos, qui, quæ dicerentur (si dici a aliquo ullatenus possent) valerent capere, 362 haberunt. Qui ergo dicere, quive audire non poterant, merito super Dei natura silebant. Quæ autem dici necessitas exegisset, nisi consuetudine locutionis humanae dixissent, et in sua ipsi dictione amentium more desicerent, et si quæ supra se dicerent, sicut ipsi sua dicta non caperent, sic intellectores dictorum neutiquam reperirent. Unde et indignas Deo aliquoties comparationes similitudinesque attribuunt, dum plastrum onustum feno (Amos II, 13), dum potentem crapulatum a vino dicunt (Psal. LXXXVII, 65).

Quibus ergo capaces illi non fuerant, non nisi corporalia et nostris usibus familiaria enuntiare poterant, et quæ minus bonis hominibus convenientia videbantur, etiam Deo nequaquam ascribere verebantur, ut ex eo ipso quod summæ majestati indigna componerent, quidquid apud nos majus ac dignius esse potest, indignum Deo prorsus, si ei conferatur, ostenderent. Inde est quod Ezechiel quatuor animalium monstrorum simillima corpora, et facies portentuosiores quam Jani, nam quadruplices ostenduntur (Ezech. I, 5, 6), ut ex enormi, quantum ad nos, specie, sola intellectualitas quærenda notetur. Si enim angelos suos facit spiritus

D (Psal. CIII, 4), et non nisi spiritualia constant in cœlestibus, indignissimum in aliquo supernorum credere est tales inveneri corporum habitus. Cum plane angeli gloriae claritate perplaceant, haec autem invise nimium effigiei horrore displiceant, cum litteræ ratio deficit, solum querere restat quid innuant.

Homines corporalia tantum enuntiant. — Homines ergo ad homines de sola corporalitate loquuntur, quia si quidpiam de intellectualitate senserunt, sensa tamen sua nequaquam exprimere potuerunt. Unde et aestimare est eos qui ad internum ejus sæculi statum, ad nos tamen reddituri exeunt, quod alia videre non possunt, nisi quæ corporaliter viventibus usitata sunt, et sub imagine terrenorum sub-

scintillent nobis aliqui radioli æternorum. Si enim ita capere possent, ut illi qui ad hoc sæculum reddituri non essent, in carne sane ista adhuc positis, non modo verba, sed et ipsi extra carnem subtilem pridem et acuti intellectus habescerent, et in sese visa deperirent, nedum aliis sibi incomprehensibilia explicarent. Ad eorum itaque similitudinem loqui possunt hominibus, dum ab internis redeunt, quæ foris videre consueverunt, quia sancti omnes quæ in divina contemplatione cernere aliquando, vel momentaneo potuerunt, nunquam sermone vel littera emittere possibile habuerunt.

Cum ergo de gloria Sanctorum in visione, aut odores præsentiantur, aut hymnidicos choros exaudiant, aut claritates hauriunt, tota hæc non secundum naturæ spiritualis veritatem, sed juxta visibilem, quæ assueti sunt, qualitatem. Quæ enim aut speciosiora, seu pretiosiora, aut delectabiliora sunt inter homines, ea nobis per internas ostendunt visiones, ut ex eis quæ apud nos potissimum appetiari solemus, indultæ sanctis gloriæ argumenta sumamus. Unde in Apocalypsi, et stolis amiciri albis, et palmas gestare, victoriæ signa in manibus; et coronas in capitibus aureas habere dicuntur (*Apoc. vii, 9*), quod regnantium sit. Quæ igitur in amœnitatibus, in florulentis, in splendoribus habitudinum denotantur, non illorum, qui Chilasticæ votati sunt, hæreticorum nærias recreant, qui post resurrectionem mille annos in carnalibus deliciis pollicentur, sed quibus homines delectari solent, hæc pro salvatorum demonstranda gloria visionum ordines exhibent.

Porro quæ de revelatione glorificatorum dicimus, ea ipsa de punitorum damnatione sentimus. Nam cum ignibus crebro animæ secundum Scripturas videantur aduri, cum flagellis addici, putentibus undis immergi, et ea, quæ ex Gregorio et Beda doctoribus exhibita sunt, fieri, non aliud sunt quam quod corporaliter reis solet infligi; hoc spiritualiter patiuntur, nec nos, quibus denuntiatur, cruciari talibus miseriis addemnatos crederemus, nisi quia pœnas, quas assidue consuevimus experiri, cognoscimus. Quia ergo spirituale illam linguam, quæ spiritualia spiritibus respondent, audire non possumus, ex corporalium notitia quasi fucos intellectualitatis exprimimus, et ex iis unde constat corpora profligari, animas animadvertisimus coartari.

§ III. Cum materialibus minime, quibus ergo pœnis afficiantur animæ? — Igitur quoniam corporalibus suppliciis animas puras coerceri posse non credimus, quibus pœnis angi possit et debeat [*f.*], possent et debeat attendamus. Superius ex Apostolo dixi spiritualibus spiritualia comparanda, et mirum valde est si tormentis tractabilibus intractabilis anima dicitur affligenda. Dicere tamen primus esset de eo, qui, sicut Apostolus gentibus ait: « Qui dicimini præputium ab ea quæ vocatur circumcisio (*Ephes. ii, 11*), » ab exteriori hoc mundo appellatur interior. Sicut enim in corpore meo,

A quod omnibus in promptu est, intrinsecus subjaceat anima invisibilis, ita huic materiali creaturæ, quæ rationabilibus irrationalibusque naturis conspicua est, altera subest machina, quæ solis rationabilibus, et hoc immortalitate exutis, constat visibilis et per-via. Cujus statum ulla mens visibilium imaginibus occupata metiri non prævalet; animorum tantum oculis a sæculi pituita liberis adjacet.

363 Sicut nempe verbum spirituale dicimus, quod spiritu, lingua et dentibus efficitur, unde Apostolus: « Psallam, inquit, spiritu (*I Cor. xiv, 15*), » verbum etiam, ut sic dixerim, mentuale, quod sola cogitatione labiis tacentibus disponitur vel disseritur, verbum quin etiam intellectuale, quod sine interiori ulla ordinatione verborum purissima contemplatione tractatur, ita mundus iste, in quo degimus, visibilis et imaginarius dici potest, quia et obtutibus nostris substans, et oculis vacantibus ejus corporalitas menti retractabilis est. Ille autem interior tanto difficilius penetratur quanto corporibus, locis, ac temporibus nil ibidem continetur, nil agitur. Et quanto a nostro usu discrepat, qui vix uspiam intuitum mentis affligimus, nisi ad ista quæ consuevimus, tanto ad illum interiorum pervidendum obnoxius nebulas nostræ intentionis abrumpimus.

CAPUT III.

Utrum diaboli mundum hunc inhabitent. — Ubi queritur utrum diabolo et ejus angelis generaliter habitabilis habeatur hic mundus, quoniam principem hujus mundi, in quo agimus, vocat eum Dominus (*Joan. xii, 31*). Et Apostolus, principem aeris hujus (*Ephes. ii, 2*), principem etiam tenebrarum harum, spiritualia nequitiae in cœlestibus (*Ephes. vi, 12*).

Quæritur itaque si is qui ita ob sui intra hunc aerem diversionem aerius appellatur, ac inter nos invisibiliter divagatur, utrum et illi tali sæculo contiguus habeatur. Cui quæstioni primo ingeritur quod, quantæcumque dignitatis ac puritatis sæculum illud sit, dicere non audeo quod bonis ac malis commune non fuerit. Natura enim dæmonum cum sit ingenitis alacritatibus præacuta, sic ob sui perspicacitatem, imo spiritualis potentiae agilitatem, quantumcumque exteriori divagetur in mundo, tanto proprie propriam conversationem in interiori obtinet illo, quanto sibi major cum eo constat naturæ communio. Si enim spiritualis est mundus, nec crassioris corpulentiae constat diabolus, ubi identitas substantiarum excepta rationalitate utrobique digneatur, alter ab altero absenti non sinitur.

Nunc diabolo pervius est mundus. — Ante diem ergo judicij mundus ille interior diabolo idecirco pervius est, quia animabus in æternum supplicium detrudendis hoc spatio, Dei exactor et servus est, et datur crudelitati illius huic officio consequendi libertas, donec grano discreto a paleis judicetur ei auferenda potestas. Et certe ipsum cum funesto suo exercitu infernum hujus mundi incolas æstimo.

Quidni cum ergastulis relegati pœnarum tantum a præsenti sæculi statu dirimantur, ut sive nobiles sint filii eorum, sive ignobiles à beato Job ignorare dicantur? (Job xiv, 2.) Hoc tamen ab hujus mundi similitudine alter ille dividitur, quod in isto boni ac mali promiscue continentur; illuc vero cœlibes ac perdit, sub infinita ab invicem distinctione clauduntur.

Post diem judicii haudquaquam: mundus enim sicut purus. Ipsum tunc habitabunt sancti. — Post diem itaque extremum cum suis complicibus diabolus ipse communicato suppicio, liberos ad exercendam pristinam pestem jam non poterit habere meatus, et tanto uniformior in solita sua puritate fiet mundus quanto per eum ultra transire valebit nemo pollutus. Hinc est quod cœlo novo facto terraque nova (Apoc. xxi, 4), interior exteriorque pervius ac habitabilis erit sanctis. Sanctis namque tam igne purgatis quam beata corporum immutatione promotis, et sæculo imo mundo ipso a veteribus sordibus conflagrato, et in incorruptibilem habitum reparato, fiet status habitationis habitatorumque undecunque conveniens, fiet utrobique una facto repurgio mansor ac mansio florens. Et sicut corpus ac anima in sanctis sub unius beatitudinis gloria jubilabunt, sic exterior interiorque mundus ad unam puritatem ex alterius concrematione redacti, splendidos sine omni importunitate discursus sanctis ubique triumphantibus apparebunt.

CAPUT IV.

§ I. *Neque electi in cœlo corpoream gloriam, neque in inferno reprobi corpoream pœnam habent.* — Ad rem itaque quæ cœpta fuerat redeamus. Pœnas illas, quæ in illo abditiōri mundo reprobis inferri dicimus, corporeæ vel incorporeæ sint si diffinire volumus, ex contrario melius sentire valemus. Quærendum plane prius est utrum electi corporeas, an incorporeas in cœlesti regno glorias assequuntur. Si corporeas glorias aestimemus, ut scilicet voluptatibus, gustui ac epulis vacent, nihil explicamus, imo Scripturis obsistimus: Non, ait, gaudeatis super spiritibus qui vobis subjiciuntur, sed gaudeatis quod nomina vestra scripta sunt in cœlo (Luc. x, 20). Certe ipsi apostoli adhuc rudes Domino inferunt: « Domine, inquiunt, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis (Joan. xiv, 8). » Illud quoque: « Iterum autem video vos, et gaudebit cor vestrum (Joan. xvi, 22). » Si in talibus cœlicolarum gloria, quid terrenum hic queritur? Quæ jucunditas corporalis in Dei Patris visione putetur? Quid quod psalmus ait: « Quid enim mihi est in cœlo, et a te quid volui super terram? Deus, inquit, cordis mei et pars mea (Psal. LXXII, 25, 26). » Si ergo « Qui videt Filium, et credit in eum, habet vitam æternam (Joan. vi, 40), » et in cœlo ac in terra nihil queritur nisi ut Deus habeatur, rogo quis locus corporis voluptatibus datur?

364 Cum ergo nihil exemplorum suppetat, per quæ quis carnale in cœlo quid intelligat, mirum est

A si quis secus aestimet, ac si in ipsa veritate mendacium querat. Si igitur totum spirituale est, quidquid in Dei præmio est, consequens mihi videtur, ut quod in spirituali mundo a spiritibus licet malignis administratur, idipsum quoque quod puniendis pravorum spiritibus attinet, etiam spirituale putetur. Sicut enim angelos fetore humano gravari non credimus, sic animas corporalibus suppliciis vexari non posse dicimus.

§ II. *Quid fletus in inferno, et stridor dentium.* — Sed, sicut superius dixi, ex contraria parte melius rem attingere possumus. Si juxta Apostolum: « Regnum Dei non est esca et potus, sed pax et gaudium in Spiritu sancto (Rom. xiv, 71), » videamus e regione quam diversa ab iis, turbulentia scilicet æterna, ac perpetuus motus atque tristitia, vigeat in inferno. « Erit, ait Dominus, ibi fletus, et stridor dentium (Matth. VIII, 12). » Quid animarum fletus, nisi præcordialis eârum et interna mœstitia? Fletus enim qui non nisi a corporeis rebus emittitur, et stridor, qui dentatis rite ascribitur, ad dolorem incorporearum ipsarum, insaniam furoremque refertur. Stridere namque, cum de homine dicitur, surentum est. Est ergo dolor perpessæ, et in æternum perpetiendæ miseriæ. Est etiam stridor, dum commembbris diaboli anima, jam contemptrix omnium divinorum pœnitere incipit, non se pejora quam fecerit effecisse.

Unde est: « Impius cum venerit in profundum malorum, contemnit (Prov xviii, 3). » Omnis, ait, arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur (Matth. iii, 10) » Exciditur videlicet a potestate peccandi, quod tantumdem valet, ac si diceret: Ligate illi manus ac pedes (Matth. xxii, 15) In ignem vero mitti, perpetuo male agendi est appetitu cremari. Unde et illud: « Supercedidit ignis, et non viderunt solem (Psal. LVII, 9). » Si enim est, ut vere est, quia in interiori illo mundo cupiunt, metuunt, gaudentque, dolentesque, licet impiis nequaquam gaudere conveniat, tria tamen alia eis ne momento quidecum abesse queant; non dicam quod eisdem passionibus addicantur, quibus olim subjacuerant, sed tanto rabidius quanto spiritualius, ut nil aliud in eis ipsæ, non unæ sed omnimodæ passiones, quam ignis indefectivus et semper inurens fiant.

§ III. *Igne materiali animas torqueri dicit B. Gregorius.* — Quod si quis mihi objicit beatum Gregorium, quod corporeo dicat animas igne puniri (Dialog. lib. iv, cap. 29), advertat, quod ibi dicitur. « Teneri, ait, Spiritum per ignem dicimus, » ut in tormento ignis sit videndo ac sentiendo. Ignem namque eo ipso patitur, quo videt, et quia cremari se aspicit, crematur. Quod totum est, quia damnatum se aspicit, animi sæva exacerbatione decoquitur. Vide hominem æterno ergastulo relegatum, mortifera mortificatur acedia. Vidi hoc anno quemdam, qui timore paupertatis laqueum sibi, nisi a suis erueretur, injecerat. De circumstantia ergo sua;

secundum beatum papam spiritus habet, unde cruentatur.

Quod si divitis poena ignis corporalis objicitur, libentissime papam sanctum, si praesens esset, inquirerem, si ignis ille corporeus, ut dicit, habetur, et gustus, et digitus, et lingua, pari modo corporea tenebuntur. Quia ergo non assentire tanto magistro nefarium ducimus, et spiritualibus corporalia in omnimoda illa interioritate miscere nescimus, Deo, quae necdum nobis experiri contigit, committamus. Nemini enim obnitimus, sed pro captu nostro sensa simplici intentione proferimus.

CAPUT V.

§ I. Quid sanctorum exercitii in cœlesti gloria; quid impiorum in cruciatibus æternis. — Diabolici cibus peccata suggerere. — Constat itaque quia sicut B sanctorum benevolentiae, cum ad Dei visionem perveniunt, inestimabili semper dulcedine crescunt, ita reproborum animæ capiti suo diabolo unitæ, tanto vehementius peccandi desiderio non sine atrocissimo tormento æstuant, quanto ab eo, cui cibus est peccata suggerere, nulla intentione discordant. Et sicut sanctos pœnitentia visa Dei gloria, quod amplius pro ea adipiscenda non laboraverint, sic impii ægerime dolent, quod ad ea suppicia deventuri non amplius malignis voluptatibus inservierint. Quidni? De advidente impi dicitur: « Sub lingua ejus labor et dolor (Psal. x, 7). » Labor videlicet, quod male agendi studio insudat; dolor, quo ea quæ desideraverit crima perpetrare non prævalet. Et quid de C illo qui Satanæ concorporatur dici poterit, quanta in eo vehementia pessimi appetitus erit? Si sancti sempiternis in Deum ardoribus fervent, improbi perpetuis furoribus strident.

§ II. Ad quid dives non se, sed Lazarus ut in mundum mittatur orat. Huic opinioni nostræ se confert evangelicum illud capitulum de divite et Lazaro, in quo, si bene discutitur, status interioris mundi plurimum aperitur. In quo primum si perpendas quid sibi velit, quod idem dives non se resuscitari, et ad patris domum mitti, sed Lazarum postulat (Luc. xvi, 27); invenies eum, qui de hac vita cum inequissima 365 voluntate exierat, quia nullam sese corrigendi voluntatem, si resuscitaretur, et ad sæculum rediret, habebat, eamdem namque perversitatem qua inter cruciatus carere non poterat, sese nullo modo deserturum pro certo cognoverat. Nec eum e regione profecto latebat, quia si pristino statu restitueretur in mundo, et prioribus studiis emendatoria non gereret, ad centuplicationem damnationis in eadem postremo tormenta recideret. Lazarum ergo resuscitari secure precatur, de quo non aliud sperabatur, quam, qui ante experientiam gloriae plus sub morbo ac inopia vixerat, redivivus non nisi bono melior fieri poterat.

§ III. Quare tanta benevolentia fratrum saluti consultit dives ille: — Accedit quoque nostræ sententiae quod qui, juxta Salomonem, nec sapientiam, nec scientiam neque rationem apud inferos habebat

A (*Ecli*, ix, 10), quem scilicet diabolicæ intentionis furor agebat, quare pro fratribus ne et ipsi perditum irent tam benevole postulabat. Quod si benevolentia bonum est, et hæc ipsa suppicio subest, profecto et sapientia, et scientia, atque ratio contra præfati sapientis dictum inibi est. Quia vero sanctus in eo Spiritus mentiri non potest, quam sit futile ista petitio videre in promptu est.

Superius dictum est reprobos in inferno non solum carnalibus affectibus non carituros, sed perver sis etiam amoribus coarsuros. Hæc dives ille perpendit, dum fratres adventare metuit; scit enim in quocunque fratrum geminari sibi supplicium, et in quorum cultu ac desiderio a divino amore deservit, in eorum quam propositam sibi habet damnatione incenditur pariter ac insanit. Dum ergo sibi gehennam, ut sic dixerim, quincuplicari veretur, a suo conventu fratres Lazaro docente amoliri precatur.

Sed ab aliquo objici potest, quia pœna illa sine bono actu evitari non poterat, ergo sine benevolentia non erat, qui eosdem correctiora agere præoptabat. Cui inferimus. Sunt multa quæ velle vide mur, quæ tamen nolle nos evidenter agnosceunt; nam si insanabilem morbum patiaris in digito, quem abscindere monearis a chirurgo, dicis tibi malle præcidi quam manus totius ope, morbo gliscente, destitui. Dicis te hoc malle quam illud, cum neutrum probatissime nolis. Talis fuit voluntas in ditate, ut volendo nollet, et nolendo vellet, potius quam supplicii incrementa subiret. Quoscunque itaque impii contra Deum amarant, hos justo judicio coram se cruciari considerant, quorum pœnas ipsi semper in se reciprocant.

CAPUT VI.

Corporales non sunt animæ, nec sensibiles, nisi modo spirituali. Quid vermis spiritualis. — Quæ autem corpora animæ habeant ego nescio, illud potissimum meo sedet arbitrio, typice debere intelligi quod dicitur ore Dominico: « Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur (Isa. LXVI, 24). » Si a beato Job putri et tabido juste dicebatur: « Qui me, inquit, comedunt non dormiunt (Job xxx, 17), » ad spiritum non video D quomodo referatur, quia nasci vermes ex spiritu nondum audivimus, aut vermes mordere spiritum. Quia ergo dissentit a littera vermem spiritualēm, quod est perpetui angoris aculeus, et semper infruetiosa compunctio, compingamus in anima, cuius ignis nequaquam extinguitur, quia in finem totius desperatæ misericordiæ indefectibili anxietate decoquitur.

Quanta damnatorum tormenta. — Si parum crucis iis qui in inferno sunt ac tortionis existimas, quid pejus quam infinita rabie efferari, et diabolo ac angelis ejus omni recordia conformari putas? Et iusta plane eorum amentia, quia quibus in sæculorum sæcula refrigerii omnis desperatio constat æterna, quid aliud est eis nisi rabies semper nova?

Si, Apostolo teste, tristitia- hujus sæculi appellatur mortem operans (*II Cor. vii, 10*), dum ex concepto rancore et nimietate doloris manus sibi quis inferre compellitur, quam irremotæ mortis acerbitatem mentium illarum atrocitas fôvet, quæ ne momenti quidem unius otium sustinet? Spebus etsi falsis aliquoties lenitur animus in hac vita, illic est adeo interior sine omni ineptæ cogitationis adulatatione severitas, ut nulla surrepere possit, quæ vel ad punctum miseris allubescat inanitas.

CAPUT VII.

Qui a Domino fuere ab inferno liberati quomodo in tenebris constituti fuisse dicuntur. Præcipua reproborum pœna in inferno, a Dei contemplatione privatio est æterna. — Porro si ii qui de inferno, Domino resurgentे, sunt eruti, dum inibi essent in tenebris dicuntur fuisse constituti, cum nullas ibi tenebras nisi solius fastidii paterentur, quæ divinæ visionis diuturnis privationibus quotidie augerentur, qui spe tamen ejus aliquando potiundæ nullatenus privabantur; quid, nō dico eorum oculis, sed cordibus obscurius, quibus tantæ crassitudo desperationis obtenditur? Dicant alii ignes, sulphur objiciant, procellarum spiritus pariter attexant, securus sententiam fero, nullum deterius barathrum, nullum crudelius apud illos exitium, gravius universo tortore tormentum, quod tam pium, tam serenum Dominum sunt desperabiliter amissuri, quem ad summam infelicitatis atque misericordiae non sunt usquequaque visuri, usquequaque enim non tenebrascent, si aliquorsum respirarent.

366 Si enim : « Qui videt Filium, et credit in eum, habet vitam æternam (*Joan. vi, 40*), » et : « Hæc est vita æterna, ut cognoscant te Deum, et quem misisti Iesum Christum (*Joan. xvii, 3*), » ut sola beatitudini sanctorum sufficiat Dei visio semipiterna ; quis contraire vel obniti audeat, principalem, imo singularem damnatorum calamitatis esse causam, quia sint æternaliter a Dei contemplatione seclusi? Nec in aliquo videtur absurdum, imo et veritas et verisimillimum constat, quia quod sanctis vitam sicut oculi corpori claritudinem præstat, hoc reprobis mortem sicut noctem privatio luminis irrogat.

CAPUT VIII.

§ I. Incorporeæ animæ probantur. — Præterea et de animalium a quibusdam sic forma tractatur ut eisdem ab ipsis humanae appingantur effigies, quam ego sententiam sicut non sentio, ita nec capio. Si enim aurem et oculum, narem et labium, pectus et uterum, renes et coxas, pedes ac tibias illis ascribas, nimirum facis esse corporeas. Quod si corporeæ sunt, quomodo intra corpus se capiunt? Quod si ita capiuntur, sicut minora vascula intra majora tenentur, scire velim quomodo duo intra alterutrum corpora sub tanta arctitudine cohaidentur. Hæc dico non contra ipsos, sed secun-

A dum potius verba ipsorum, qui scripserunt animas corporum suorum habere effigies; tales enim sunt quos refellere temerarium dico. Si ergo corpori corpus inseritur, ita necesse est coaptetur ut os ori, manus manui, quodque cuique membrum membro apponatur : ut si, ut assolet, præcidi contigerit, pro uno duo amputentur.

Denique etsi ita effigiatas credas, necesse est eas, et locis, et morulis circumscribas, totumque quod spiritus sunt et vocantur his auferas. Quæ etiam quantitas earum major quam corporis, quæve alacritas erit? Quod si pro argumento assumitur, quod secundum species corporum in visione videntur, facile obruitur, quia nec corpus, nec anima est, quæ sic videtur, sed sola visæ rei imago ad animum reportatur.

Quid aquæ quas dives expostulat in tormentis. — Putent itaque suffragari sibi quod dives in inferno linguam, dígitum Lazarus habebat (*Luc. XVI, 24*). Sed fvelim iis objicere, utrum in spirituali illo mundo aquæ erant? Quod si erant, ergo incolæ ejus materialibus his egebant. Esto. Et unde ad restinguendum gehennæ focum adeo efficaces fuerant? Deus meus, ibi gutta quid faceret, cum incassum linguæ illi Ganges et Indus influeret? Extremum ergo dígitum Lazari guttam inferre intelligimus, cum per intentionem vel minimam ejus ministraretur diviti cuiuslibet parvissimæ indulgentiæ munus. Iste est minimus digitus, quem Pharisæi et Scribæ, impositis oneribus gravibus et importabilibus, in humeros hominum nolunt ad ea levanda movere (*Matth. xxiii, 4*).

Quod si adhuc imago humana defenditur : Quid apud beatum Gregorium in sphæra ignea Germanus efficiet (*Dialog., lib. II, cap. 35*)? In quam partem Scholastica in columbam versa se conferet (*Ibid., cap. 33*)? Tota igitur controversia hæc collidatur ad unum, ut neque humanam, neque igneam, neque columbinam speciem eis imputemus, sed prorsus eas omni corporea re ac similitudine denudemus, eamque subtilitati intellectuali universam mancipemus. Inconveniens enim est ut spiritualis habitatio habitatores dicatur habere corporeos. Si sane Jesu Domini verba sunt : « Regnum, inquit, meum non est de hoc mundo (*Joan. xviii, 36*), » et : « Non bibam de genimine vitis, donec bibam illud novum in regno meo (*Matth. xxvi, 29*), » et hoc idem regnum quotidie getitur ut adveniat (*Matth. vi, 10*), indubie dicimus quod cœlum, id est superior illa pars triplicis machinæ, quæ et ob digniorem sui partem sedes Dei appellatur, nihil aliud est quam spiritualis interioritas ista, in qua ac si extra mundum istum regnare se Dominus prohibet, quia hic princeps sibi aeris hujus cum suis plurimum adversatur, in illo autem quiete omnia possidet.

Hoc regnum, id est, quibus per charitatem regnat et regnat, postquam tradiderit Deo et Patri, tunc erit Deus omnia in omnibus (*I Cor. xv, 24*). Unde et latroni dicitur : « Hodie mecum eris, » non

dicit in cœlo, sed & in paradiso (*Luc. xxiii, 43*). » A Paradisus enim est, ubi jugis Christi visio est; quod nusquam nisi in illo spirituali sæculo est. Neque namque cœlum discipulis videntibus ideo ascendet, ut, parte inferiore vacante, parti superiori insideat, sed quasi dignorem locum obtinere se monstrat, ex quo minus intelligentibus apud Patrem præsidere se indicet, cum apud interiorem illum mundum, neque altum, neque imum, aut locale aliquid esse constet, præsertim qui tempora et loca non habet.

Sicut ergo sensualitas per seipsam rationem atque intellectum non dico superordinat, sed nec penetrat: « Animalis enim homo non percipit quae Dei sunt (*I Cor. ii, 14*), » ratio autem et intellectus non solum ista sub se discernit, sed et divina subintrat, sic Deus et sancti, quasi intellectus et ratio, corporea cuncta dijudicant, ita tamen ut neutros corporeas illa contingant.

Hæc sine præjudicio melioris sententiae nucusque decursa, non verborum ambitu, sed sola fide munimus.

FINIS.

HISTORIA QUÆ DIGITUR GESTA DEI PER FRANCOS EDITA A VEN. GUIBERTO ABBATE MONASTERII SANCTÆ MARIÆ NOVIGENTI.

EPISTOLA GUIBERTI

AD LYSIARDUM SUSSIONENSEM EPISCOPUM.

367 Patri et domino sanctæ Suessionensis Ecclesiæ episcopo Lysiardo, Guibertus, perpetuo suæ liberalitati debitor, quidquid dulce et unicum creditur in affectu.

Lysiardus nobilitate et scientia clarus. — *Quare elegantior hujusce historiæ stilus, quam in aliis Guiberti operibus.* — Cum ab amicis meis sæpe suggerneretur aliquibus, quare opusculum præsens proprio non insignirem nomine, hucusque repuli, plane veritus piam historiam, personæ odibilis fœdare vocabulo. Ratus autem ipsam per se claram præclari hominis titulo posse fieri clariorem, ad te tandem appuli, et operi sui auctoris nota depresso, jucundissimum lumenare præposui. Cum enim tuæ vetustissimæ nobilitati, scientia litteralis, serenitas specialis, modestiaque moralis accederet, Deo juste creditur C provisore dispostum, ut tantæ reverentiæ munus pontificii dignitas honestaret. Sequens itaque schedula tuo amplectendo nomine infloretur; quæ ad se quidem incondita, tui, cui scribitur, amore conditatur, et officii quo præemines, auctoritate firmetur. Non deerant sane præsules et alii, quo's hujus aliorumque

B scriptorum meorum notiones, aut etiam opiniones attigerant. His certe depositis, ad te summa fuit concurrisse voluntas. In qua tibi est lectione pensandum quod, si etiam aliquoties me a vulgari grammatica peregrinari contigerit, idcirco fecerim, quod vitia, imo illud humi serpens eloquium præcedentis corrigebam historiæ. Et villas video, urbes, ac oppida studiis fervere grammaticæ. Unde a veteribus historicis noluisset, si facultas suppeteret, discrepare. Pensa denique quod inter rei familiaris curas, et crebras auditiones causarum, dictandi mihi, imo quod gravius est, translatandi æstuabat intentio, et dum diversa, non sine mordaci importunitate, foris audire compellerer, stabiliter intus quæ orsus fueram cœpta tenere cogabar. Longe alio, quam in *Expositionibus Gencseos* vel aliis opusculis tractatoriis, me usum stylo nemo miretur; decet enim, licetque prorsus operosa historiam verborum elegantia coornari; sacri autem eloquij mysteria non garrulitate poetica, sed ecclesiastica simplicitate tractari. Id ergo peto grata suscipias, et pro perenni tui nominis monumento retineas.

EXPLICIT EPISTOLA.